

ΠΡΟΤΙΒ ΜΑΝΙΧΕΙΑЦА*

ΚΑΤΑ ΜΑΝΙΧΑΪΩΝ

Contra Manichaeos

Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν
Ἰωάννου μοναχοῦ πρεσβυτέρου
τοῦ Δαμασκηνοῦ κατὰ
Μανιχαίων

1. Ὁρθόδοξος: Ἐπειδὴ
συνεληλύθαμεν ἀλλήλοις λογικὴν
συζήτησιν ποιήσασθαι, ἐρωτῶ σε·
Τί τὸ ζητούμενον;

Ὁ Μανιχαῖος: Τὸν περὶ πίστεως
γυμνάσαι λόγον, ὅπως ἂν εὐρωμεν
τὴν ἀλήθειαν.

Ὁρθόδοξος: Τί γάρ ἐστιν ἡ
ἀλήθεια;

Μανιχαῖος: Ἡ τοῦ ὄντος
διάγνωσις καὶ ὁμολογία.

Ὁρθόδοξος: Τὸ ψεῦδος τῆ
ἀληθείας ἐναντίον;

Μανιχαῖος: Παντὶ τρόπῳ.

Ὁρθόδοξος: Πῶς τοῦτο φῆς;

Μανιχαῖος: Ἐπειδὴ ἡ μὲν

Против манихејаца

Међу светима оца нашега
Јована монаха и презвитера
Дамаскина – Против
манихејаца

1. Православац: Пошто смо
се састали да расправљамо на ло-
гичкој основи, питам те: Шта је
оно што истражујемо?

Манихејац: Веждамо мисао
на теми вере, да бисмо нашли
истину.

Православац: А шта је
истина?

Манихејац: Распознавање би-
ћа и артикулација тог знања.

Православац: Да ли је лаж оно
што је супротстављено истини?

Манихејац: Свакако.

Православац: Како то кажеш?

Манихејац: Будући да је исти-

* Изворник: Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μοναχοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ κατὰ Μανιχαίων, *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca (Patrologia Graeca)*, том 94, колумне 1505A–1584D.

ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος τοῦ μὴ ὄντος.

Ὁρθόδοξος: Οὐ καλῶς ἀπεκρίθης· ἡ μὲν ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος μὴ ὄντος γνῶσις· τὸ γὰρ μὴ ὄν οὐ γινώσκεται.

Μανιχαῖος: Τί οὖν ἐστὶ τὸ ψεῦδος;

Ὁρθόδοξος: Τῶν ὄντων ἀγνωσία.

Μανιχαῖος: Ὁρθῶς εἶρηκας.

Ὁρθόδοξος: Εἰ οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος ἄγνοια τοῦ ὄντος, εἰπέ μοι: Ἡ γνῶσις ἕξις;

Μανιχαῖος: Ναί.

Ὁρθόδοξος: Εἰ ἡ γνῶσις ἕξις, ἡ ἄγνοια πάντως στέρησις.

Μανιχαῖος: Καὶ ἡ ἄγνοια ἕξις.

Ὁρθόδοξος: Τί ἐστὶν ἄγνοια;

Μανιχαῖος: Τὸ μὴ ἔχειν γνῶσιν.

Ὁρθόδοξος: Τὸ μὴ στειρητικὸν ἐστὶν ἢ ἀποφαντικὸν καὶ ἐκτικόν;

Μανιχαῖος: Τὸ μὴ στειρητικὸν ἐστὶν.

Ὁρθόδοξος: Μὴ ὄν λέγομεν τὸ ἐστερημένον τοῦ εἶναι;

Μανιχαῖος: Δηλονότι.

Ὁρθόδοξος: Οὐκοῦν εἰ ἡ ἄγνοια τὸ μὴ ἔχειν γνῶσιν ἐστὶ, τὸ δὲ μὴ στειρητικόν, ἡ ἄγνοια ἄρα στέρησις καὶ οὐχ ἕξις.

Μανιχαῖος: Ὁρθῶς εἶρηκας.

Ὁρθόδοξος: Εἰ οὖν ἡ ἀλήθεια γνῶσις, ἕξις δηλονότι· καὶ εἰ τὸ ψεῦδος ἄγνοια, στέρησις κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον. Ἔσται οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια ἕξις, τὸ δὲ ψεῦδος στέρησις, καὶ ἔσται ἡ

на знање о бићима, лаж је знање о непостојећим бићима.

Православац: Не одговараш добро: да је истина знање о бићима, а да је лаж знање о непостојећим бићима: зато што се непостојеће не може спознати.

Манихејац: Дакле, шта је лаж?

Православац: Непознавање бића.

Манихејац: Добро си рекао.

Православац: Дакле, ако је истина знање о бићима, а лаж незнање бића, реци ми: Да ли је знање стање?

Манихејац: Да.

Православац: Ако је знање стање, да ли је незнање потпуно лишавање.

Манихејац: И незнање је стање.

Православац: Шта је незнање?

Манихејац: Непоседовање знања.

Православац: Да ли је непоседовање знања лишеност или је нешто позитивно и партиципативно?

Манихејац: Непоседовање знања је лишеност.

Православац: Небивајућим називамо оно што је било лишавано бића?

Манихејац: Очигледно.

Православац: Стога, ако је незнање немање знања, а непоседовање знања лишеност, онда је незнање лишавање и није стање.

Манихејац: Добро си рекао.

Православац: Дакле, ако је истина знање, очигледно је и стање: и ако је лаж незнање, лишавање (је) – по истинитој речи. Дакле, биће да је истина стање, а лаж лишавање, и биће да је

μὲν ἀλήθεια ὄν, τὸ δὲ ψεῦδος μὴ ὄν.

Μανιχαῖος· Ἐκ παντός.

Ὁρθόδοξος· Ψεῦδος ἢ κακία ἢ ἀλήθεια;

Μανιχαῖος· Ψεῦδος.

Ὁρθόδοξος· Οὐκ ὄν ἄρα ἢ κακία, ἀλλ' ὄντος στέρησις καὶ μὴ ὄν καὶ ὡς στέρησις ἕξει ἀντίκειται τῷ ἀγαθῷ. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανελέσθωμεν.

Μανιχαῖος· Ἐλθωμεν.

2. Ὁρθόδοξος· Μίαν ἀρχὴν λέγεις τῶν ὄντων ἢ δύο;

Μανιχαῖος· Δύο, μίαν ἀγαθὴν καὶ μίαν πονηράν· καὶ τὴν μὲν ἀγαθὴν ὀνομάζω δένδρον ἀγαθόν, παντός ἀγαθοῦ περιεκτικόν καὶ ποιητικόν, μὴ δυνάμενον καρπὸν κακὸν ποιεῖν· τὴν δὲ πονηράν σκότος, φθοράν, δένδρον πονηρόν, παντός πονηροῦ καὶ πάσης κακίας περιεκτικόν, μὴ δυνάμενον καρπὸν ἀγαθὸν ποιεῖν.

Ὁρθόδοξος· Κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αὐταὶ αἱ δύο ἀρχαὶ ἢ οὐ;

Μανιχαῖος· Παντελῶς ἀκοινωνήτοι καὶ ἐναντία ἀλλήλαις ὑπάρχουσιν.

Ὁρθόδοξος· Ἐν ἀλλήλαις καὶ σὺν ἀλλήλαις εἰσὶν ἢ κεχωρισμένα;

Μανιχαῖος· Κεχωρισμένα ἦσαν ἐξ ἀρχῆς, ἐκάστη ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις.

Ὁρθόδοξος· Πῶς οὖν νῦν εἰσι συμμεμιγμένα;

Μανιχαῖος· Ἦν ὁ ἀγαθὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ, ἐν πάσῃ ἀγαθοσύνῃ καὶ μακαριότητι, ἢ δὲ ὑλὴ ἦγουν ἢ κακία ἄζως, ἀκίνητος, αἰσχροῦ, σκότος

истина оно постојеће, а лаж оно непостојеће.

Манихејац: Да, на основу свега.

Православац: Да ли је зло лаж или је истина?

Манихејац: Лаж.

Православац: Стога зло је оно које не постоји (Οὐκ ὄν), али и лишавање постојећег и непостојеће (μὴ ὄν) и као лишавање ће бити супротстављено добру. Али вратили смо се на оно што предстоји.

Манихејац: Стигли смо.

2. Православац: Да ли говориш да је једно начело постојећих или два?

Манихејац: Два, једно добро и једно лукаво; и добро називам добрим дрветом, оним које сва добра обухвата и ствара, које не може стварати зле плодове, док је лукаво мрачно, пропадљиво, дрво лукавства, оно које обухвата сва зла и сва лукавства, које не може стварати добре плодове.

Православац: Да ли међусобно заједничаре та два начела или не?

Манихејац: Они постоје као сасвим лишени заједничарења и међусобно супротстављени.

Православац: Да ли су једни у другима или једни са другима, или су били раздвојени?

Манихејац: Раздвојени беху од почетка, сваки у својим границама.

Православац: Дакле, како то да су сада помешани?

Манихејац: Беше добро у своје месту, у свакој доброту и блаженству, а заиста материјално зло би лишено живота, непо-

δυσειδές, ἀναίσθητος ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὕστερον δὲ ἔστασίασεν ἢ ὕλη πρὸς ἑαυτὴν, καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ φευγόντων ἔφθασαν εἰς τὰ ὄρια τοῦ φωτός καὶ ἰδόντες τὸ φῶς ἐπεθύμησαν τοῦ κάλλους αὐτοῦ καὶ ἐπαύσαντο τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου καὶ συμφωνήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἐπέθεντο τῷ φωτί· καὶ ἀπέστειλεν ὁ ἀγαθὸς δύναμιν παρ' αὐτοῦ, καὶ συμπλοκῆς γενομένης ἔφαγον μέρος τοῦ φωτός οἱ ἄρχοντες τοῦ σκότους. Παρεχώρησε γὰρ ὁ ἀγαθὸς ἀρπαγῆναι δύναμιν ἐξ αὐτοῦ φοβηθεῖς, ἵνα μὴ κατακυριεύσωσι τοῦ τόπου αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα διὰ τῆς μοίρας, ἧς παρέδωκε, κατακυριεύσῃ τῆς κακίας. Καὶ οὕτως ἐγένετο σύγκρασις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ· ἐκ γὰρ τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ ἐγένοντο αἱ ψυχαί, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας τῆς κακίας τὰ σώματα.

Ορθόδοξος: Τέως περὶ τούτων διασκεψώμεθα.

Μανιχαῖος: Διασκεψώμεθα.

3. Ορθόδοξος: Ἡ ἀρχὴ ποσαχῶς λαμβάνεται;

Μανιχαῖος: Φράσον σύ.

Ορθόδοξος: Ἄναρχον μὲν ἐστὶ τὸ μὴ ἐσχηκὸς ἀρχὴν, τὸ δὲ τῆς ἀρχῆς ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι· καὶ γὰρ πολλὰ σημαίνει. Λέγεται γὰρ ἀρχὴ κατὰ χρόνον, ὡς λέγομεν ἀρχὴν ἡμέρας τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν, καὶ ἀρχὴν ἐνιαυτοῦ. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ τόπους, ὡς λέγομεν Ἀρχὴ ὁδοῦ, καὶ ἀρχὴν τοῦ Φυσῶν τὸν παράδεισον. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ ἀξίωμα καὶ

кретљиво, ружно, тамно, грдно и безосећајно у све векове; потом устаде материја против себе саме, и њени плодови међусобно заратише, и док су неки јурили, други су, бежећи, први стигли у крајеве светлости и видевши светлост они су зажудели за њеним лепотама и престаше од међусобног рата и, сагласивши се међусобно, бацише се ка светлости; и отпосла добро силу од себе и, поставши помешани, архонти мрака поједоше део светлости. Уступило је добро да уграбе силу из њега, јер се уплашило да не загосподаре њеним местом. А то је учинило да, кроз делове које је предало, загосподари над злом. И тако је настала мешавина од доброг и лукавог: па су из делова доброг настале душе, а из суштине зла тела.

Православац: До сада овако мислимо у вези са тим.

Манихејац: Мислимо.

3. Православац: На колико начина се схвата начело?

Манихејац: Реци ти.

Православац: Безначелно је оно што нема начело, а име начела је хомонимно: јер многе ствари означава. Говори се о начелу по времену, као што кажемо да је излазак сунца начело дана, и начело круга године. Говори се о начелу по местима, као што кажемо: начело пута, и начело Фисона рајскога. Говори се и о начелу по достојанству и власти, као што кажемо да

ἐξουσίαν, ὡς λέγομεν ἀρχὴν εἶναι καὶ τὸν βασιλέα τῶν ὑπηκόων. Λέγεται ἀρχὴ καὶ τὸ φύσει πρότερον ὡς ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ. Δύο μὲν γὰρ ὄντων ἐξ ἀνάγκης ἔσται τὸ ἓν, ἐνὸς δὲ ὄντος οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔστι δύο· ἔσται γὰρ δύο ἓν καὶ ἓν, τὸ δὲ ἓν οὐ δύο. Ἀρχὴ οὖν τῶν δύο τὸ ἓν. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ τάξιν ὡς πρῶτον τὸ τοῦ ἀναγνώστου ἀξίωμα, εἶτα ὑποδιακόνου, εἶτα διακόνου, καὶ οὕτως πρεσβυτέρου, καὶ οὕτως ἐπισκόπου. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ τοῦτο τριχῶς; ἢ γὰρ φυσικὸν ὡς ἀρχὴ υἱοῦ πατρός, ἢ ποιητικὸν ὡς ἀρχὴ κτίσεως ὁ κτίστης, ἢ μιμητικὸν ὡς ἀρχὴ εἰκόνας τὸ εἰκονιζόμενον. Κατὰ τοσοῦτους οὖν τρόπους λεγομένης τῆς ἀρχῆς ἐκεῖνο ἔστι τὸ ὄντως ἀναρχον λεγόμενον· τὸ κατὰ πάντα τοὺς τρόπους ἀναρχον λεγόμενον. Πῶς οὖν δύο ἀρχὰς σὺ φῆς ἀνάρχους;

Μανιχαῖος· Κατὰ πάντα τοὺς τρόπους· οὕτως γὰρ ἔσονται ἀναρχοί.

Ὁρθόδοξος· Ἀλλ' ἐψεύσω κατὰ τῆς σεαυτοῦ κορυφῆς· ἀπὸ δὲ ψεύδους ἀρξάμενος ἀδόκιμον ἔξεις τὸ τέλος.

Μανιχαῖος· Πῶς τοῦτο λέγεις;

Ὁρθόδοξος· Δύο εἰπὼν ἀπὸ ἀριθμοῦ ἤρξω, τὰ δὲ δύο οὐκ ἀρχή· ἄλλη γὰρ ἀρχὴ τῶν δύο, ἢ μονάς. Περί ἀρχῆς οὖν διαλεγόμενος μίαν ἀρχὴν εἶπέ, ἵνα ἢ τελεία ἢ ἀρχή· φύσει γὰρ μονάς ἀρχὴ δυάδος. Εἰ οὖν δύο ἀρχαί, ποῦ ἢ φύσει προτέρα ἀρχή, τουτέστιν ἢ μονάς;

је начело бића (и да је) цар начело поданика. Говори се и о начелу претходећем природи, као код броја. Јер, док ће два постојећа, по нужности, бити једно, а једно од бића није нужно два: зато што ће два бити један и један, а један неће бити два. Дакле, начело двојке је јединица. Говори се и о начелу по поретку, као што је прво достојанство читача, па ипођакона, па ђакона, и затим презвитера, па епископа. Говори се и о начелу по узроку, и то тројако? Или је природно, као што је отац начело сина, или стваралачко, као што је стваралац начело створеног, или подражавајуће, као што је начело иконе оно што је иконизовано. Дакле, на толико начина говоримо о начелу, (а) оно је оно које заиста безначелним зовемо: по свим начинима безначелним називамо. Дакле, како ти кажеш да су два начела безначелна?

Манихејац: По свим начинима ће бити безначелни.

Православац: Али слагао си против твог корифеја (главног аргумента), започињући од лажи имаћеш нечастан крај.

Манихејац: Како то говориш?

Православац: Говори се да је двојка начелствована од броја (јединице), а двојка није начело: јер је друго начело двојке – јединица. Дакле, разговарајући о начелу ти кажеш да је једно начело, да је савршено начело: јер у природи је јединица начело двојке. А ако су, пак, два начела, где је у природи претходеће начело, то јест јединица?

4. Μανιχαῖος· Σὺ οὖν τρεῖς ὑποστάσεις λέγεις, καὶ πῶς λέγεις, ὅτι ἀπὸ μονάδος δεῖ ἄρχεσθαι;

Ὁρθόδοξος· Εἰ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις λέγω, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν φημι· ἀρχὴ γὰρ ὁ πατὴρ υἱοῦ καὶ πνεύματος οὐ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ κατ' αἰτίαν. Ἐκ πατρὸς γὰρ λόγος καὶ πνεῦμα, εἰ καὶ μὴ μετὰ πατέρα. Ὡσπερ γὰρ ἐκ τοῦ πυρὸς φῶς καὶ οὐ προτερεύει κατὰ χρόνον τὸ πῦρ τοῦ φωτός· ἀδύνατον γὰρ εἶναι πῦρ ἀφώτιστον, ἀρχὴ δέ ἐστι καὶ αἰτία τὸ πῦρ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτός·, οὕτω καὶ ὁ πατὴρ ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος· ἐκ τοῦ πατρὸς γὰρ λόγος καὶ πνεῦμα·, οὐ προτερεύει δὲ χρόνῳ ἀδύνατον γὰρ εἶναι πατέρα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἢ λόγον ἐκ τοῦ πνεύματος. Μίαν οὖν ἀρχὴν ὁμολογῶ ὡς καὶ αἴτιον φυσικὸν τὸν πατέρα λόγου καὶ πνεύματος. Σὺ δὲ οὐ λέγεις ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸν πονηρὸν οὐ δὲ τὸν ἀγαθὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ.

5. Ὅτι δὲ οὐ κατὰ χρόνον ἀνάρχους εἶναι δυνατὸν τὰς καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχάς, οὕτω γνωσόμεθα. Τὸ μὴ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι ἄτρεπτόν ἐστιν· εἰ γὰρ ἐτράπη, οὐ παντελῶς ἐστιν ἀναρχον. Τρεπόμενον γὰρ ἐξ ἀσωμάτου εἰς σῶμα ἢ ἐξ ἀνειδέου εἰς εἶδος ἢ ἐξ ἀκινήτου εἰς κίνησιν ἢ ἐξ ἡσυχίας καὶ ἡρεμίας εἰς στάσιν ἄρχεται τοῦ γίνεσθαι, ὅπερ οὐκ ἦν πρότερον. Καὶ οὐκ ἐστιν ἀναρχον τρεπόμενον ἐξ ἀνάρχου εἰς ἀρχόμενον· τὸ γὰρ ἀρχὴν λαμβάνον καὶ ἡργμένον οὐκ ἀναρχον.

4. Μανιχεјац: Дакле, ти говориш да су три ипостаси, и како (то) говориш, јер од јединице треба начелствовати?

Православац: Ако и говорим да су три ипостаси, али кажемо да је једно начело: јер је Отац начело Сина и Духа не по времену, већ по узроку. Јер су из Оца Логос и Дух, иако нису после Оца. Као што је светлост из ватре и ватра по времену не претходи светлости – зато што је немогуће да ватра не светли, а ватра је начело и узрок светлости која је из ње, тако је и Отац начело и узрок Логоса и Духа – јер су из Оца Логос и Дух, дакле, не претходи у времену: зато што је немогуће да буде Отац из Сина или Логос из Духа. Дакле, једно начело исповедам – Отац као природни узрок Логоса и Духа. А ти не говориш да је лукаво из доброга нити да је добро из лукавога.

5. Јер није могуће да буду по времену безначелна та, по вама, два начела – тако схватамо. Оно које није начелствовано од бића, непроменљиво је: јер, ако се промени, није сасвим безначелно. Јер оно које се мења из бестелесног у тело, или из безобличног у облик, или из непокретљивога у кретање, или из ћутања и мировања у стајање – почиње да постоји, иако претходно не беше. И није безначелно оно које бива мењано из безначелног у начелствовано: јер оно које узима начело, и које је бивало начелствовано – није безначелно.

Μανιχαῖος· Τί οὖν; Ὁ κατὰ σέ θεός οὐκ ἐτρόπη γεννήσας υἱὸν καὶ προαγαγὼν πνεῦμα;

Ὁρθόδοξος· Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ λέγω· Μὴ ὢν πρότερον πατήρ ὕστερον γέγονε πατήρ, ἀλλὰ ἀεὶ ἦν ἔχων ἐξ αὐτοῦ τὸν αὐτοῦ λόγον καὶ διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐκπορευόμενον.

6. Μανιχαῖος· Εἶτα οὐ δὲ κτίσας ὕστερον τὴν κτίσιν ἐτρόπη δημιουργὸς γενόμενος;

Ὁρθόδοξος· Οὐδαμῶς.

Μανιχαῖος· Πῶς τοῦτο λέγεις;

Ὁρθόδοξος· Ὅτι οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὴν κτίσιν προήγαγεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι θελήματι.

Μανιχαῖος· Εἶτα ὅτε ἠθέλησε γενέσθαι τὴν κτίσιν, οὐκ ἐτρόπη θελήσας, ὅπερ οὐκ ἠθέλε πρότερον;

Ὁρθόδοξος· Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ πρότερον μὴ θέλων ὕστερον ἠθέλησεν, ἀλλ' ἀεὶ ἠθέλησεν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ὠρισμένῳ καιρῷ γενέσθαι τὴν κτίσιν.

7. Ὅτι δὲ οὐδὲ κατὰ τόπον δυνατὸν δύο εἶναι ἀνάρχους, οὕτω γνωσόμεθα· Τὰ δύο ἢ ἐν ἀλλήλοις εἰσὶν—ἀδύνατον δὲ φῶς καὶ σκότος ἐν ἀλλήλοις εἶναι· φωτὸς γὰρ παρουσία σκότος διαλύει—ἢ ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ ἰδιάζοντι τόπῳ ἐστί. Περιορίζονται οὖν ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ, καὶ τὸ τέλος τοῦ τόπου τοῦ ἐνὸς ἀρχὴ τοῦ τόπου τοῦ ἐτέρου γίνεται. Ἀλλὰ καὶ

Μанихејац: Шта дакле? По теби се Бог није променио рађајући Сина и исходећи Духа?

Православац: Никако: јер не говорим да је он, који претходно није био Отац, потом постао Отац, већ увек беше имајући из себе свога Логоса, и кроз свог Логоса, из себе, Духа свога исходећега.

6. Манихејац: Затим, зар се онај који ствара није, после творевине, променио, будући да је постао творац?

Православац: Никако.

Μанихејац: Како то говориш?

Православац: Зато што није творевина произишла из његове суштине, већ је вољом (створена) из небиха у биће.

Μанихејац: Затим, зар се не промени намеравајући, онда кад је зажелео да започне творевина, јер претходно то није желео?

Православац: Никако: јер није, претходно не желећи, потом зажелео, већ је увек желео да, у од њега одређеном времену, начини творевину.

7. Јер нити је могуће да по простору буду два безначелна, тако схватамо. Или су та двојица један у другом — немогуће је да светлост и тама буду једно у другом: зато што долазак светлости одгони таму — или је сваки од њих у сопственом месту. Дакле, сваки од њих је ограничен у свом месту, и крај места једнога постаје начело места од другога. Али је

ἀδύνατον ἄμικτον εἶναι τῷ σκότει τὸ φῶς μὴ ὄντος τινὸς διαφράγματος τοῦ κωλύοντος συγκραθῆναι ἀλλήλοις. Χρὴ οὖν εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ τὸ σκότος καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ τὸ διάφραγμα τὸ διατειχίζον καὶ διορίζον ἐκάστου αὐτῶν τὸν τόπον· καὶ ἔσσονται οὐ δύο ἀρχαί, ἀλλὰ πέντε.

8. Μανιχαῖος: Τί οὖν; Ὁ κατὰ σὲ θεὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ οὐ τοῖς αὐτοῖς περιπεσοῦνται;

Ὁρθόδοξος: Οὐδαμῶς. Ἐγὼ γὰρ οὐκ ἐν τόπῳ φημί εἶναι τὸ θεῖον· ἄποσον γὰρ καὶ ἀπερίληπτόν ἐστιν· οὐδὲ κεχωρισμένης ἀλλήλων φημί τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' ὡς περὶ ὁ λόγος ἐκ τοῦ νοῦ γεννώμενος οὐκ ἐκφοιτᾷ ἐξ αὐτοῦ οὐδὲ χωρίζεται, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται καὶ ἐν αὐτῷ ἐστιν, οὕτως ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς εἰσι καὶ ἐν αὐτῷ. Μία γὰρ οὐσία καὶ ὑποστάσεις ἀδιάστατοι, ἐπειδὴ αἰδυνάμεις τοῦ νοῦ ἀδιάστατοι αὐτοῦ εἰσιν. Ὑπερφυῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα καὶ δυνάμεις εἰσι τοῦ πατρὸς ἀνεκφοίτητοι καὶ ὑποστάσεις τελεῖαι, ἐπειδὴ πρέπει τὰς τοῦ ὑπερφυοῦς θεοῦ δυνάμεις ὑπερφυῶς εἶναι ὑποστάσεις. Διὸ εἰ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' εἷς θεὸς καὶ οὐ τρεῖς. Ὁ γὰρ νοῦς καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἷς νοῦς καὶ οὐ τρεῖς νόες, ὡς τὸ φυτὸν τοῦ ῥόδου καὶ τὸ ἄνθος καὶ ἡ εὐωδία ἐκάστου αὐτῶν ῥόδον λέγεται καὶ ἔστι καὶ οὐ τρία ῥόδα λέγονται ἐν τῇ συναριθμῆσει, ἀλλ' ἐν ῥόδον ἢ ῥίζα καὶ ὁ κλάδος καὶ τὸ ἄνθος.

и немогуће да непомешана буде светлост са тамом без неке преграде, која би спречавала њихово међусобно мешање. Дакле, треба да буде светлост и њено место, и тама и њено место, и преграда која би оделила и ограничила место сваког од њих: и неће бити два начела, него пет.

8. Манихејац: Шта, дакле? Зар се, по теби, Бог и његов Син и Дух његов неће разливати у себи самима?

Православац: Никако. Јер ја не кажем да је божанско биће у простору – јер је без количине и несхватљиво је – нити кажем да су међусобно раздвојене те три ипостаси, већ као што је логос, који из ума бива рађан, не излази из њега, нити се одељује, већ се из њега рађа и у њему јесте, тако и Син и Дух јесу из њега и у њему. Једна је суштина и ипостаси неразделјиве, пошто су и силе ума неразделјене од њега. Натприродно су Логос и Дух и силе од Оца неразделјиви и (јесу) ипостаси савршене, с обзиром на то да и приличи да, од натприродног Бога, силе натприродно буду ипостаси. Те и кад су три ипостаси, један је Бог, а не три. Јер су ум и логос и дух његов један ум, а не три ума, као што се свако од ових – и стабљика руже и цвет и мирис ружом називају и јесу, и не каже се да су три руже, сабирајући (их), већ је једна ружа – и корен и гранчица и цвет.

9. Ὅτι δὲ οὐδὲ κατὰ ἀξίωμα καὶ κράτος ἔσονται δύο ἀρχαί, οὕτω γινώσκομεν. Δύο μόνων ὄντων, θεοῦ καὶ ὕλης, ἢ ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ἐκράτει καὶ ἦρχεν ἢ οὐδεὶς οὐδενὸς ἦρχεν ἢ καὶ ἄλλα ἦσαν τὰ ὑποτασσόμενα καὶ κυριεύόμενα ὑπὸ τῶν δύο ἀρχῶν συναΐδια αὐταῖς καὶ οὐ δύο μόνον ἔσονται, ἀλλὰ πλείονα—δύο μὲν τὰ ἄρχοντα, ἕτερα δὲ τὰ ἀρχόμενα—ἢ, εἰ μὴ ἦσαν τὰ ἀρχόμενα συναΐδια ταῖς ἀρχαῖς, ἦν ποτε χρόνος, ὅτε οὐκ ἦσαν ἀρχαί.

Μανιχαῖος· Εἶτα καὶ τῷ σῶ θεῶ οὐ τὰ αὐτὰ συμβήσεται; Ἦ γὰρ συναΐδιος αὐτῷ ἦν ἢ ὑποχείριος αὐτοῦ κτίσις ἢ ἦν καιρός, ὅτε οὐκ ἦρχεν.

Ὁρθόδοξος· Οὐχ οὕτως· ἡμὲν γὰρ κτίσις οὐ συναΐδιος αὐτῷ, ἀεὶ δὲ καὶ κύριος ἦν καὶ ἔσται τοῦ εἶναι ἐξουσιάζων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγων οὐσίας τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ. Οὔτε δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ προφορικός, ἀλλ' οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστατος, οὔτε τὸ στόμα αὐτοῦ μέλος σωματικόν οὔτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πνοὴ λυομένη, ἀλλ' ὑπερουσία πάντα τὰ τοῦ ὑπερουσίου, εἰ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς κατανοοῦμεν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς.

10. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ φυσικὴν καὶ οὐσιώδη αἰτίαν ἔσονται αἱ καθ' ἡμᾶς δύο ἀρχαί· ὁ γὰρ πατὴρ ὁμοουσίου υἱοῦ γεννήτωρ, αἰδιος αἰδίου, ἀσώματος ἀσωμάτου. Εἰ οὖν αἱ καθ' ἡμᾶς δύο ἀρχαί κατὰ τὸ φυσικόν αἴτιον ἀρχαί εἰσι

9. Јер неће бити два начела ни по достојанству ни по власти, тако разумемо. Од двоје јединих – Бога и материје, или је једно над другим владало и начелствовало, или ниједно неће начелствовати, или беху и нека друга – подређена и господарена од њих двоје, савечних њима, и неће бити само двоје начелствујућих, већ ће бити још више начелствованих – или, ако не беху начелствована савечна начелима, беше некад времена кад начела не бејаху.

Манихејац: Онда, зар нису твојем Богу, та иста, сапутна? Јер, или (му) беше савечна твар која му је приручна, или беше време кад он није начелствовао.

Православац: Не тако: јер иако му твар није савечна, Господ увек беше и биће у могућности да из небиха у биће преведе суштине својим Логосом и Духом уста својих. Нити је његов Логос вербалан, већ је суштински и ипостазирани, нити су његова уста телесни уд, нити је његов Дух развејани дах, већ је изнад суштине све што је од онога који је изнад суштине, иако ми, на основу онога што је наше, размишљамо о ономе што је изнад нас.

10. Али, неће ни по природном ни по суштинском узроку постојати та ваша два начела: јер је Отац родитељ једносуштног Сина, вечни од вечнога, бестелесни од бестелеснога. Дакле, ако су та ваша два начела, по природном

πάντων τῶν ὄντων, ἔσονται τὰ πάντα ὁμοούσια καὶ συναΐδια ταῖς καθ' ὑμᾶς ἀρχαῖς. Εἰ δὲ ἀΐδια, καὶ ἄτρεπτα καὶ ἐναντία καὶ ἀκοινώνητα καὶ ἄρχοντα καὶ οὐκ ἀρχόμενα καὶ κύρια καὶ οὐ δοῦλα. Εἰ δὲ κατὰ τὸ ποιητικὸν αἴτιον ἀρχαὶ εἰσι τῶν ὄντων αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαί, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ αἱ ψυχαὶ οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ὕλης τὰ σώματα, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθησαν, καὶ οὔτε ἐπολέμησεν ἡ ὕλη μετὰ τοῦ φωτὸς οὔτε ἤρπασεν ἐξ αὐτοῦ μέρος καὶ ἐποίησε τὰς ψυχάς. Πῶς δὲ καὶ τὰ ἐναντία καὶ ἀκοινώνητα συνεβιάσθησαν εἰς ἑνὸς κόσμου ποίησιν; Ἡ πῶς ὁ μὲν πονηρὸς κατεσκεύασε τὸ σῶμα, ὁ δὲ ἀγαθὸς τὴν ψυχήν, καὶ ἐν ζῶον, τὸν ἄνθρωπον, ἀπετέλεσαν; Εἰ δὲ κατὰ μίμησιν ὡς πρωτότυπον εἰκόνοσ αἴτιον τὸ εἰκονιζόμενον, ἄλλοι κόσμοι εἰσὶν αἱ καθ' ὑμᾶς ἀρχαί, ὧν καθ' ὁμοίωσιν γέγονεν ὁ κόσμος. Οὐ γὰρ ἐν εἶδος οὐδὲ μία ἢ δύο μορφαὶ ἐν τοῖς οὖσιν, ἀλλὰ ἀναρίθμητοι. Καὶ πῶς τὰ ἀναρίθμητα εἶδη τῶν δύο παρ' ὑμῖν ἀρχῶν εἰκόνες εἰσίν; Οὕτως ἀδύνατον καὶ ἀσύστατον τὸ παρ' ὑμῖν περὶ τῶν δύο ἀρχῶν φρόνημα. Ἐρωτήσατε γὰρ τὴν ἀπειροκάκων τῶν παίδων πληθύν· Ἡ δυὰς ἀρχὴ ἢ ἡ μονάς; Καὶ ἐροῦσιν, ὡς ἡ μονὰς ἀρχὴ παντὸς ἀριθμοῦ. Ὡ νηπίων νηπιωδέστεροί τε καὶ ἀφρονέστεροι.

11. Καὶ τοῦτο δὲ ἡμῖν ἐρωτῶσιν εἶπατε· Ἡ πολυαρχία ἐστὶ καλὸν καὶ στάσιμον καὶ τακτικὸν ἢ ἡ

узроку, начела свих бића, биће све једносушно и савечно тим вашим начелима. А ако су вечна, и непроменљива и супротстављена и незаједничарећа и начелствујућа и неначелствована и господствена и неропска. А ако су та ваша два начела, по стваралачком узроку, начела бића, неће бити душе из суштине Божије, нити тела из материјалне суштине, већ из небића у биће беху преведена, и нити зарати материја са светлошћу, нити уграби из ње делове и створи душе. А како да супротстављена и незаједничарећа беху удружена у стварању једног космоса? Како да, док лукави ствараше тела, а добри душе, једно живо биће – човека, довршише? А, ако по подражавању, као што је прототип иконе узрок онога што је иконизовано, други светови јесу, по вама, начела, од којих по сличности настаде космос. Јер није једна форма, нити један или два облика у постојећим бићима, већ су неизбројни. И како да неизбројне форме јесу иконе двају ваших начела? Тако да је немогуће и неодрживо ваше мишљење о два начела. Јер питајте невино мноштво деце: да ли је двојка начело или је јединица? И они питају, како (то) да је јединица начело свега небројеног. О децо, детињаста и безумна.

11. И после тог питања нам реци: Да ли је полиархија нешто лепо, стабилно и уређено, или

μοναρχία; Πᾶσι δὴ ἰλον, ὡς ἢ πολυαρχία ἀναρχία ἐστὶ καὶ στασιώδης καὶ πολέμου καὶ μάχης καὶ κακῶν αἰτία καὶ λύσεως, ἢ δὲ μοναρχία βεβαία καὶ ἔννομος καὶ εἰρήνης αἰτία καὶ τάξεως καὶ γαλήνης καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐξήσεως. Εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ ἀναρχοὶ καθ' ὑμᾶς, πολυαρχία ἀρχὴ τῶν ὄντων, καὶ ἀρχὴ τῶν πάντων κακία, καὶ οὕτω μία ἀρχὴ ἢ κακία. Πῶς δὲ καὶ ἀκοινωνήτους παντελῶς λέγετε τὰς δύο ἀρχάς, ὥς αὐτοὶ ἀνεπλάσατε. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὴ ἐστὶ κακείνη καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία ἐστὶν ἀναρχος ἀρχὴ καὶ αἰδιος κακείνη ὁμοίως, οὐκ εἰσι παντελῶς ἀκοινωνήτοι. Κοινωνοῦσι γὰρ κατὰ τε τὸ εἶναι καὶ κατὰ τὸ οὐσία καὶ ἀναρχος ἀρχὴ καὶ αἰδιος εἶναι, καὶ κατὰ πάντα ψευδῆς ὁ λόγος ὑμῶν ἀποδέδεικται.

12. Καὶ πάλιν· Εἰ δύο ἀρχαὶ ἀναρχοὶ, ἕκαστον ἐπὶ τῷ οικείῳ χαίρει καὶ τέρπεται καὶ τὴν ἑαυτοῦ σύστασιν ἀγαθὸν λογίζεται· ἕκαστῳ γὰρ ἀγαθὸν ἐστὶ, τὸ συστατικὸν τῆς οικείας φύσεως. Καὶ ὁ παρ' ὑμῖν οὖν ἀγαθὸς καὶ ὁ παρ' ὑμῖν πονηρὸς, ἕκαστος ἐφ' ἑαυτῷ χαίρει καὶ τοῖς οικείοις ἐπιτέρπεται καὶ τὰ οικεῖα ἀγαθὰ λογίζεται. Τίς οὖν ὁ κρίνας τὸν ἕνα ἀγαθὸν καὶ τὸν ἕτερον πονηρὸν; Κακείνος μᾶλλον ἐστὶ θεός, μείζων ἀμφοτέρων· τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρεῖττονος καὶ τὸ ἀρχόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος κρίνεται.

13. Εἰπέ δὲ καὶ τοῦτο· Κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αἱ παρ' ὑμῖν δύο ἀρχαὶ ἢ παντελῶς εἰσὶν ἀκοινωνήτοι;

је (то) монархија? Потпуно је очигледно да, док је полиархија анархија и сукобљеност и узрок рата и борбе и зала и губитка, да је монархија сигурна и законита и узрок мира и поретка и смирености и праведности и сваког бољег развоја. Дакле, ако су два начела, по вама, безначелна, полиархија је начело бића, и начело свега је зло, и тако је једно начело зло. А како кажете да су та два начела, која измислисте, сасвим незаједничарећа. Јер, ако и ови јесу они и суштина ових је безначелно начело и вечно – онима слично, ни су сасвим незаједничарећи. Јер заједничаре по бићу и по суштини, и безначелно начело и вечно биће. И доказано вам је да је ваш разлог по свему погрешан.

12. И опет: ако су два начела безначелна, сваки се над домом својим весели и радује и свој састав добрим сматра: јер је у сваком добро елемент његове природе. Дакле, по вама, и добро и лукаво, свако се на своме весели и у домовима својим радује и убраја се у домове доброте. Ко је, дакле, онај који суди да је једно добро, а друго лукаво? А оно више јесте Бог, већи од обоје: јер суди да је мање испод бољег и начелствовано испод начелствујућег.

13. Реци и то: Да ли међусобно заједничаре та ваша два начела, или су савим незаједничарећа?

Μανιχαῖος· Ἀκοινώνητοι ἦσαν παντελῶς· ἢ μὲν γὰρ μία ἐν πληρώματι τῶν ἀγαθῶν ἦν, ἢ δὲ ἑτέρα ἐν πληρώματι τῶν κακῶν, ἀλλ' ἐγένετο μετὰ ταῦτα σύγκρασις.

Ὁρθόδοξος· Ἀναβαλοῦ τέως τὸν τῆς συγκράσεως λόγον. Φράσον δὲ ἡμῖν πρότερον· Τὸ ὄν τῶ ὄντι κατὰ τὸ εἶναι ἐναντίον ἢ τὸ μὴ ὄν τῶ ὄντι;

Μανιχαῖος· Τὸ ὄν κακὸν τῶ ὄντι ἀγαθῶ ἐναντίον.

Ὁρθόδοξος· Οὐκ ἠρώτησα, εἰ κατὰ τὸ κακὸν καὶ ἀγαθὸν εἰσιν ἐναντία, ἀλλὰ τὸ εἶναι. Τὰ γὰρ ὄντα οὐ παντελῶς ἐναντία· κατὰ γὰρ αὐτὸ τὸ εἶναι κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις, τῶ δὲ ὄντι τὸ μὴ εἶναι ἐναντίον. Ὅστε, εἰ παντελῶς ἐναντίον τῶ ἀγαθῶ τὸ κακόν, ἔστι δὲ τὸ ἀγαθόν, οὐκ ἔστι τὸ κακόν. Ὅστε τὸ κακὸν στέρησις ἐστὶ τοῦ εἶναι καὶ κακὸν λέγεται καὶ εἰ οὐσία τὸ ἀγαθόν, ἀνούσιον τὸ κακόν ἢ οὐ πάντη ἐναντία.

14. Μανιχαῖος· Εἶπα· Οὐχ ὁράται κακία ἐν τοῖς οὐσίον;

Ὁρθόδοξος· Ἡ παντελής κακία οὐχ ὁράται ἐν τοῖς οὐσίον· οὔτε γὰρ ὁ θεὸς ὁ ὄντως ὢν καὶ τοῦ εἶναι αἴτιος κακία οὔτε τι τῶν γεγονότων, καθὸ γέγονε, κακόν, ἀλλὰ τὸ τε τῶν πάντων αἴτιον ἀγαθὸν καὶ πάντα τὰ γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἀγαθά. Πάντα δὲ τὰ ὄντα ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη καὶ πάντα καλὰ καὶ λίαν καλὰ. Τὸ δὲ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ ἀποβολὴ καὶ στέρησις ἐκούσιος τῶν ὑπὸ θεοῦ τῆ λογικῆ

Μανιχεјац: Беху сасвим не-заједничарећи, и док једно беше у пуноћи добара, друго би у пуноћи зала, али настаде међу њима мешање.

Православац: До сада си већ говорио о мешању. Претходно нам реци: да ли је постојеће, по бићу, супротстављено постојећем, или је небиће (супротстављено) бићу?

Μανιχεјац: Зло биће је супротстављено добром бићу.

Православац: Нисам те питао да ли су по злу и добру супротстављени, већ по бићу. Јер бића нису сасвим супротстављена: зато што по истом бићу међусобно заједничаре, а бићу је супротстављено небиће. Као што, ако је добру зло сасвим супротстављено, јесте добро, (а) није зло. Као што је зло лишавање бића и назива се злом, и ако је добро суштина, безсуштинско је зло, или нису сасвим супротстављени.

14. Μανιχεјац: Затим: зар се не виде зла у бићима?

Православац: Потпуно зло се не види у бићима: јер, нити је, заиста постојећи Бог и узрок бића, – зло, нити је било шта од постојећих, као што су постали, зло, већ је узрок од свих њих добар, и све што је од њега настало је добро. Сва бића су од њега била преведена из небића у биће и сва су добра, веома добра. А зло није ништа друго него одбацивање и лишавање слободе, дароване од Бога разумној природи, као

φύσει δεδωρημένων, ὡςπερ πενία πλούτου ἀποβολή· πλούτος μὲν γὰρ ἐστὶν ὄντων κτήσις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων διαυγῶν καὶ ἐσθῆτος διαφόρου, παίδων καὶ παιδισκῶν, ἀλόγων καὶ ἀρουρῶν καὶ τῶν τοιούτων, ὧν ἕκαστον οὐσία ἐστὶ. Διὸ καὶ πλούσιος λέγεται ὁ ταῦτα κτησάμενος· οἶόν τις πολυούσιος πολλὴν ἔχων περὶ ἑαυτὸν οὐσίαν. Ἡ δὲ πενία μερικὴ μὲν μερικὴ τούτων ἀποβολή, παντελής δὲ παντελής τούτων στέρησις, καὶ ὡςπερ ἡ ὀλοκληρία τοῦ σώματος καλόν, ἡ δὲ ἐνὸς μέλους ἀποβολή μερικὸν κακὸν οὐχ ὑπάρχον, ἀλλ' ὑπάρχοντος στέρησις. Ὁρᾶται δὲ ἦτοι νοεῖται ἐν τῷ ὄντι οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς ἀπογενόμενον, οἶον ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ ὄρασις ὑπάρχει καὶ ἐστὶν, ἡ δὲ τύφλωσις οὐκ ἐστὶν οὐσία, ἀλλὰ τοῦ ὑπάρξαντος ὀφθαλμοῦ ἀπώλεια. Θεωρεῖται δὲ ἐν τῷ συνισταμένῳ καὶ ὄντι σώματι οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς ὑπάρξαντος ὀφθαλμοῦ στέρησις. Καὶ οὕτως κατὰ μέρος ἡ προσθήκη τῆς τῶν μελῶν στέρησεως προσθήκη κακοῦ λέγεται· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ κακόν, ἀλλὰ λέγεται καὶ θεωρεῖται ἐν τῷ ὑπολειμμένῳ σώματι ἡ τῶν ἀποβληθέντων ἀνυπαρξία οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς μὴ ὄν, οὐχ ὡς ἕξις, ἀλλ' ὡς στέρησις. Οὕτω καὶ ἡ κακία ἦτοι ἁμαρτία ἐκούσιός ἐστὶ τῶν ἐκ θεοῦ δεδωρημένων τῆ λογικῆ φύσει ἀγαθῶν· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων οὐκ ἐστὶν εἰπεῖν ἐκούσιον, ἀλλ' ἐπὶ τῶν λογικῶν. Ἐστὶν οὖν κακία ἡ τῶν φυσικῶν δυνάμεων παράχρησις. Εἰ γὰρ χρῆσόμεθα

што је сиромаштво одбацивање богатства: а богатство је стицање злата, сребра, сјајног камења и разнолике одеће, слуга и слушкиња, домаћих животиња, обрадиве земље и слично, и свако од њих је богатство. Стога се богатим назива онај ко стиче те (ствари): као што је веома богати онај који је сабрао пуно богатства. А делимично сиромаштво је делимично одбацивање тих, а потпуно (сиромаштво) је потпуно лишавање тих, и као што је целовитост тела добро, а лишавање једног уда није постојање делимичног зла, већ је лишавање постојећег. Види се, и заиста се разумева, у бићу не као биће, већ као одсутност, као што око и гледање постоји и јесте, а слепило није нешто, већ је губитак постојећег ока. Сагледава се у сапостојећем и постојећем телу не као нешто постојеће, већ као лишавање од постојећег ока. И тако да, делимично повећање лишености удова се назива увећањем зла: а није зло, већ се у подложеном телу одбацивајуће непостојање назива и сагледава не као нешто постојеће, већ као небиће, не као стање, већ као лишеност. Стога и зло заиста јесте добровољни грех (према) добрима, од Бога дарованим разумној природи: јер се о неразумним и бездушним не говори да су слободне, већ се то говори о разумним. Дакле, зло је злоупотреба природних сила. Јер ако се користимо силама које су од Бога

ταῖς παρὰ θεοῦ δεδωρημέναις τῇ ψυχῇ δυνάμεσιν, ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, τουτέστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος, καλόν. Εἰ δὲ οὐκ, ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, ἀλλὰ παρὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος χρῆσόμεθα, κακόν· καὶ οὐκ αὐτὰ αἱ δυνάμεις οὐδὲ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐστὶν ἡ κακὴ, ἀλλ' ὁ κακὸς τρόπος τῆς χρήσεως ὁ παρὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος θεοῦ. Εἰ γὰρ ἀγαθὸς ὁ θεός, ἀγαθὸς καὶ ὁ νόμος αὐτοῦ φυσικὸς καὶ ὢν ἐξ ὄντος. Ἡ δὲ τούτου παρακοὴ στέρησις τοῦ ὑπάρξαντος ἡμῖν νόμου, οἶον ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἐνέργεια καὶ πρὸς τούτων ὁ λογισμὸς οὐ κακὰ, ἀλλὰ καλὰ, ἔάν, ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, χρῆσόμεθα κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος· κακὰ δὲ οὐκ αὐτά, ἀλλὰ τὸ μὴ κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος χρῆσασθαι. Εἰ γὰρ πρὸς σύστασιν τῆς ζωῆς χρῆσόμεθα βρώσει, πόσει, ὑπνω καὶ τοῖς τοιούτοις, καλὸν τούτων ἕκαστον. Καὶ εἰ τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἀγάπῃ χρῆσόμεθα πρὸς τὸν θεὸν τὸν μόνον φύσει ἐπιθυμητὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ καλόν. Καὶ εἰ τῇ μίξει χρῆσόμεθα ταῖς ἑαυτῶν γυναίξι πρὸς τεκνογονίαν κατὰ τὸν νόμον τὸν δοθέντα τῇ φύσει παρὰ θεοῦ, καλόν· εἰ δὲ χρῆσόμεθα τῇ ἐπιθυμίᾳ πρὸς τὰ ἀλλότρια παρὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, κακόν. Εἶπε γὰρ ὁ θεός· «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὸν ἀγρὸν τοῦ πλησίον σου οὐδὲ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ οὐδὲ ὅσα αὐτῷ ἐστίν.» Ἡ πορνεία οὐ διὰ τὴν συνάφειάν ἐστι κακὴ, ἀλλὰ διὰ τὸ τῇ ἀλλοτρῴᾳ συναφθῆναι. Ἡ κενοδοξία, οὐ

предате души, зашта их прими- смо, то јест по предатом закону, добро (је). А, ако не онако како их примисмо, већ их користимо не- зависно од предатог нам закона, биће лоше: и нити су те силе, ни- ти је коришћење њих зло, већ је зло начин коришћења независан од закона предатог од Бога. Јер, ако је добар Бог, добар је и ње- гов природни закон – постојећи из постојећег. А непослушност тога је лишавање за нас постоје- ћег закона, тако да жеља и страст и делање и енергија и пре свега мисао, није зло, већ добро, ако је користимо по предатом закону: те појаве нису зло, већ је зло ко- ришћење које није по закону ко- ји нам је предат. Јер, ако за одр- жавање живота користимо храну, пиће, сан и слично, добро је сва- ко од тих. И ако се жељом и љу- бављу користимо природом пред једино жељеним Богом и пред ближњим, по Божијем закону, добро (је). И ако се у полном од- носу користимо својим женама за рађање деце, по закону преда- том природи од Бога, добро (је): а ако са страшћу користимо туђе жене, што је против закона Бо- жијег, зло (је). Јер рече Бог: „Не- мој жудети за њивом ближњега свога, нити за женом његовом, нити за било чим што је његово.“ Блуд није зло због везе, већ због везивања за туђу жену. Таштина није зло због љубави према сла- ви, већ због љубави према сла- ви која није од Бога. Мржња и

διὰ τὸ ἀγαπᾶν τὴν δόξαν κακὴ, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ τὴν ἐκ θεοῦ δόξαν ἀγαπᾶν. Τὸ μῖσος καὶ ὁ θυμὸς, εἰ μὲν κατὰ τῶν κωλυόντων τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν πρὸς θεὸν δι' ὑπακοῆς αὐτοῦ συνάφειαν καὶ ἀφιστῶντων ἐκ θεοῦ, τουτέστι κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, καλόν. Φησὶ γάρ· «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, κύριε, ἐμίσησα καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι.» Καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες ἐθυμοῦντο κατὰ τῶν τυράννων δικαίως θυμούμενοι. Καὶ ἐὰν κατὰ τοῦ οἰκείου λογισμοῦ θυμωθῶ χωρίζοντός με ἐκ τοῦ θεοῦ, καλόν. Ἐάν τις ἀποστερῇ μετ' ἧς σωτηρίας, καλόν θυμωθῆναι καὶ μισῆσαι· ἐὰν δὲ λυπῇ κατὰ κόσμον καὶ ὠφελείας γίνηται πρόξενος ἀποστερῶν τῶν ὑλικῶν, ἀγαπήσω μᾶλλον ἢ περὶ μισῆσω. Ὁ φόνος κακόν· μόνου γὰρ θεοῦ τὸ χωρίζει τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος, τοῦ καὶ συνδήσαντος· εἰ δὲ φονεύσω ὑπὸ θεοῦ κελεύομενος, καλόν· πᾶν γὰρ τὸ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθόν. Κακόν οὖν τὸ ἐπιθυμεῖν ἀρπάζειν, ὃ οὐκ ἔστιν ἡμέτερον, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ. Ἡ κατάκρισις κακὴ· θεοῦ γὰρ μόνου τὸ κρίνειν, καὶ κακόν ἀρπάζειν τὸ τοῦ θεοῦ ἀξίωμα, οἷς μὴ δέδοται παρὰ θεοῦ τὸ κρίνειν. Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ὑπερηφανεία κακὴ· θεῷ γὰρ μόνῳ πρέπει τὸ ἔπαρμα καὶ ἡ δόξα. Ὅστε οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ κακία εἰ μὴ τὸ παρὰ φύσιν καὶ τὸν νόμον κεχρησθαι ταῖς φυσικαῖς δυνάμεσιν, ὃ οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλ' ἡμέτερον ἐπιτήδευμα.

страст, ако су према онима који спречавају спасење душе и везе која је пред Богом, зарад послушања њему, и оних који од Бога одустају, то јест према ђаволу и слугама његовим, добро (је). Јер рече: „Зар оне који те мрзе, Господе, не замрзех и због непријатеља твојих зар нисам сагоревао? Савршеном мржњом сам их мрзео, у непријатеље сам их прибројао.“ И свети мученици се разбеснеше против тирана, праведно их мрзећи. И ако, по сопственој помисли, замрзех оно које ме дели од Бога, добро (је). Или ако ме неко лишава спасења, добро је беснети и мрзети: или ако се ко растужи због света и зарад користи постане странац лишен материјалних добара, волећу (га) више него што ћу мрзети. Убиство је зло, јер је само Божије да дели душу од тела, јер их је он заједничким дао : ако ћу убити зато што ми је од Бога наређено, добро (је): зато што је добро све што је од доброга. Дакле, зло је желети грабити оно што није наше, већ Божије. И осуђивање је зло, јер је суђење само од Бога, и зло је грабити Божије достојанство, онима којима не би дато од Бога да суде. И таштина и гордост су зло: јер једино Богу приличи узвишеност и слава. Стога ништа друго није зло ако није против природе и закона да тог природним силама, који није материјална вредност, већ наше владање.

15. Χρηὶ γὰρ εἶδέναι, ὡς διττῶς λέγεται τὸ τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν· ἀγαθὸν γὰρ κυρίως λέγεται τὸ ἐκ τοῦ φύσει ἀγαθοῦ θεοῦ δεδωρημένον. Ὡσπερ πᾶν φῶς ἐξ ἡλίου ἦτοι πυρὸς φωτίζεται, οὕτω πᾶν ἀγαθὸν ἐκ τοῦ ἀορίστου καὶ ἀκαταλήπτου πελάγους τῆς ἀγαθότητος τὴν ὑπαρξιν ἔχει καί, ὅσα παρὰ θεοῦ, ἀγαθὰ κυρίως καὶ ἀληθῶς. Λέγεται δὲ ἀγαθὸν οὐ κυρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς καὶ καθ' ἡμετέραν συνήθειαν τὸ τῇ αἰσθήσει ἡμῶν καὶ τῇ ἐφέσει φαινόμενον ἡδύ, ὃ πρὸς καιρὸν μὲν τέρπει, ὑστερον δὲ πικρὸν καρπὸν ἀποδίδωσι, παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενον καὶ δοκοῦν ἀγαθὸν εἶναι, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀγαθόν, ἀλλὰ κυρίως κακόν. Καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως κυρίως μὲν κακὸν ἔστι καὶ λέγεται τὸ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενον. Λέγεται κακὸν οὐ κυρίως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν συνήθειαν τὸ καθ' ἡμετέραν αἰσθησιν ἐπίπονον καὶ ἀλγεινόν, ὅπερ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ὀδύνας, ὑστερον δὲ καρπὸν σωτηρίας καὶ ἀεννάου εὐφροσύνης ἀναδίδωσιν.

16. Εἰπέ δέ· Ἀρχὴ παντὸς πράγματος μία ἢ δύο, οἷον ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ψυχῆς μία ἢ δύο;

Μανιχαῖος· Μία. Εἰ γὰρ δύο, πῶς ἐκ δύο ἐναντίων ἐν καὶ τὸ αὐτὸ προέρχεται; Τὰ γὰρ παντελῶς ἐναντία ἀκοινώνητον ἔχουσι τὴν ἐνέργειαν· πῶς γὰρ ἡ ἄυλος ψυχὴ ἐξ ἄυλου

15. Јер треба знати да се као двоструко назива и добро и зло: добро се назива господственим, јер је било дато из природе добродога Бога. Баш као што се свако сунчево светло заиста од ватре светли: на тај начин свако добро има постојање из неограниченог и несхватљивог мора доброте, у мери којој је поред Бога – добара господствених и истинитих. Каже се да добро није господствено, већ да је злоупотребљено и по нашем обичају у нашем осећању и у тежњи ка појавном уживању, (а) оно које се пре времена весели ће после давати горке плодове, поставши противно закону онога који га је створио и мислећи да је добро, иако баш и није добро, већ је заиста зло. И то зло је слично господственом, иако јесте зло и назива се тако, будући да је постало противно закону онога који га је створио. Зло се не назива господственим, већ (је) по нашем обичају и нашем осећању мучно и болно, нарочито пред садашњим напорима, а потом ће они да дају плодове спасења и постојану доброту мисли.

16. Реци: Да ли је начело свих дела једно или два, какво је начело и узрок душе – једно или два?

Манихејац: Једно. Јер ако су два, како из два супротстављена једно исто произлази? Јер потпуно супротстављени имају незаједничарећу енергију: па како ће нематеријална душа бити од нематери-

καὶ ὕλης ἔσται; Ἦ πῶς τὸ αὐτὸ τὰ ἐναντία παρήγαγον μὴ ὁμοноήσαντα; Παντελῶς γὰρ ἀκοινωνήτα τὰ κατὰ φύσιν ἐναντία.

Ὁρθόδοξος· Καλῶς ἔφησ· ἐκάστω τῶν ὄντων πάντων μία ἀρχή;

Μανιχαῖος· Παντὶ τρόπῳ.

Ὁρθόδοξος· Τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν δύο ἀρχῶν τῶν κατὰ σέ ἐστιν ἢ αἱ δύο ἀρχαὶ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι;

Μανιχαῖος· Πρὸς τί γὰρ συντείνει τοῦτο;

Ὁρθόδοξος· Εἰ μὲν τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν κατὰ σέ δύο ἀρχῶν, ἰδοὺ μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο. Εἰ γὰρ τὸ εἶναι ἀρχὴ τοῦ εἶναι, ἐν μιᾷ οὖν ἀρχῇ· οὐ γὰρ τὸ τοιῶσδε εἶναι φημι, τουτέστι κακὸν εἶναι ἢ καλόν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀπλῶς εἶναι. Εἰ οὖν τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν κατὰ σέ δύο ἀρχῶν, μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο. Εἰ δὲ αἱ κατὰ σέ ἀρχαὶ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι, ἔσονται δύο ἐναντία τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ὅσπερ γὰρ ἡ ἀπλῶς οὐσία μία οὐσα δεκτικὴ ἐστὶ διαφόρων ποιότητων καὶ κατὰ τοῦτο λέγονται πολλαὶ οὐσίαι, οὕτω καὶ τὸ ἀπλῶς εἶναι ἐν ἐστὶ, εἰ καὶ ἐν διαφόροις θεωρούμενον πολλὰ τὰ ὄντα παρωνύμως ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖ κατονομάζεσθαι. Ὅρισω οὖν ἀκοινωνήτον παντελῶς εἶναι τὴν τῶν ἐναντίων ἐνέργειαν, οὐκ ἐκ δύο ἀρχῶν τὸ εἶναι μάλιστα καὶ ἐναντίων, ἀλλ' ἐκ μιᾶς. Οὐ γὰρ τὸ εἶναι αἴτιον τοῦ ὄντος· οὐ γὰρ προῆν τὸ εἶναι τοῦ ὄντος. Ἐν τίνι γὰρ ἔθεωρεῖτο; Ἀλλ' ἐν τῷ ἀνάρχῳ ὄντι τὸ εἶναι

јалног и од материје? И како ће то исто произвести супротстављени, не сложивши се? Сасвим су незаједничарећи они који су супротстављени по природи.

Православац: Добро кажеш: једно је начело од сваког од свих бића?

Манихејац: Свакако.

Православац: Да ли је биће начело двају начела, која по теби постоје, или су два начела – начела бића?

Манихејац: На шта смешаш?

Православац: Ако је биће начело твојих двају начела, где једно је начело, а не два. А ако је биће начело бића, у једном начелу: јер не кажем да то квалификује биће, то јест да је биће зло или добро, већ је оно исто просто биће. Дакле, ако је биће начело твојих двају начела, једно је начело, а не два. А ако су та твоја начела биће, биће два супротстављена на истом делу. Пошто проста суштина бива као једна, способна је за примање различитих квалитета и по томе се називају многе суштине, тако и просто биће јесте једно, иако у различитости бива сагледавано мноштво бића, (и) чини именовање њих изведено од свог имена. Дакле, одредићу сасвим незаједничареће биће супротстављеним енергијама, није из два начела највише и супротстављено биће, већ из једног. Јер биће није узрок постојећих, зато што биће не претходи постојећима. У чему се то може сагледати? У безначелном бивствујућем биће бива

θεωρούμενον, ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ ὡς αἰτίου ὑφέστηκε. Μία οὖν ἀρχὴ τοῦ εἶναι, καὶ τὸ ἐναντίον ταύτης οὐκ ἔστι.

17. Καὶ πάλιν· Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεως μία ἢ δύο, ὑπαρκτικὴ τε καὶ χρονικὴ καὶ τοπικὴ καὶ ἐνεργητικὴ–ὑπαρκτικὴ μὲν τῆς ἐκάστου γενέσεως, – χρονικὴ δέ, ἀφ’ οὗ χρόνου ἦρξατο, –τοπικὴ δέ, ἀφ’ οὗ τόπου ἦρξατο τὰ ἀπὸ τόπου ἀρχόμενα, – ἐνεργητικὴ δέ, ἐξ ἧς ἐνεργείας ἐνεργεῖ τὸ ἐνεργούμενον, οἷον ἡ πρώτη ὑπαρξις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀφ’ οὗ χρόνου ἐγένετο καὶ ἀφ’ οὗ τόπου ἦρξατο κινεῖσθαι, βαδίζειν τυχόν, καὶ τῆς βαδιστικῆς ἐνεργείας;

Μανιχαῖος· Μία.

Ὁρθόδοξος· Ἀληθῶς ἔφησ· ἀδύνατον γὰρ δύο ἀρχὰς εἶναι τῆς τοῦ ἐνός ὑπάρξεως.

Μανιχαῖος· Οὕτως ἔχει.

Ὁρθόδοξος· Τοῦτο ἐφ’ ἐκάστου τῶν ὄντων θεωρεῖται ἢ οὐ;

Μανιχαῖος· Ἐφ’ ἐκάστου τῶν ὄντων ἀπάντων.

Ὁρθόδοξος· Ὅπερ οὖν ἐφ’ ἐκάστου τῶν ἀπάντων θεωρεῖται, καὶ ἐπὶ πάντων κοινῶς θεωρηθήσεται, οἷον, ὅπερ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἔχει, καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἔχει, ὡς τὸ ζῆν καὶ τὸ λογίζεσθαι, καὶ ὅπερ ἐκάστη οὐσία ἔχει, καὶ ἡ κοινὴ οὐσία ἔχει, ὡς τὸ αὐθύπαρκτον καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχειν τὸ εἶναι. Οὕτω τοίνυν καὶ εἰ ἕκαστον τῶν ὄντων ἐκ μιᾶς ἀρχῆς συνέστηκε, καὶ πάντα τὰ ὄντα ἐκ

σαгледавано, у њему и из њега, као од узрока, бива постављено. Дакле, једно је начело бића, и није њима супротстављено.

17. И опет: Да ли је начело кретања сваког од постојећих једно или два, суштинско и временско и просторно и енергетско – суштинско се односи на рађење свакога од њих, а временско је од ког времена почиње, а просторно је оно које из простора започиње и од простора је начелствовано, а енергетско је оно из којег енергија снабдева енергијом оно што је енергизовано, као и прво постојање човека, и од ког времена настаје и из простора почиње да се креће, насумице ступајући, и енергије кретања?

Манихејац: Једно.

Православац: Истину си рекао: јер је немогуће да буду два начела од једног постојања.

Манихејац: Тако је (ἔχει).

Православац: Да ли се то на сваком од бића сагледава или не?

Манихејац: На сваком од свих бића.

Православац: Дакле, баш оно које се у сваком од свих сагледава, и у свима заједно ће бити посматрано, које свако од људи има, и цело човечанство има, као што је живљење и размишљање, и оно које свака суштина има, и заједничка суштина има, као што је самостално постојање и немање (свога) бића у другоме. Тако дакле, ако и свако од бића из једног начела бива створено, и сва бића

μιᾶς ἀρχῆς συνέστηκε καὶ οὐκ ἐκ δύο, καὶ οὐκ ἔσονται δύο ἀρχαί, ἀλλὰ μία.

18. Μανιχαῖος· Διὰ τί ἀναρχος ὁ θεός;

Ὁρθόδοξος· Ὅτι τὸ μὴ ὄν οὐκ ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εἶναι. Τὸ οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ ἔχον τὸ εἶναι, πῶς ἀφ' ἑαυτοῦ ἔσται; Καὶ χρὴ οὖν ἐκ τινος ὄντος τὸ μὴ ὄν τὸ εἶναι λαβεῖν· τὸ δὲ πρῶτον μεταδοτικὸν τοῦ εἶναι ἐξ ἑαυτοῦ ἔχοντὸ εἶναι, ἀναρχον ἀεὶ ἔσται.

19. Μανιχαῖος· Διὰ τί μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο;

Ὁρθόδοξος· Ὅτι дуὰς ἐκ μονάδος προέρχεται ὡς μονάδος γέννημα καὶ ἀρχὴ дуάδος μονάς καὶ πρὸ τῆς дуάδος πάντως μονάς καὶ ὅτι παντὸς πράγματος ἀρχὴ μία καί, εἰ ἐκάστου τῶν ὄντων μία ἀρχή, καὶ πάντων ἔσται ἀρχὴ μία· ὁ γὰρ ἐφ' ἐκάστου τῶν ὄντων ἀποδεδομένους λόγους καὶ ἐπὶ πάντων ἀποδοθήσεται.

20. Καὶ πάλιν· Εἰ δύο ἀρχαί, πολυαρχία· εἰδὲ πολυαρχία, στάσις· εἰδὲ στάσις ἀρχὴ τῶν ὄντων, κακία τῶν ὄντων ἀρχή· στάσις γὰρ κακία ἐστί. Πρέπει οὖν τῷ θεῷ ἀπάντων τῶν λεγομένων καὶ νοουμένων μεῖζονι εἶναι καὶ ἔχειν. Ποῖον οὖν μεῖζον, τὸ ἐξ οὐκ ὄντων θεοπρεπῶς ποιεῖν οὐσίας ἢ ἀνθρωπίνως τῇ δημιουργικῇ, μᾶλλον δὲ τεκτονικῇ τέχνῃ περὶ τὴν ὕλην καταγίνεσθαι;

су из једног начела створена и не из два, и неће бити два начела, него једно.

18. Манихејац: Зашто је Бог безначелан?

Православац: Зато што небити нема биће од себе самог. Дакле, то које нема од себе биће, како ће само од себе бити? И треба из неког постојећег да небити узима биће: а оно које прво предаје биће из себе, оно га и има, оно ће увек бити безначелно.

19. Манихејац: Зашто је једно начело, а не два?

Православац: Јер дијада из монаде иде испред као пород монаде, и начело дијаде је монада, и пре свих дијада је монада, и од свих дела је једно начело, и ако је једно начело од сваког бића, од свих ће бити једно начело: јер је над сваким од бића био предат логос и над свима ће бити предат.

20. И опет: Ако су два начела, (онда је) полиархија: а ако је полиархија, (онда је) побуна: а ако је побуна начело бића, онда је начело бића зло: јер је побуна зло. Дакле, Богу приличи да од свих називаних и умом схватаних већи буде и да више има. Дакле, на који начин је већи, јер из небитића богоприлично ствара суштине или је у стварању човечанства, а више бива у градитељској вештини око материје?

Μανιχαῖος· Πάντως, ὅτι τὸ ἐκ μὴ ὄντων.

Ὁρθόδοξος· Οὐκ οὖν πρέπει θεῶ ἐκ μὴ ὄντων ποιεῖν οὐσίας, καὶ οὐκ ἦν ὕλη, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐγένετο.

21. Μανιχαῖος· Ὁ θεὸς κατὰ πάντα ἐστὶν ἀναρχος ἢ κατὰ τι μὲν, κατὰ τι δὲ οὐ;

Ὁρθόδοξος· Εἰ οὐ κατὰ πάντα ἀναρχος, καὶ ἀναρχος καὶ οὐκ ἀναρχος. Εἰ δὲ κατὰ πάντα ἀναρχος, ὄντως ἀναρχος καὶ φύσει ἀναρχος. Τὸ δὲ ἀναρχον καὶ ἀπέραντον· ἐν γὰρ ἀρχῆς εἶδος καὶ τὸ τέλος. Πᾶν οὖν ἔχον ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, καὶ πᾶν τέλος ἔχον καὶ ἀρχὴν ἔχει. Καὶ οἱ ἄγγελοι γοῦν ἀρχὴν ἔχοντες καὶ τέλος ἔχουσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, εἰ καὶ τῇ θείᾳ χάριτι πάλιν ἄρχονται τοῦ εἶναι καὶ ἀνακαινίζονται. Ὡσπερ γὰρ τὸ ἀκίνητον σῶμα ἀρξάμενον τοῦ κινεῖσθαι ἐκ τόπου ἤρξατο, τουτέστι τὸ κυκλικόν, φθάνον δὲ τὸν τόπον, ὅθεν ἤρξατο, ἐπλήρωσε τὴν περιφέρειαν καὶ τὸν κύκλον, πάλιν δὲ ἄρχεται τῆς κινήσεως καὶ νέαν ἀρχὴν κινήσεως ποιεῖται καὶ οὕτω διαμένει κινούμενον, ἕως ἂν ὁ κελεύων αὐτὸ κινεῖσθαι θέλη, οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι κινούμενοι ζωτικῶς καὶ φθάνοντες τὸ φυσικὸν τέλος τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως ἄρχονται τῆς ζωτικῆς κινήσεως, ἕως πάλιν προστάξει τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς παύσονταί τῆς κινήσεως. Ἄει γὰρ παρὰ θεοῦ τὸ εἶναι καὶ ζωτικῶς καὶ νοερώς κινεῖσθαι λαμβάνουσιν οὐκ

Μανιχεјац: Сасвим, јер су из небића.

Православац: Стога, Богу приличи да из небића ствара суштинe, и не беше (раније) материја, пре него што је од Бога постала.

21. Манихејац: Бог је по свему безначелан или по нечему јесте, а по нечему није?

Православац: Ако није по свему безначелан, безначелан (је) и није безначелан. А ако је по свему безначелан, сасвим (је) безначелан и природом је безначелан. А безначелно је и бескрајно: јер (је) један облик и крај начела. Дакле, све што има начело има и крај, по својој природи, и све што има крај има и начело. И анђе-ли заиста имају начело, а и крај имају по својој природи, иако божанском благодаћу изнова запо-чињу постојати и обнављају се. Јер као што се непокретно тело, бивајући начелствовано, почиње кретати из места, то јест кружно, антиципирајући место одакле је започело, испуни перифери-ју и круг, а опет почиње кретање, и ново начело кретања ствара и тако наставља да бива покретано, док онај који му наређује же-ли кретање, тако и ангели бивају крепко покретани, и, очекујући крај свог постојања, владају жи-вотним кретањем, док им, онај који их је створио, опет не наре-ди да престану са кретањем. Јер, они који су од Бога, увек узимају биће и животно и умно кретање,

ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τοῦτο. Ὡσπερ δὲ τροχὸς κινηθεὶς κινεῖται καὶ παύεται—ἐὰν δὲ ἔχη τὸ ἀεικίνητον, ἀεὶ κινεῖται οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἔχων τὴν κίνησιν—, οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τὸ εἶναι, ὅσον κινεῖ αὐτοὺς ὁ ποιήσας, κινουῦνται ἂν μέντοι ἐκεῖνος μὴ κινήσῃ, παύονται τῆς κινήσεως. Ὡστε τὸ ἀρχὴν ἔχον πάντως καὶ τέλος, καὶ τὸ τέλος ἔχον πάντως καὶ ἀρχήν. Καὶ τὸ φύσει ἀναρχον κατὰ πάντα ἀναρχόν ἐστι, κατὰ τε αἰτίαν καὶ χρόνον καὶ τόπον καὶ ἐξουσίαν.

22. Τὰ οὖν δύο ἢ ἐν ἀλλήλοις ἔσσονται ἢ τόπῳ περιγραφῆσονται καὶ οὐκ ἀναρχοὶ εἰσι. Πῶς οὖν ἐν ἀλλήλοις τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος; Τὸ γὰρ φῶς τοῦ σκότους ἀναιρετικόν. Εἰ οὐ μεθόριά εἰσι τοῦ φωτός καὶ μεθόρια τοῦ σκότους, οὐ δὲ τὸ φῶς ἀπερίγραπτον ὡς μὴ πανταχοῦ ὄν οὐδὲ τὸ σκότος. Καὶ οὐ παντελῶς ἀναρχα ἔχοντα τοπικὴν ἀρχήν. Ἀμήχανον γὰρ μὴ ὄντος τινὸς διατειχίσματος καὶ μεσοτοίχου ἀνεπίμικτον παντελῶς εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Εἰ γὰρ ἐν νυκτὶ λύχνον ἀνάψωμεν, ὁ μὲν περὶ τὸν λύχνον τόπος φωτεινότερος ἔσται, κατὰ μικρὸν δὲ διάστημα ἔσται σκοτεινότερον, μέχρις ἂν τελειῶς ἐκλίπη τὸ φῶς καὶ καθαρὸν σκότος γένηται φωτός ἀνεπίμικτον. Ἦ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐμίγνυτο τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ οὐκ ἐναντία ταῦτα παντελῶς καὶ ἀκοινώνητα, ἢ ἕτερόν τι μεσότοιχον ἢν ἀπ' ἀρχῆς τὸ

јер то немају из себе. А као што се точак, крећући се, креће и стаје — а ако има вечно кретање, увек се креће немајући кретање из себе — тако и ангели немају биће из себе, и крећу се онолико колико их покреће онај који их је створио: а ако их он заиста не покреће, престају са кретањем. Онда, онај који има начело свакако има и крај, и који крај има свакако има и начело. И природно безначелно је по свему безначелно, по узроку и времену и месту и слободи.

22. Дакле, или ће (та) два бити једно у другом или ће у месту бити ограничени и нису безначелни. Како, дакле, да (буду) једно у другом светлост и тама? Зато што светлост уништава таму. Ако нису (ту) ограничења светлости и ограничења таме, нити је светлост неописива, као биће које није свуда, нити је тама. И нису сасвим безначелна јер имају просторно начело. Јер је немогуће да без постојања некаквог зида и преграде сасвим непомешани буду светлост и тама. Јер, ако у ноћи будемо упалили светиљку, док ће простор око светиљке бити светлији, на малој раздаљини ће бити већа тама, све док се светлост сасвим не угаси, и настане чиста тама, која није помешана са светлошћу. Зато што је од почетка тама била помешана са светлошћу, и оне нису сасвим супротстављене и незаједничареће, или неки друга међа беше од почетка, раздељу-

ταῦτα χωρίζον, καὶ οὐκέτι δύο ἀρχαί, ἀλλὰ τρεῖς. Τὸ φύσει πεφυκὸς οὐ μεθίσταται, τὸ δὲ μεταβαλλόμενον οὐ φύσει. Εἰ οὖν φύσει ἀκοινώνητα τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, πῶς ἐκοινώνησαν μετὰ ταῦτα; Πῶς ἐξ ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ ἐν ζῶον ἀπετελέσθη, ὁ ἄνθρωπος; Εἰ γὰρ συνεβιάσθησαν, ἐκοινώνησαν ἀλλήλοις· ὁ γὰρ συμβιβασμὸς κοινωνία γνώμης ἐστὶ. Καὶ οὔτε ὁ ἀγαθὸς καθαρῶς καὶ τελείως ἔμεινεν ἀγαθὸς οὔτε ὁ πονηρὸς, ἀλλ' ἀμφοτέρω ἐτρέπησαν. Τὸ δὲ τρεπόμενον οὐκ ἀναρχον οὐδὲ θεός· ὁ γὰρ θεὸς πάντα προειδῶς τὰ ἐφ' ἡμῖν πάντα τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρίζει. Καὶ πάλιν· Τὸ εἶναι τῷ εἶναι ἐναντίον ἢ τὸ εἶναι τῷ μὴ εἶναι;

Μανιχαῖος· Τὸ εἶναι τῷ μὴ εἶναι.

Ὁρθόδοξος· Οὐκ οὖν τῶν κατὰ σὲ δύο παντελῶς ἐναντίων ἀρχῶν ἢ μία ἔσται, ἢ δὲ ἕτερα οὐκ ἔσται.

23. Καὶ πάλιν· Τὸ εἶναι τῷ εἶναι ἐναντίον;

Μανιχαῖος· Τὸ εἶναι κακὸν τῷ εἶναι ἀγαθὸν ἐναντίον.

Ὁρθόδοξος· Οὐκοῦν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συνυπάρχουσι καὶ συνουσίωνται τὰ ἐναντία. Καὶ πῶς ἐναντία;

Μανιχαῖος· Τὸ μὴ ὄν ἀκατωνόμαστον· δεῖ γὰρ εἶναι καὶ οὕτως ὀνομάζεσθαι. Πῶς οὖν τὸ μὴ ὄν ἐναντίον τῷ ὄντι; Τὰ γὰρ ἐναντία ἀλλήλοις δεῖ

јући те две, и нису више два начела, већ три. Оно што је у природи било зачето се не мења, а оно које бива мењано није у природи. Дакле, ако у природи не заједничаре светлост и тама, како почеше да заједничаре после тога? Како из доброга и лукавога једно живо биће би завршено, човек? Јер ако беху помирени, почеше међусобно да заједничаре: јер је помирење заједница воље. И нити је добро чисто и не остаје савршено добро, нити је и лукаво (такво), већ се оба променише. А оно које бива мењано није безначелно нити је Бог: јер је Бог онај који предвиђа све што је наше, али нам то не предодређује. И опет: Биће је бићу супротстављено или је биће супротстављено небићу?

Манихејац: Биће небићу.

Православац: Свакако да неће бити да, од та два, по теби сасвим супротстављена начела, једно постоји, а да друго не постоји.

23. И опет: Биће је супротстављено бићу?

Манихејац: Зло биће је супротстављено добром бићу.

Православац: Свакако да, у једном и истом, не постоје истовремено, и немају исту суштину, она која су супротстављена. И како су супротстављена?

Манихејац: Непостојеће је неименовано? Зато што треба (прво) бити па онда именовати. Како је, дакле, небиће супротстављено бићу? Јер прво је требало да буду

πρῶτον εἶναι καὶ τότε ἐναντία εἶναι καὶ τότε ὀνομάζεσθαι ἐναντία· ὅπερ γὰρ οὐκ ἔστι τι, οὐκ ὀνομάζεται.

Ὁρθόδοξος· Μὴ ὄν εἰπὼν ὠνόμασας ἢ οὐ;

Μανιχαῖος· Ὠνόμασα κατὰ ἀπόφασιν, οὐ κατὰ κατάφασιν.

Ὁρθόδοξος· Ἡ κατάφασις ἔξιν δηλοῖ καὶ ἡ ἀπόφασις στέρησιν;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὁρθόδοξος· Ἐναντία ἢ ἔξις τῇ στέρησει;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὁρθόδοξος· Ἐναντίον ἄρα τὸ μὴ ὄν τῷ ὄντι ὡς ἔξις στέρησει;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὁρθόδοξος· Τὸ κακὸν καθ' ἔξιν λέγεται ἢ κατὰ στέρησιν;

Μανιχαῖος· Καθ' ἔξιν.

Ὁρθόδοξος· Τὸ καλὸν καθ' ἔξιν λέγεται ἢ κατὰ στέρησιν;

Μανιχαῖος· Καθ' ἔξιν.

Ὁρθόδοξος· Οὐκοῦν οὐ πάντη ἐναντίον τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ· ἔξις γὰρ ἔξει οὐκ ἐναντίον.

Μανιχαῖος· στέρησις καὶ ἔλλειψις ὀλοκληρία.

Μανιχαῖος· Καὶ τί φῆς;

Ὁρθόδοξος· Οὕτω καὶ τὸ κακὸν στέρησις μᾶλλον ἔσται καὶ οὕτως ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ ὡς ἔξει στέρησις· τὸ γὰρ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις καὶ τὸ παντελὲς κακὸν παντελῆς τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις. Διὸ τὸ κακὸν φάμεν μὴ ὄν μᾶλλον ὡς στέρησιν τῆς φυσικῆς ἕξεως ἢ περ ὄν.

међусобно супротстављени, и онда, кад су супротстављени, да буду именовани као супротстављени: јер ништа није, ако није именовано.

Православац: Да ли си именовано небиће говорећи (о њему) или ниси?

Манихејац: Именовано сам по одрицању, а не пририцању.

Православац: Пририцање (κατάφασις) је, очигледно, стање, а одрицање је лишавање?

Манихејац: Да.

Православац: Да ли је стање супротстављено лишавању?

Манихејац: Да.

Православац: Да ли је небиће супротстављено бићу као што је стање (супротстављено) лишавању?

Манихејац: Да.

Православац: Зло се назива по стању или по лишавању?

Манихејац: По стању.

Православац: Да ли се добро назива по стању или по лишавању?

Манихејац: По стању.

Православац: Свакако да није зло сасвим супротстављено добру: зато што стање није супротстављено стању.

Манихејац: Лишавање и дефектност у целини.

Манихејац: И шта кажеш?

Православац: Тако ће и лишавање зла бити више и тако ће бити супротстављено добру, као лишавање стању: јер зло није ништа друго него лишавање добра и потпуно зло је потпуно лишавање добара. Зато кад кажемо да је зло небиће, више (мислимо) на лишавање природног стања него бића.

24. Τί οὖν φῆς τὴν ὕλην, ζωὴν ἢ φθορὰν καὶ θάνατον, κίνησιν καὶ κινουμένην ἢ ἀκίνησίαν καὶ κινητόν, φῶς ἢ σκότος;

Μανιχαῖος· Φθορὰν καὶ θάνατον, ἀκίνησίαν καὶ ἀκίνητον, σκότος καὶ οὐ φῶς.

Ὁρθόδοξος· Εἰ οὖν φθορά, πῶς καρπούς προήγαγε; Πῶς ἐζησεν; Ἡ γὰρ φθορὰ οὐ ζῆ οὐδὲ ζωὴν ἔχει οὐδὲ ζωῆς μεταδίδωσιν· ὁ γὰρ τις οὐκ ἔχει, πῶς μεταδίδωσι; Πῶς δὲ καὶ ἀκίνητος οὐσα ἐκινήθη καὶ μέχρη τῶν ὀρίων τοῦ φωτός ἐφθασε; Τίς ὁ ταύτη δούς τὴν ζωὴν καὶ τὸ κινητόν; Εἰ μὲν ὁ ἀγαθός, οὐκ ἀγαθός οὐδὲ σοφός· –οὐκ ἀγαθός μὲν τὴν κακίαν ζώσας καὶ κινήσας, οὐ σοφός δὲ οὐδὲ γνωστικός· ἑαυτῷ παρεσχηκῶς πολέμους καὶ πράγματα καὶ καθ' ἑαυτοῦ κινήσας τὴν κακίαν ἠρεμοῦσαν καὶ ἡσυχάζουσαν· στάσεως γὰρ καὶ κακῶν ἐγένετο πρόξενος–, εἰ δὲ οὐχ ὁ θεός, ἕτερος, καὶ οὐκέτι δύο, ἀλλ' ἢ τρεῖς· ὁ γὰρ τις οὐκ ἔχει, οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ κτήσασθαι.

Μανιχαῖος· Ἀλλὰ δυνάμει εἶχε τὸ ζῆν καὶ τὴν κίνησιν.

Ὁρθόδοξος· Εἰ δυνάμει εἶχε ζωὴν καὶ κίνησιν, δυνάμει ἦν ἀγαθή, εἴπερ ζωὴ καὶ κίνησις ἀγαθή.

Μανιχαῖος· Ἡ τῆς κακίας ζωὴ καὶ κίνησις οὐκ ἀγαθόν, ἀλλὰ κακόν.

Ὁρθόδοξος· Τὸ ἐκ δυνάμεως ἐρχόμενον εἰς ἐνέργειαν τρεπτόν καὶ ἀρχόμενον καὶ οὐκ ἀναρχον καί,

24. Шта кажеш да је материја: живот или пропадљивост и смрт, кретање и оно је покретано или непокретљивост и непокретно, светлост или тама?

Манихејац: Пропадљивост и смрт, некретање и непокретљивост, тама, а не светлост.

Православац: Дакле, ако је пропадљивост, како је произвела плодове? Како их је оживела? Јер пропадљивост не живи, нити има живот, нити живот предаје: јер како ће предавати неко ко нема? А како би покренуто, будући да је било непокретно, и превлада до граница светлости? Ко је онај који томе даје живот и кретање? Ако је (тај) добар, (онда) није ни добар ни мудар: – јер добар не оживљава и покреће зло, и није мудар, нити је гностик онај који је у себи изазивао ратове и (не)дела и по себи је покретао зло мирујући и ћутећи: и од стајања и од зала постаде странац – а ако није Бог, (или неко) други, и нису више два, или три: јер онај ко нема не може од себе стварати.

Манихејац: Али је у сили он имао живот и кретање.

Православац: Ако је у сили имао живот и кретање, беше у сили добар, ако су заиста живот и кретање добри.

Манихејац: И живот зла и кретање нису добро, већ зло.

Православац: Оно које из сила бива довођено у променљиву и начелствовану енергију и није

εἰ δυνάμει εἶχε ζῶην καὶ κίνησιν, ἐνέργειαν ἔσχεν ὑστερον· εἰ μὲν κακὴ ἢ ταύτης ζωῆ τε καὶ κίνησις, δυνάμει ἦν κακὴ καὶ οὐκ ἐνεργεία, καὶ ἔσται ἢ κακία οὐκ ἀναρχος. Εἰ δὲ ἀγαθὸν ἢ ταύτης ζωῆ τε καὶ κίνησις, ἐκ κακίας ἦλθεν εἰς ἀγαθόν.

Μανιχαῖος· Τί δαί; Οὐχ ἢ ἑτέρου φθορὰ ἑτέρου γένεσις;

Ὁρθόδοξος· Οὐχ ἢ φθορὰ γίνεται γένεσις, ἀλλ' ἢ ὑπὸ θεοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προστάξει θεοῦ δημιουργηθεῖσα, τρεπτὴ οὕσα ὡς ἀπὸ τροπῆς ἀρξαμένη. Τροπὴ γάρ ἐστι τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐλθεῖν· ὧν δὲ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἦρξατο, τρεπτὰ πάντως καὶ ἀλλοιωτά. Τρεπτὴ οὖν οὕσα ἢ ὕλη τῷ θεῷ προστάγματι ζωοῦται καὶ φθείρεται καὶ πάλιν ζωοῦται ὥστε οὐχ ἢ φθορὰ δημιουργεῖ γένεσιν, ἀλλὰ τὸ θεῖον πρόσταγμα ζωοῖ καὶ γενεσιουργεῖ.

25. Εἰπέ δὲ καὶ τοῦτο· Τὰ ἐκ τοῦ φωτὸς ὅρια φωτὸς πεπλήρωται ἢ οὐ;

Μανιχαῖος· Παντί που δῆλον, ὡς φωτὸς πεπλήρωται.

Ὁρθόδοξος· Τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος δεκτικὰ ἀλλήλων εἰσὶν ἢ ἀνεπίδεκτα;

Μανιχαῖος· Δεκτικὰ.

Ὁρθόδοξος· Οὐκοῦν οὐκ εἰσι φύσει, ὃ εἰσι τὸ γὰρ φύσει πεφυκὸς οὐ μεθίσταται, καὶ ἢ φύσει ζωὴ ἀνεπίδεκτος θανάτου. Πῶς οὖν ὠμίλησε φωτὶ

безначелно и, ако је у сили имало живот и кретање, енергију је по том имао: ако је зло такав живот и кретање, у сили беше зло, а не у енергији, и зло неће бити безначелно. А ако је тај живот и кретање добро, из зла дође у добро.

Манихејац: Збиља, зашто то? Зар није пропадљивост једнога постање другога?

Православац: Пропадљивост не постаје стварање, већ од Бога, из небића у биће, у поретку бивају од Бога створена, бивајући промењена као да од обрта бивају започета. А обрт је долазак из небића у биће: а биће које од обрта бива започето, је сасвим променљиво и другачије. Дакле, постојећа материја је променљива, будући да је божанском заповешћу оживљавана и уништавана и опет оживљавана: тако да пропадљивост не ствара постање, него божанска заповест оживљава и ствара постање.

25. Реци и то: Да ли су границе светлости испуњене светлошћу или нису?

Манихејац: Сасвим је јасно да су светлошћу испуњене.

Православац: Да ли су светлост и тама способни за међусобно примање или нису?

Манихејац: Способни су.

Православац: Свакако да нису у природи, ти који тако јесу: јер се, оно што је у природи било зачето, не мења, и у природи је смрт неприхватљива за живот. И како

τὸ σκότος καὶ οὐ διελύθη; Εἶτα ὁ τόπος τοῦ φωτός ἐπεπλήρωτο τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ φωτός ἦ οὐ;

Μανιχαῖος· Ἐπεπλήρωτο.

Ὁρθόδοξος· Πῶς οὖν ἐχωρήθη τὸ σκότος; Οὐ γὰρ μεδιμναῖον ἀγγεῖον χωρήσει διμεδιμνον, τουτέστιν ἀγγεῖον ἑνὸς μοδίου χωρητικὸν οὐ κἂν δύο χωρήσει μοδίους.

26. Εἶτα εἰσελθόντες οἱ τοῦ σκότους καρποὶ εἰς τὰ τοῦ φωτός ὄρια τί πεποιήκασιν ἢ τί πεπόνθασιν;

Μανιχαῖος· Εἶδον τὸ φῶς καὶ ἠγάσθησαν καὶ προσεκίσθησαν αὐτῷ καὶ εἰς ἔρωτα αὐτοῦ ἦλθον.

Ὁρθόδοξος· Ὡ σκοτεινοὶ καὶ ἀνόητοι. Τυφλὸν τὸ σκότος ἢ φωτεινόν;

Μανιχαῖος· Τυφλόν.

Ὁρθόδοξος· Καὶ πῶς ὁρᾶν δύναται τὸ τυφλὸν ἢ πῶς τὸ παντελῶς κακὸν θαυμάσει ἢ ἐρασθήσεται τοῦ ἀγαθοῦ;

27. Ὅμως αὐταὶ αἱ δύο ἀρχαὶ φθαρτικαὶ ἀλλήλων εἰσὶ;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὁρθόδοξος· Οὐκοῦν οὐ μόνη ἡ κακία ἐστὶ φθορά, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγαθός.

Μανιχαῖος· Ἡ μὲν κακία φθορά, ὁ δὲ ἀγαθὸς ζωή.

Ὁρθόδοξος· Οὐκοῦν ἢ μὲν κακία φθείρει τὸν ἀγαθὸν καὶ οὐχ ὑφίσταται, ὁ δὲ ἀγαθὸς ζωοῖ τὴν κακίαν, καὶ ὑποστήσεται μὲν ἢ κακία, ἀπωλεῖται δὲ ὁ ἀγαθός.

се придружи тама светлости, и не би њоме укинута? Онда, да ли је место светлости било испуњено добротом и светлошћу, или није?

Манихејац: Било је испуњено.

Православац: А како је била одељена тама? Јер не може посуда за меру земље сместити две мере земље, то јест посуда за једну меру неће моћи у себи да садржи две мере.

26. Затим, пошто су плодови мрака били ушли у крајеве светлости, шта су чинили или шта су поднели?

Манихејац: Видели су светлост и задивили су се, и зажудели су за њом и заљубили се у њу.

Православац: О мрачни и неразумни. Да ли је тама слепа или светла?

Манихејац: Слепа.

Православац: И како може видети оно што је слепо или како ће се дивити оно што је сасвим зло или како ће завоleti добро?

27. Опет, да ли су та иста два начела међусобно пропадљива?

Манихејац: Да.

Православац: Сигурно није само зло пропадљиво, већ и добро.

Манихејац: Док је зло пропадљивост, добро је живот.

Православац: Није ли да, док зло чини да добро пропада и не престаје од тога, дотле добро снабдева животом зло, и зло ће бити одгајено, и пропаде до-

Ὡς οὖν ἔφη, ἡ ὕλη κακὸν καὶ φθορὰ καὶ θάνατος. Τὸ οὖν κακόν, εἰ μὲν ἄλλοις κακόν, ἑαυτῷ δὲ ἀγαθόν, συνίσταται μὲν ἑαυτῷ, οὐ παντελῶς κακόν, οὐ παντελῶς φθορὰ· συνιστῶν γὰρ ἑαυτῷ, κατὰ τοῦτο οὐκ ἔσται κακόν. Εἰ δὲ παντελῶς κακόν καὶ παντελῶς φθορὰ, καὶ ἑαυτοῦ ἔσται ἀναιρετικόν καὶ ἀνύπαρκτον. — Ἐκθου δὲ ἡμῖν καί, ὄν ἔφη, συγκράσεως λόγον.

28. Μανιχαῖος Ἦν, ὡς ἔφην, θεὸς καὶ ὕλη, ἕκαστον ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις, ὁ μὲν ἀγαθὸς θεὸς, ζωὴ, φῶς, κίνησις, γνῶσις, νόησις καὶ πᾶν ἀγαθόν, ἡ δὲ ὕλη κακία, φθορὰ, σκότος, θάνατος, ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἀκίνησίᾳ παντελεῖ. Εἶτα μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἔστασίασεν ἡ ὕλη πρὸς ἑαυτὴν καὶ οἱ ταύτης καρποὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὕτω τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ διωκομένων, καὶ ἦν, ὡς ἔφην, θεὸς καὶ ὕλη, τουτέστι δύο ἀρχαί· καὶ τοῦ μὲν φωτὸς μέρος ἐστὶν ἡ ψυχὴ, τοῦ δὲ σκότους καὶ τῆς ὕλης δημιουργημα τὸ σῶμα. Ἡ δὲ μίξις οὕτως ἐγένετο. Καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ μέρος ἦν, καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς ἐν ἐνὶ μέρει ἦν, ὁ δὲ πονηρὸς ἐν τρισίν. Εἶτα ἐκινήθη ὁ πονηρὸς ἀτάκτῳ ὀρμῇ ἐκ τῶν ὀρίων αὐτοῦ καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ γνοὺς ὁ ἀγαθὸς προέβαλεν ἐξ ἑαυτοῦ δύναμιν λεγομένην μητέρα ζωῆς, καὶ ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς προεβάλετο τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τοῦτον δὲ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον λέγω τὰ πέντε στοιχεῖα, ἅτινά ἐστιν ἀήρ, ἄνεμος, φῶς, ὕδωρ καὶ πῦρ. Ταῦτα οὖν ἐνδυσάμενος

добро. Дакле, кажеш да је материја и зло и пропадљивост и смрт. А зло, ако је и другима зло, себи је добро, док постоји у себи није потпуно зло, није потпуна пропадљивост: јер постоји у себи, и по томе неће бити зло. А потпуно зло и потпуно добро ће и за себе бити деструктивно и непостојеће. — Стави далеко од нас, ту мисао о помешаности, о којој си ти говорио.

28. Беше, као што сам говорио, Бог и материја, свако у својим границама, и док је добри Бог: живот, светлост, кретање, знање, размишљање и свако добро, зла материја је: пропадљивост, тама, смрт, у потпуном мировању и ћутању и непокретности. Затим, после многих векова је устала материја против себе и њени плодови једни против других, и тако да су неки гонили, а други су били гоњени, и беше, као што сам говорио, Бог и материја, то јест два начела: и док је душа од дела светлости, тело је дело таме и материје. А мешавина би овако. И уз сваког од њих беше део, и док добри беше у једном делу, лукави беше у три. Затим би покренуто зло на неуређен испад из својих граница и дође у крајеве добра, и знајући, добро избаци из себе силу која је била названа мајка живота, и мајка живота је избацила првог човека, а тог првог човека називам као пет стихија,

ἀπῆλθε καὶ ἐπολέμησε τῷ σκότει. Οἱ δὲ τοῦ σκότους ἄρχοντες ἔφαγον ἐκ τῆς πανοπλίας αὐτοῦ μέρος, ὃ ἐστι ψυχὴ· κατ' ἔσχον δὲ καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ ἐβασανίζετο ὑπ' αὐτῶν ὧν ἐν τῷ σκότει καὶ ἐβόησε πρὸς τὸν ἀγαθόν, καὶ προεβάλετο ἄλλην δύναμιν λεγομένην ζῶν πνεῦμα. Καὶ κατῆλθε καὶ ἔδωκε δεξιὰν τῷ πρῶτῳ ἀνθρώπῳ καὶ ἀνήγαγεν αὐτόν. Ἀφῆκε δὲ κάτω τὸ μέρος, ὃ ἔφαγον οἱ ἄρχοντες, τουτέστι τὴν ψυχὴν· ἐκ γὰρ τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ ἐγένοντο αἱ ψυχαί, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας τῆς κακίας τὰ σώματα.

29. Ὁρθόδοξος· Εἰ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον οὐκ ἔστι κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, πῶς ἐγένετο σύγκρασις ψυχῆς καὶ σώματος; Καὶ αὐτὴ δὲ ἢ πείρα, ἢ τις ἐστὶ ματαίων λόγων ἰσχυρότερα, διδάσκει. Εἰσῆλθε τὸ σκότος εἰς τὰ ὄρια τοῦ φωτός, καὶ οὐκ ἐλύθη; Καὶ πάλιν· Πῶς ἐχωρήθη τὸ σκότος ἐν τοῖς τοῦ φωτός ὁρίοις; Καὶ πάλιν· Εἰ μὲν σοφὸς ἦν ὁ ἀγαθός, πῶς οὐ προέγνω τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ πονηροῦ καὶ προωχύρωσεν ἑαυτὸν καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ; Εἰ γὰρ μὴ ἦν σοφὸς μηδὲ προγνώστης, μωρός· τὸν δὲ μωρὸν πῶς λέγεις ἀγαθόν; Καὶ πάλιν· Εἰ ὅλον τὸ σκότος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὄρια τοῦ φωτός, κενὸς ἔμεινεν ὁ τόπος αὐτοῦ· εἰ δὲ μέρος αὐτοῦ, πῶς μέρος αὐτοῦ ἐνίκησε τὸν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποσταλέντα πολεμῆσαι αὐτῷ; Ἄσοφος γὰρ ὁ ἀποστέλλων ἀσθενέστερον πρὸς ἰσχυρότερον. Ἦ ἀσθενὴς ὁ ἀγαθός, ὁ δὲ πονηρὸς ἰσχυρότερος. Καὶ πάλιν· Εἰ μὲν

које су: ваздух, ветар, светлост, вода и ватра. И, обукавши те стихије, отиде и зарати са тамом. А архонти мрака су појели део од целине његовог оружја, које јесте душа: а чврсто су држали и првог човека, и он би мучен од њих, бивајући у тами, и завапио је пред добрим, и оно је избацило другу силу – названу дух живота. И сиђе и даде десницу првом човеку и узведе га. А доле је отишао део, којег поједоше архонти, то јест душа: зато што су из делова добра настале душе, а из суштине зла тела.

29. Православац: Ако, по божанском апостолу, нема заједнице светлости са тамом, како је настала мешавина душе и тела? И он нас подучава да је покушај истог тежи од залудних речи. Уђе тама у границе светлости, и не би укинута? И опет: Како се десило да је тама отишла у крајеве светлости? И опет: ако добро беше мудро, како није унапред сазнало за навалу лукавога и како себе и своје није претходно утврдило? А ако не беше мудро нити унапред знајуће, глупо (је): а како ти (можеш) да добро називаш глупим? И опет: ако је цела тама ушла у границе светлости, њено место је остало празно: а ако је остао његов део, како ће његов део победити оно што је од добра било послато да ратује са њим? Није mudar онај који шаље слабије против јачег.

ἐκουσίως προέδωκεν ὁ ἀγαθὸς μέρος ἑαυτοῦ, τουτέστι τὴν ψυχὴν, οὐκ ἀγαθὸς ὁ ἀγαθὸν κακῶ ἐκδιδούς. Πῶς δὲ αὐτὸς ἕκδοτον δέδωκε τὴν ψυχὴν τῷ πονηρῷ; Κρίνειν τοὺς δουλεύοντας τῷ πονηρῷ; Ἐροῦσι γὰρ αὐτῶ· Σὺ παρέδωκας ἡμᾶς, ἀνήρηται ἡ κρίσις. Εἰ δὲ αὐτοῦ μὴ θέλοντος ἀφῆρπασαν μέρος αὐτοῦ οἱ ἄρχοντες τῆς κακίας, ἀσθενέστερός ἐστι καὶ ἀμαθέστερος, πρῶτον μὲν ἀπολέσας μέρος αὐτοῦ, δεύτερον μὴ δυνηθεὶς ἀφαρπάσαι τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀρπαγὲν· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἠδυνήθη, οὐδὲ μετὰ ταῦτα δυνηθήσεται. Πῶς δὲ παραλαβὼν τοὺς ἄρχοντας τῆς κακίας ἐσταύρωσε καὶ ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἐποίησε τοὺς οὐρανοὺς, ἐκ δὲ τῶν ὀστέων αὐτῶν τὰ ὄρη, τὸ δὲ μέρος αὐτοῦ ἀρπαγὲν οὐ παρέλαβε; Καὶ οὕτως δὲ ἀναιρεῖται ἡ κρίσις. Ἀναίτιοι γὰρ οἱ ἀμαρτάνοντες· εἰ γὰρ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπολαβεῖν, πῶς ἡ ψυχὴ ἢ κατακυριευθεῖσα δυνηθήσεται μὴ ἀμαρτάνειν καὶ ἀναίτιος ἔσται; Καὶ εἰ τελευταῖον δεσμήσει ὁ ἀγαθὸς τὴν κακίαν, ἀπολήψεται τελείως τὴν ψυχὴν, καὶ οὐ κολασθήσεται ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ τοῦ σώματος τῆ ψυχῆ ἢ κακία, ἀναίτιος ἢ ψυχῆ. Καὶ πάλιν· Τὸ σῶμα νεκρὸν κείμενον οὐχ ἀμαρτάνει. Οὐκοῦν οὐκ ἐκ τοῦ σώματος ἢ κακία, ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχῆς.

30. Εἴπατε ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι, ἢ παρ' ὑμῖν ἀναρχος κακία, ἢν ὕλην ὀνομάζετε, ἀσώματος ἐστὶν ἢ σῶμα ἢ σύνθετον; Καὶ εἰ μὲν ἀσώματος, πῶς ὕλη; Ἡ γὰρ ὕλη οὐκ ἀσώματος. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε,

Слабо (је) добро, а лукаво је ја-че. И опет: ако слободно преда-де добро свој део, то јест душу, није добро оно које добро изда-је злу. А како он издајући даде душу лукавومه? (Да ли) суди-ти онима који служе лукавومه? Јер ће му (они) рећи: Ти који си нас предао, прихвати суд. А ако су против његове воље, архонти зла уграбили његов део, слабији је и глупљи, јер прво је изгубио свој део, а потом није могао да преотме оно што је од њега угра-бљено: јер ако од почетка није био у могућности, неће ни после тога моћи. А како је, примивши архонте мрака, њих и разапео и од меса њиховог створио небеса, а из костију њихових горе, а да није могло да уграби свој део? И на тај начин је одређен суд. Не-вини су они који чине грехе: јер ако оно није могло преотети свој део, како ће душа моћи да буде господарећа, и да буде невина и да не греша? И ако на крају до-бро буде утамничило зло, биће потпуно одузета душа, и човек неће бити кажњен. И опет: Ако из тела души долази зло, невина је душа. И опет: тело које лежи мртво не греша. Тако да зло није из тела, него из душе.

30. Реците нам, о манихеј-ци, да ли је по вама безначелно зло, које именујете као матери-ју, бестелесно, или (је) тело, или нешто сложено? И ако је бесте-лесно, како је материја? Јер ма-

ὅτι ἀσώματος μὲν ἐστίν, ἐποίησε δὲ τὸ σῶμα. Εἶπατε οὖν ἡμῖν· Ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἢ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος; Καὶ εἰ μὲν «ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας» εἶπητε, ψεύδεσθε. Ἐκ γὰρ ἀσωμάτου οὐσίας σῶμα οὐ προέρχεται—τὸ γὰρ φύσει πεφυκὸς οὐ μεθίσταται οὔτε ἐξ ἀσωμάτου εἰς σῶμα οὐσία τραπήσεται—οὐδὲ ἐκ σώματος εἰς ἀσώματον οὐδὲ ἐκ λογικοῦ εἰς ἄλογον οὐδὲ ἐξ ἀλόγου εἰς λογικόν. Ἡ γὰρ οὐσιώδης ποιότης ἀκίνητος, τὰ δὲ μεταβάλλοντα καὶ τρεπόμενα κατὰ συμβεβηκὸς τρέπεται, ἅτινα γίνονται καὶ ἀπογίνονται δίχα τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Εἰ δὲ εἶπητε «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος», εἶπατε ἡμῖν, διὰ τί ἀσώματος ὢν καὶ πονηρὸς μὴ ἐποίησε καὶ τὴν σύμμιξιν ἀπὸ πονηρῶν, διὰ τί μὴ ἐποίησε καὶ ψυχὰς φύσει πονηρὰς ὡς καὶ τὸ σῶμα, ὡς λέγετε, φύσει κακόν, διὰ τί συνεκέρρασε τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ μέρος τοῦ ἀγαθοῦ; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς τοῦτο οὐκ ἐποίησεν· ὥστε οὐ τελέως ἐστὶ πονηρὸς, ἀλλ' ἔχει μέρος ἀγαθόν. Καὶ ταῦτα μὲν, εἰ ἀσώματον λέγετε. Εἰ δὲ σῶμα, πῶς ἐκινήθη; Πᾶν γὰρ σῶμα καθ' ἑαυτὸ ἀπροαίρετον καὶ νεκρόν. Πῶς οὖν ἐκινήθη; Τίς αὐτῷ δέδωκε τὴν κίνησιν; Ὁ ἀγαθός; Οὐκοῦν οὐκ ἀγαθὸς ἢ οὐ σοφός οὐδὲ προνοητικὸς κινήσας τὴν κακίαν. Εἰ δὲ σύνθετον εἶπητε, γνῶτε, ὅτι πᾶν τὸ σύνθετον εὐδιάλυτον, καὶ ἀνάγκη, πρῶτον εἶναι τὰ ἀπλᾶ, ἐξ ὧν ἡ σύνθεσις γέγονεν, ὡς ἀνάγκη, πρῶτον

терија није бестелесна. Али ви ћете исто рећи, јер (иако) јесте бестелесна, створило је тело. Дакле, реците нам: да ли из своје суштине или из небића? Ако је „из своје суштине“ лажете. Јер из бестелесне суштине не произлази тело – јер се, оно што је у природи било зачето, не мења, нити ће суштина бити промењена из бестелесног у тело – нити из телесног у бестелесно, нити из логосног у безлогосно, нити из безлогосног у логосно. Јер је непокретљивост суштински квалитет, а она која се мењају и бивају мењана се акцидентално мењају, а та настају и нестају без подлежеће пропадљивости. А ако кажете „из небића“ реците нам, зашто, будући да је бестелесно и лукаво, не створи и смешу од лукавога, и зашто не створи и душе, у природи лукаве, као и тело, (које је) као што говорите, у природи зло, зашто је свом злу помешало део добра? Јер добро то не учини: тако да лукаво није савршено, већ има део добра. И та, ако их бестелесним називате. А ако је тело, како је било покренуто? Јер је свако тело по себи инертно и мртво. Дакле, како је било покренуто? Ко му је дао кретање? Добро? А свакако да није ни добро, ни мудро, ни предзнајуће, покретало зло. А ако кажете да је сложено, знајте да је свако сложено ломљиво, и нужно је да ће прво бити проста, из којих настаде мешавина, као

εἶναι τὴν πίσσαν καθ' ἑαυτὴν καὶ τὸν κηρὸν καθ' ἑαυτὸν καὶ τότε γενέσθαι τὴν τοῦ κηροπίσσου σύνθεσιν. — Ἔσονται οὖν αἱ ἀρχαὶ τῆς κακίας δύο καὶ οὐ μία.

31. Εἶπατε οὖν, ὦ Μανιχαῖοι· Αἱ παρ' ὑμῖν δύο ἀρχαὶ παντελῶς εἰσιν ἀκοινωνῆτοι ἢ ἔν τισι κοινωνοῦσι καὶ ἔν τισι διαφέρουσι καί, εἰ μὲν παντελῶς εἰσιν ἀκοινωνῆτοι, ἢ μία ἔσται καὶ ἢ μία οὐκ ἔσται. Εἰ δὲ κοινωνοῦσι κατὰ τὸ εἶναι ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός, τὸ ἔν ἐν τῷ ἐτέρῳ ἔχει τὴν ὑπαρξιν· τὸ γὰρ συμβεβηκός καθ' αὐτὸ οὐχ ὑφίσταται, ὡς τὸ χρῶμα οὐ δύναται συστήναι ἄνευ σώματος. Ἔστι δὲ τὸ μὲν σῶμα οὐσία, τὸ δὲ χρῶμα συμβεβηκός· τὸ δὲ συμβεβηκός γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς φθορᾶς τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ χρώματος ἀλλασσομένου τὸ σῶμα τὸ αὐτὸ μένει. Οἷαν οὖν θέλετε, εἶπατε οὐσίαν καί, οἷον θέλετε, συμβεβηκός· εἰδὲ ἀμφοτέραι οὐσίαι, γνῶτε, ὅτι οὐσία οὐ διαφέρει μὲν οὐσίας, οὐκ ἔστιν δὲ ἐναντία οὐσία οὐσίας εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός. Εἰ ἔστιν ὁ ἀγαθός, καὶ ἔστιν ὁ πονηρός, καὶ οὐσία ἔστιν αἰδιος καὶ ἀτρεπτος, ἐνεργητικὴ, δημιουργητικὴ ἐκάτερον αὐτῶν· ἔν εἰσι τῇ οὐσίᾳ ἀμφοτέροι, ποιότητι δὲ διαφέρουσι. Καὶ πάλιν· Ὁρῶμεν τὰ στοιχεῖα καὶ τοὺς καιροὺς, οὐρανόν τε καὶ γῆν καὶ θάλασσαν αἰεὶ ὡσαύτως ἔχοντα, καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ἡλίου τε καὶ σελήνης καὶ ἄστρον κινήσεις καὶ ὄμβρους καὶ τὰ τῆς γῆς ἐκφόρια κατὰ λόγον

што је нужно да прво засебно буду смола и восак и тек после ће постати мешавина смоле и воска. — Дакле, биће два начела зла, а не једно.

31. Дакле, реците, о манихејци: Та ваша два начела јесу сасвим незаједничарећа, или у некима заједничаре и у некима са преносе и, ако су сасвим незаједничарећа, биће једно и неће бити једно. А ако заједничаре по бићу, као суштина и акцидент, једно у другом има постојање: јер акцидент не постоји сам по себи, као што боја не може бити без тела. А док је тело суштина, боја је акцидент: јер акцидент постаје и нестаје без подлежеће пропадљивости, од променљиве боје тело остаје исто. Дакле, реците какву суштину желите и, какав акцидент желите: а ако (су) обадве суштине, знајте, да се суштина не разликује од суштине, а није суштина супротстављена суштини осим по акциденту. Ако јесте добро, и јесте лукаво, и суштина јесте вечна и непроменљива, енергична, стваралачка за сваког од својих: обоје јесу једно у суштини, а у квалитету се разликују. И опет: гледамо стихије и времена, небо и земљу и море, који увек јесу на исти начин, и ноћ и дан сунца и месеца и кретање звезда и кише и плодове земље, по логосу и по низању одређене и учињене ритмичним. Дакле, ако су два начела међусобно су-

καὶ καθ' εἰρμόν τεταγμένα καὶ ῥυθμιζόμενα. Εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐναντία, πῶς εὐθέτως τὰ πάντα διεξάγεται, εἰ μὴ συνεβιάσθησαν φιλικῶ τρόπῳ; Εἰ ἐαυτὴν ἀνήλωκεν ἡ ὕλη, πῶς ἐκινεῖτο; Εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐαυτῆς ἀνάλωσιν ἐκινεῖτο, πῶς ἦλθεν ἐπὶ τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια; Εἰ κατωφερῆς ἡ ὕλη καὶ φυσικὸς τόπος αὐτῆς τὰ κατώτερα καὶ σκοτεινότερα, πῶς ἐλθοῦσα ἐπὶ τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια ἐξῆλθεν ἐκτῆς ἐαυτῆς φύσεως; Τὸ σκότος τυφλόν· πῶς οὖν εἶδε τὸ φῶς; Εἰ ἄτακτος καὶ ἄνους ἡ ὕλη, πῶς ἔχει ἀρχοντας; Πῶς δὲ καὶ πολεμῆσαι δύναται τῷ λόγον καὶ τάξιν ἔχοντι; Ἦ καὶ πολεμοῦσα ἐπικρατεστέρα γενήσεται, ὥστε ἀρπάσαι τι παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ μὴ ἀρπαγῆναι; Εἰ δὲ ὁ ἀγαθὸς θεὸς συνεχώρησε μέρος αὐτοῦ ἀρπαγῆναι διὰ τὸ ἐπισχεῖν αὐτὴν τοῦ μὴ προβῆναι εἰς τὰ ἐαυτοῦ ὅρια οὐ δυνηθεὶς ἄλλως, ἰσχυρότερος ὁ πονηρὸς καὶ δολοπλόκος ὁ ἀγαθός. Καὶ πῶς ἀγαθὸς ἢ θεὸς δόλω καὶ μὴ δυνάμει χρώμενος; Τὸ αἰὶ ὡσαύτως ἔχον ἀλήθειά ἐστιν, ἢ δὲ ἀλήθεια ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀναρχον ἄτρεπτον. Εἰ οὖν ἀναρχος ἡ ὕλη, καὶ ἄτρεπτος ἔσται· εἰ δὲ ἄτρεπτος, αἰὶ ὡσαύτως ἔχουσα· εἰ δὲ αἰὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἀλήθειά ἐστιν· εἰ δὲ ἀλήθειά ἐστιν, ἀγαθὸν ἔσται. Εἰ δὲ τρέπεται ἡ ὕλη, ἐξ ἀγαθοῦ εἰς κακόν, καὶ πρότερον οὔσα ἀγαθὴ ὕστερον ἐγένετο κακὴ, ἢ εἰς ἀγαθὸν ἐκ κακοῦ, καὶ πρότερον οὔσα κακὴ ὕστερον ἐγένετο ἀγαθὴ· ἢ γὰρ τροπὴ εἰς

протстављена, како они уређено изводи све ствари, ако нису били здружени на пријатељски начин? Ако је материја себе уништила, како се померила? А ако се померила пред своје уништење, како је дошла у границе светлости? Ако је падајућа материја, и њено природно место, нижа и тамнија, како је дошла у границе светлости излазећи из своје природе, тама је слепа: па како је видела светлост? Ако је материја без реда и без ума, како има архонте? А како може ратовати имајући логос и поредак? И ратујући ће оно постати супериорније, па ће грабити нешто од мудрога и неће (подносити) грабљење? А ако добри Бог уступи свој део да га обузда, да не би ушао у његове границе, јер није могао друго, онда је лукави јачи, а добри је сплеткарош. И како добри, или ти Бог, вара и не може нападати? Оно које је увек на исти начин је истина, а истина је добро: а безначаљно је непроменљиво. Ако је, дакле, материја безначаљна, биће и непроменљива: а ако је непроменљива, увек ће бити на исти начин: а ако ће увек бити на исти начин, истина је: а ако је истина, биће добро. А ако се материја мења, из доброга у зло, и претходно бивајући добро потом постаде зло, или из злог у добро, и претходно бивајући зло потом постаде добро: јер промена води у супротно. Вечна суштина је непроменљива: зато што није до-

τὸ ἐναντίον ἄγει. Ἦ αἰδιος οὐσία ἄτρεπτός ἐστιν· οὐ γὰρ ἐκ μὴ ὄντος ἦλθεν εἰς τὸ εἶναι· οὐ δὲ ἢ ὑπαρξίς οὐκ ἐκ προκοπῆς, ἄτρεπτος ἢ οὐσία. Ἀγαθός οὖν ὢν ὁ θεὸς καὶ αἰδιος οὐχ ὑπομένει τροπὴν, ἀλλ' αἰεὶ ἀγαθός ἐστι καί, ἃ δὲ ποιεῖ, ἀγαθά ἐστιν· ἐκ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὰ γίνεσθαι, ὅμως δὲ τρεπτὰ, ἐπεὶ δὴ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει. Τὰ οὖν λογικὰ δεκτικὰ μὲν ἐστὶ τροπῆς διὰ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν, ἀλλ' αὐτεξούσια διὰ τὸ λογικὰ εἶναι. Αὐτεξούσια δὲ μένει, καθὼς γέγονε, τουτέστιν ἀγαθά, δούλα καὶ ἐπιγνώμονα καὶ ὑπ' ἡκοα τοῦ πεποικότες, ὅπερ ἐστὶ τῆ κτιστῆ φύσει· ἀρετὴ γὰρ ἐστὶ τὸ μένειν ἐν τοῖς ὅροις τῆς οἰκείας φύσεως. Αὐτεξούσιως οὖν ἐτράπη ὁ ἄνθρωπος μεγάλου ἐπιθυμίας, οὐ καλῶς δέ· μέγα γὰρ τὸ εἶναι θεόν, ἀλλὰ κακὸν τῷ μὴ ὄντι θεῷ ἀγνωμονεῖν τῷ ποιήσαντι καὶ ὑπερβαίνειν τὴν οἰκείαν φύσιν καὶ θέλειν εἶναι, ὃ γενέσθαι αὐτὸν ἀδύνατον· ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ ἄναρχον εἶναι θεὸν ἢ τὸν ἡργμένον εἶναι ἄναρχον. Ἄγει οὖν τῶν ὄντων τὴν στέρησιν ἢ τοῦ μὴ προσήκοντος ζήτησις.

32. Μανιχαῖος: Τίς ἢ κακία τοῦ διαβόλου;

Ὁρθόδοξος: Ἦ κατὰ τοῦ ποιήσαντος ἐπανάστασις. Δέδωκεν οὖν αὐτῷ ὁ θεὸς τὸ εἶναι, ἵνα τε μὴ δόξη φοβεῖσθαι τὴν τοῦ δούλου ἐπανάστασιν καὶ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς καὶ πρὸς τοὺς κακοὺς εὐεργετικῶς

шла у биће из небића: непроменљива је суштина она чије постојање није из напретка. Бивајући добар и вечан, Бог се није подвргао промени, већ је увек добар, добро је све што створи: јер из доброга не сме настати зло, али (ипак настаје) променљиво, кад га из небића преведе у биће. Она која прихватају разумност јесу кроз промену (настала) због превођења из небића у биће, али слобода је због разумних бића. А слобода остаје, као што је и постала, то јест добро, слуга и судија и слуша оног који је створио, као што је у створеној природи: врлина је оно што остаје у границама сопствене природе. Дакле, човек се слободно променио жуђећи за великим, а то није добро: јер је велико биће Бога, а зло је у небићу које је незахвално Богу који га је створио и престапа сопствену природу и жели бити, као стваралац – (што је) немогуће: немогуће је да небезначелно буде Бог или да оно које је било начелствовано буде безначелно. Дакле, лишавање води од постојећих, а од оног које није стигло испитивање.

32. Манихејац: Које је зло код ђавола?

Православац: Устајање против онога који га је створио. Дао му је Бог биће, да се не уплаши подизања слугу у слави и да нас подучава (да) и пред злим стварима будемо у добродетељном

διακεῖσθαι. Οὐ μόνον γὰρ ἐποίησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα τοῦ κόσμου ἐποίησεν αὐτόν καί, εἴπερ θελήσει ἀγαθὸς γενέσθαι, δέχεται καὶ εὐεργετεῖ. Διὸ καὶ δυνάμενος ἀνελεῖν αὐτόν οὐκ ἀνεῖλεν, ἀλλ' ἀνέχεται τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ εὐεργετικῶς καὶ ἀφθόνως τὸ εἶναι παρέχων αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ καλὸν γενέσθαι αὐτόν οὐ τοῦ θεοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ· τὸ γὰρ βία γινόμενον οὐ καλὸν οὐδὲ ἀρετῆ.

33. Εἰ δὲ λέγεις ὅτι, διὰ τί εἶασεν αὐτόν πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις, φημί, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον πολλοὶ γὰρ δι' αὐτοῦ στεφανοῦνται. Εἰ δὲ λέγεις, ὅτι καὶ πολλοὶ ἀπόλλυνται, φημί, ὅτι, ὥσπερ ἠδυνήθη αὐτὸς ὁ διάβολος ἐκτὸς προσβολῆς ἄλλου γενέσθαι κακὸς ἐξ οἰκειᾶς γνώμης, ὅπερ καὶ χεῖρον αὐτῷ ἐστὶν ἐγκλημα, οὕτως ἠδύνατο καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἔχων τὸν προσβάλλοντα γενέσθαι κακός, καὶ ἐγένετο ἂν αὐτῷ ἡ ἁμαρτία χεῖρων· πλείονος γὰρ ἀπολογίας καὶ συγγνώμης ἀξιοῦται ὁ ἐξ ὑποβολῆς ἄλλου ἁμαρτάνων ἢ περὶ ὁ ἐξ ἑαυτοῦ. Ὁ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτάνων ἀναπολόγητός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ὁ ἐξ ἑαυτοῦ μετερχόμενος τὴν ἀρετὴν πλέον ἐπαινεῖται. Διὸ ὁ διάβολος μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτήσας ἀμετανόητος ἔμεινεν, ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτήσας, ἀλλ' ἐκτῆς τοῦ διαβόλου προσβολῆς ἐν μετανοίᾳ γέγονε καὶ ἠξιώθη τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Τὸ οὖν εἶναι ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ δῶρον θεοῦ.

стању ума. И није га само створио, већ га је створио као архонта космоса и, ако буде заиста зајелео да буде добар, постаће и чиниће добро. Стога, он који је у могућности да га уништи то не чини, већ добродетельно подноси његову лудост и без зависти му предаје биће, као што је његово. А да он постане добар не зависи само од Бога, већ и од њега: јер оно што на силу постаје није лепо, нити је врлина.

33. А ако кажеш, зашто му је допустио да ратује са људима, кажем, због користи, јер ће многи због тога бити овенчани. А ако кажеш да ће и многи бити уништени, кажем да, као што је могао исти ђаво, без прихватања другог постати зао на основу сопствене воље, тако да му је гора оптужба, тако је могуће да и човек из себе самог, не имајући оно што му је дато са стране, постане зао, и постаће му грех гори: јер више опроштаја и апологија заслужује онај који због предлагања другог греша, него онај који (греша) од себе. Зато што, онај који греша самостално, не заслужује опроштаја, као што и онај, који сам од себе долази у врлину, бива више хваљен. Зато, пошто ђаво греша самостално, остаје непокајан, а човек, који не греша из себе, већ због ђаволског наговора долази у покајање и заслужује обновљење и опраштање грехова. Дакле, бити добар је Божији дар.

34. Μανιχαῖος· Διὰ τί προγνοῦς ὁ θεὸς πονηρὸν ἐσόμενον τὸν διάβολον ἐποίησεν αὐτόν;

Ὁρθόδοξος· Δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος ἐποίησεν αὐτόν. Ἐφη γάρ· Ἐπειδὴ οὗτος πονηρὸς μέλλει ἔσεσθαι καὶ ἀπολλύειν πάντα τὰ διδόμενα αὐτῷ ἀγαθὰ, στερήσω αὐτὸν καὶ γὰρ τελείως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀνύπαρκτον αὐτὸν ποιήσω; Οὐδαμῶς. Ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς πονηρὸς ἔσται, ἐγὼ τῆς μετουσίας μου μὴ στερήσω αὐτόν, ἀλλὰ δώσω αὐτῷ ἐν ἀγαθόν, τὴν διὰ τοῦ εἶναι μετουσίαν μου, ἵνα, κὰν μὴ θέλῃ, μετέχη μου τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τοῦ εἶναι. Οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὁ συγκρατῶν καὶ συνέχων τὰ ὄντα ἐν τῷ εἶναι εἰ μὴ ὁ θεός· τὸ γὰρ εἶναι ἀγαθόν ἐστι καὶ δῶρον θεοῦ.

35. Μανιχαῖος· Τὸ εἶναι τοῖς οὐσιν ἐκ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ· εἰ οὖν πᾶσι τοῖς οὐσιν ἀγαθὸν τὸ εἶναι ὡς ἐκ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ δεδομένον, καὶ τῷ διαβόλῳ ἀγαθὸν τὸ εἶναι.

Ὁρθόδοξος· Πάντα τὰ ὄντα ἐκ τοῦ θεοῦ ἔσχε τὸ εἶναι. Πάντα τὰ δοθέντα ἐκάστω ὑπὸ θεοῦ, ἃ καὶ ἀγαθὰ ἐστί· τὰ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόμενα ἀγαθὰ. Κακὸν δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ ἢ τῶν ἀγαθῶν, τουτέστι τῶν ὑπὸ θεοῦ δοθέντων, ἀποβολή. Οἱ οὖν ἐκ θεοῦ κὰν τὸ εἶναι ἔχοντες ἐν μετουσίᾳ μερικῇ τοῦ ἀγαθοῦ εἰσι κατ' ἔσχατον ἀπήχημα. Καλὸν οὖν ἐστιν εἶναι τὸν διάβολον καὶ διὰ τοῦ εἶναι μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ οὖν εἶναι καλόν, τὸ δὲ εὖ εἶναι κάλλιον. Τελεία γὰρ ὑπαρξίς τὸ ὑγιαίνειν, τὸ νοσεῖν καὶ

34. Μανιхејац: Зашто је предзнајући Бог створио ђавола који ће постати лукав?

Православац: Због савршенства доброте га је створио. Јер рече: кад је тај намеравао да постане лукав и да уништи сва добра која су му дата, лишићу га и ја од савршеног добра и непостојећим ћу га учинити? Никако. Али, иако ће он лукав бити, ја га нећу лишити заједнице самном, већ ћу му дати једно добро, да кроз биће буде у заједници са мном, да, иако то не жели, учествује у мом добру кроз биће. Јер нико не садржи и не сабира постојећа створења у бићу осим Бога, зато што је бити добар и дар Божији.

35. Μανιхејац: Биће у онима који постоје је из доброг Бога: ако је у свим постојећим бићима добро биће, из доброга Бога предавано, и у ђаволу је добро биће.

Православац: Сва постојећа бића имају биће из Бога. Сва, која су дата сваком од Бога, која и јесу добра: зато што су добра она која су дарована од доброга. Зло није ништа друго него одбацивање, од Бога дарованих, добара. Дакле, они из Бога, иако имају биће, јесу у делимичној заједници добра, по последњем гласу. Дакле, добро је биће ђавола и кроз биће он учествује у добром. Биће је добро, а добро биће је боље. Зато што је здравље савршено постојање, а боловати и бити делимич-

εἶναι μερικὸν κακὸν καὶ φθορά· οὐ γὰρ τελεία ἀνυπαρξία, ἀλλὰ μερική ὑπαρξισκαὶ μερική ἀνυπαρξία. Τὸ μὴ εἶναι τέλειον κακόν· τελεία γὰρ φθορὰ καὶ ἀνυπαρξία τὸ τελείως μὴ ὄν. Τὸ οὖν εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι καλὰ καὶ παρὰ θεοῦ, τὸ δὲ κακὸν ἐξ ἀγαθοῦ γενέσθαι τῆς τοῦ γινομένου γνώμης. Ὁ οὖν θεὸς δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος καὶ τῷ πονηρῷ τὰ ἀγαθὰ δέδωκε, τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι.

36. Ἐγκαλεῖτε ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι, διὰ τὴν προγινώσκων ὁ θεὸς τὸν διάβολον κακὸν ἐσόμενον ἐποίησεν αὐτόν, καὶ ἀπεδείξαμεν διὰ πλειόνων, ὅτι κατὰ τὸν φυσικὸν τοῦ δικαίου λόγον καλῶς ἐποίησεν αὐτόν· κρεῖσσον γὰρ κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον καὶ εἶναι καὶ κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐκ τοῦ θεοῦ γὰρ τοῦ μόνου αἰεὶ ὄντος αὐτὸ τὸ εἶναι, ἀγαθοῦ καὶ ἀγαθῶν παρεκτικῶν· τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθὸν πάντως ἐστίν. Εἰ δὲ λέγετε, ὅτι συνέφερον αὐτῷ μὴ γενέσθαι ἢ περὶ γενέσθαι καὶ κολασθῆναι ἀτελευτήτως, φαμέν, ὅτι ἡ κόλασις ἐκείνη οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ πῦρ ἐπιθυμίας τῆς κακίας καὶ ἁμαρτίας καὶ πῦρ ἀστοχίας τῆς ἐπιθυμίας. Οὐ γὰρ ἐπιθυμοῦσι θεοῦ οἱ ἐν τῇ κακίᾳ τὸ ἀτρεπτον ἐσχηκότες, ἀλλὰ τῆς κακίας, ἐκεῖ δὲ ἐνέργεια κακίας καὶ ἁμαρτίας οὐκ ἔσται. Οὐδὲ γὰρ ἐσθίομεν οὐδὲ πίνομεν οὐδὲ ἐνδύομεθα οὐδὲ γαμοῦμεν οὐδὲ πλουτοῦμεν οὐδὲ φθόνος ἰσχύει οὐδέ τι τῶν τῆς ἁμαρτίας εἰδῶν. Ἐπιθυμοῦντες οὖν καὶ μὴ ἔχοντες

но у злу и (бити) пропадљив: није савршено непостојање, већ је делимично постојање и делимично непостојање. Небиће је савршено зло: јер је савршена пропадљивост и непостојање – савршено небиће. Дакле, биће и добро биће је добро и покрај Бога, а зло ће из доброга настати, по владајућем мишљењу. Дакле, због изузетне добротe Бог и лукавом даје добра, биће и добро биће.

36. Оптужујете нас, о манихејци, зашто је предзнајући Бог створио ђавола, иако ће он постати зао, и доказаћемо на више начина, да је по природном и праведном разлогу добро што га је створио: јер је боље по природном разлогу и бити и по логосу бића учествовати у добром. Јер је из Бога, који је једини увек постојећи, исто биће, од доброга и добара стварајућега: јер оно што је из доброга јесте сасвим добро. А ако кажете да му је корисно не бити, него бити и (бити) бескрајно кажњаван, рецимо, да оно кажњавање није ништа друго осим ватре жућеног зла и греха и ватра (због) промашаја жућеног. Јер не жуде за Богом они који у злу имају непроменљивост, али (од?) зла, а тамо енергија зла и греха неће бити. Јер нећемо јести, нити ћемо пити, нити ћемо бити оденути, нити женити, нити богатити, нити ће завист јачати, нити ће било шта од греха бити виђено. Дакле, они који жу-

τὰ τῆς ἐπιθυμίας πυρὸς δίκην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καταφλέγονται. Οἱ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, τουτέστι μόνου τοῦ θεοῦ, ἐπιθυμοῦντες, τοῦ ὄντος καὶ αἰεὶ ὄντος, καὶ τυγχάνοντες εὐφραίνονται κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, καθ' ἣν τυγχάνουσι τοῦ ἐπιθυμουμένου. Τὸ μὲν οὖν ὄντως ἀγαθὸν τὸ φύσει ἐστὶν ἀγαθόν, κὰν ποσῶς μετέχειν κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ δὲ δοκοῦν ἀγαθὸν οὐ φύσει ἀγαθὸν ἐστὶ, ἀλλὰ κακόν. Τὸ προκρίνειν τὴν τῶν κτισμάτων ἀπόλαυσιν τῆς τοῦ κτίστου ἀπολαύσεως καὶ τὸ οἰκεῖον θέλημα τοῦ θελήματος τοῦ δημιουργοῦ οὐκ ἔστι δικαίου οὐδὲ ἀγαθοῦ, προκρίνειν τὸ ἡμῖν δοκοῦν ἀγαθόν, ὅπερ κακὸν μᾶλλον ἐδείχθη, τοῦ ὄντος φύσει ἀγαθοῦ, ἀλλὰ γενέσθαι μὲν αὐτὸν καὶ ἔχειν μοῖραν τινα καὶ μικροτάτην τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ ἢπερ διὰ τὸ κακόν, τουτέστι τὴν ἄδικον ἔφεσιν καὶ λύπην, στερηθῆναι καὶ αὐτῆς τῆς μικρᾶς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ. Ὁ γὰρ θεὸς οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὴν ἄλογον κρίνει, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὄντως ἀγαθὸν καὶ δίκαιον, οὐδὲ τοῖς πάθεσιν ἡμῶν ἐξακολουθεῖ οὐδὲ διὰ νομιζομένην συμπάθειαν, τὴν ὄντως ἐμπάθειαν, τὸν τοῦ δικαίου λόγον προοιδῶσι.

37. Καὶ πάλιν· Ὁ θεὸς τὰ μήπω ὄντα ὡς ὄντα καλεῖ καὶ τὰ ἐσόμενα ὡς ἤδη γεγενημένα θεωρεῖ καὶ κρίνει. Ὅσπερ οὖν τὸν ἤδη ἁμαρτήσαντα ὁ κριτῆς δικαίως κολάζει—κὰν μὴ κολάσῃ, ἄδικός ἐστι—καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸς αἴτιος τῆς τοῦ κολαζομένου

де, а немају ватру жудње, ће због жудње бити спаљивани. А они који жуде за добрим, то јест само за Богом, постојећим и увек постојећим, и они који се дотичу, су развеселењени по аналогiji са њиховом жудњом, по којој се дотичу жељенога. Док истинско добро јесте добро у природи, и колико учествују по истом бићу доброга. А оно које мисли да је добро није по природи добро, већ зло. Преферирајући уживање створених ствари него уживање онога који их је створио и сопствену вољу радије него творачку вољу, није од праведног нити од доброг, преферирати оно које мисли да је добро, док је зло више било показивано, од доброга постојећег у природи, већ ће бити (због) њега и и имати део неког и најмањег од постојећих добара, него због зла, то јест неправедне тежње и туге, лишавање и истог малог дела добра. Зато што Бог, по нашем расуђивању, не суди бесмислено, већ по истинској доброти и праведности, нити нас у патњама прати, нити због уобичајене симпатије, истините емпатије, иде после праведне речи.

37. И опет: Бог, још увек не-постојеће, зове као постојеће, и оне који ће тек бити као већ сада постојеће сагледава и суди. Чак и оног који сада греша судија праведно кажњава — и ако не казни, неправедан је — и није он одгово-

ἀμαρτίας ἢ τιμωρίας, ἀλλ' ἢ τοῦ ἀμαρτήσαντος προαίρεσις, οὕτως ὁ θεὸς ὡς ἤδη γεγενημένον τὸ ἐσόμενον βλέπων ἔκρινεν γενέσθαι καί, εἰ κακὸς γένοιτο, ἐξ αὐτοῦ κολασθῆναι. Διὸ καὶ ἐποίησεν αὐτὸν καὶ ἀγαθὸν ἐποίησεν αὐτόν· αὐτὸς δὲ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως γέγονε κακὸς καὶ ἑαυτῷ γέγονε τῆς τιμωρίας αἴτιος, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν τιμωρεῖται τῶν μὴ ὄντων ἐφίεμενος. Ὅτι δὲ οὐχ ἢ πρόγνωσις τοῦ θεοῦ γέγονεν αἰτία αὐτῷ τῷ διαβόλῳ τοῦ κακὸν ἔσεσθαι, δηλόν· οὐδὲ γὰρ ὁ προγινώσκων ἰατρός τὴν ἐσομένην νόσον αἰτίος ἐστὶ τῆς νόσου, ἀλλ' αἴτιον μὲν τῆς νόσου ἢ ἀταξία, ἢ δὲ πρόγνωσις τῆς τοῦ ἱατροῦ ἐπιστήμης γνώρισμα καὶ αἴτιον τῆς προγνώσεως τὸ οὕτως μέλλειν ἔσεσθαι. Ὅτι δὲ οὕτως ἐστὶ φησὶν ὁ ἀπόστολος· Ὁ «καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα». Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι, καθὼς ἐξέλθη ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος, οὕτως διαμένει ἄτρεπτος τοῦ λοιποῦ εἴτε τὸ ἀγαθὸν ποθοῦσα, εἴτε τὸ πονηρόν.

38. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τοῦτό φαμεν ἀγαθόν, ὅπερ θέλει ὁ θεός· ὡσπερ γὰρ τὸ φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου ὀρίζεται, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ θεοῦ. Πᾶν οὖν, ὃ θέλει ὁ ἀγαθός, ἀγαθόν ἐστὶ, καὶ τοῦτό ἐστὶν ἀγαθόν, ὃ θέλει. Κριτὴς ἐστὶν ὁ θεός, οὐχ ἡμεῖς κριταὶ τοῦ θεοῦ. Τί οὖν αὐτὸν ἀνακρίνομεν; Θεὸς ὀρωδεῖ καὶ δειλιᾷ καὶ δέδοικε; Θεὸς φοβούμενος μὴ εἶη θεός.

39. Εἰ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη πλοῖα γεγόνασι διὰ τὸ ἀγαγεῖν

ран за грехе или за казне онога који је кажњен, већ је то избор онога који греши, тако Бог бива гледајући и суди онима који ће постати, као већ постојећим, и ако постане зао, из њега ће се казнити. Стога га и створи и начини га добрим: а он због сопственог избора постаде зао и постаде узрок своје казне, а више казни себе од наговора непостојећих. Јер нити Божије предзнање постаде узрок ђаволу да постане зао, очигледно је: нити је лекар који унапред зна будуће болести узрок болести, већ је узрок болести безпоредак, а прогноза лекара је карактеристика знања и узрок предзнања ће тако бити оно што се треба десити. А тако је, рекао је апостол: „Онај који небића зове као бића“. А и то треба знати да, јер, као што је изашла душа из тела, тако остаје непроменљива или жудећи за добрим, или за злим.

38. Ми кажемо да је над свим тим то добро, које заиста жели Бог: јер као што се светлост раздељује из сунца, тако исто и добро из Бога. Дакле, све што жели добро јесте добро, и то јесте добро, које оно жели. Бог је судија, а нисмо ми судије Бога. Дакле, шта је оно што смо прецизно испитали? Бог ужасава и плаши и давао је? Бог који је уплашен није Бог.

39. Ако су сунце и месец постали пловила за одвођење дела

τὴν μοῖραν, ἣν ἤρπασεν ἡ ὕλη ἀπὸ θεοῦ, οὐκ ἦν πρὸ τούτου ἥλιος οὐδὲ σελήνη, καὶ σκότω ἦν ὁ ἄνθρωπος.

40. Εἰ καθ' ὑμᾶς ἡ θλιψίς κακή, πάντως ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ἀπόλαυσις ἀγαθὴ, καὶ εἰ τοῦτο, ἀγαθὸν ἡ πορνεία καὶ ἡ γαστριμαργία καὶ ὅσα τέρπει καὶ ἡ δεῖ τὸν πράττοντα, ὅσα δὲ λυπεῖ, ἐγκράτεια, νηστεία, ἀγρυπνία καὶ τὰ τοιαῦτα, κακά.

41. Εἰ ἐγκαλεῖτε θεῶ τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ πανολεθρίαν καὶ τῶν Σοδομιτῶν τὴν ἐκφλόγωσιν καὶ τοῦ Φαραῶ τὸν ποντισμὸν πρὸς τὸ συμφέρον παιδεύοντι, ἐγκαλέσατε μᾶλλον αἰωνίως κολάζοντι.

42. Τὸ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας προφέρειν οὐ δημιούργημα, τὸ δὲ ἐκ μὴ ὄντων δημιούργημα. Εἰ οὖν δημιουργεῖ ἡ κακία, ἐκ μὴ ὄντων παράγει, καὶ οὐκέτι ἐκ τῆς ὕλης τὸ σῶμα· εἰ δὲ ἐκ τῆς ὕλης, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς κακίας, εἰ μὲν ἄναρχος ἡ κακία, καὶ ἀθάνατος πάντως καὶ ἄτρεπτος—τὸ γὰρ μὴ ἀρξάμενον οὐ παύεται οὐδὲ τρέπεται· εἰ δὲ τρέπεται καὶ φθείρεται, οὐκ ἄναρχος—, εἰ δὲ ἡ κακία ἄτρεπτος, καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς σῶμα ἄφθαρτον ἔσται καὶ ἄτρεπτον. Τίνος οὖν ἦν ἡ φθορὰ καὶ ἡ κακία; Ἡ γὰρ φθορὰ πάντως φθείρει τι ἢ οὐκ ἔστι φθορὰ. Εἰ μὲν τὸ ἀγαθὸν παθητόν, παθητὸς καὶ ὁ ἀγαθός, καὶ πῶς τελέως ἀγαθός; Φθειρόμενος δὲ ὁ ἀγαθός ὑπὸ αὐτῆς εἰς ἀνυπαρξίαν

којег је отела материја од Бога, пре тога не беше ни сунце ни месец, и човек беше у тами.

40. Ако је, по вама, невоља зло, а уживање и наслађивање сасвим добро, и, ако (је) то, добар је блуд и угађање стомаку, и свако ко ужива и наслађује се у тим делима, а ко тугује, и има уздржање, пост бдење и слично, то је све зло.

41. Ако оптужите Бога због катаклизмичног уништења и изгорелих Содомита и потапања Фараона пред сабраним слугама, више га оптужите због вечне казне.

42. Оно што се износи из своје суштине није створање, јер је створање из небића. Ако ствара зло, преводи га из небића, и није више тело из материје: а ако је из материје, то јест из суштине зла, ако је зло безначелно, и сасвим бесмртно и непроменљиво – јер неначелствовано не престаје нити се мења: а ако се мења и пропада, није безначелно – а ако је зло непроменљиво, из његове суштине ће тело бити непропадљиво и непроменљиво. (Од) кога беше пропадљивост и зло? Јер пропадљивост или сасвим уништава нешто или није пропадљивост. Ако добро подноси патњу, подноси патњу и онај који је добар, и како је савршено добар? Бивајући пропадљиво, добро ће

χωρήσει. Εἰ δὲ ἑαυτὴν ἔφθειρεν, ἐφθάρη καὶ ἀπώλετο καὶ οὐκ ἔστιν. Εἰ δὲ μέρος τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ μέρος ἑαυτῆς ἔφθειρεν. Ἦς δὲ φύσεως τὸ μέρος φθαρτόν, καὶ πᾶσα φθαρτὴ ἀδύνατον γὰρ τὴν αὐτὴν φύσιν καὶ φθαρτὴν εἶναι καὶ ἀφθαρτον. Εἰ γὰρ λέγομεν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου φθαρτόν μέρος ὄν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ ψυχὴν ἀφθαρτον, ἀλλ' οὐκ εἰσι μιᾶς φύσεως. Ἡ γὰρ ψυχὴ, εἰ καὶ ἐν σώματι πολιτεύεται, ἀλλ' οὐκ ἔστι σῶμα, ἀλλ' ἀσώματος ὥστε ἄλλης φύσεως ἔστιν ἢ ψυχὴ καὶ ἄλλης τὸ σῶμα, καὶ οὐ τὸ μὲν μέρος τῆς αὐτῆς φύσεως φθαρτόν, τὸ δὲ ἀφθαρτον, ἀλλ' ἢ μὲν μία φύσις τοῦ ἀνθρώπου φθαρτὴ, ἢ δὲ ἀφθαρτος. Καὶ οὔτε ἢ ψυχὴ ἐξ ἀνάρχου οὐσίας–τρεπτὴ γὰρ–οὔτε τὸ σῶμα· καὶ αὐτὸ γὰρ τρεπτόν καὶ φθαρτόν. Μιᾶς δὲ φύσεως λέγεται ὁ ἄνθρωπος, οὐχὸς τῆς ψυχῆ καὶ τὸ σῶμα μιᾶς ἔστι φύσεως, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμοίως ἕκαστος ψυχὴν ἔχει καὶ σῶμα καὶ ἕκαστος δύο φύσεις ἔχει.

43. Ἡ τροπὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς τὸ ἐναντίον μεταβολή, ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἢ ἐξ ὄντων εἰς τὸ μὴ εἶναι ἢ ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν, ὅπερ ἔστιν ἐκ τῶν φυσικῶν ἕξεων εἰς τὴν τούτων στέρησιν. Ἡ ἀρετὴ πλήρως ἔστι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ νόμος τοῦ θεοῦ θέλημα αὐτοῦ ἔστιν–οὐδεὶς γὰρ ἐντέλλεται, ὃ οὐ θέλει–, τὸ δὲ θέλημα τοῦ θεοῦ ἀγαθόν ἔστιν, ἀτρεπτον, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον. Ὡστε τὸ ἀγαθὸν ὄν

од себе напредовати у непостојање. И ако себе квари, поквари и уништи и није. А ако је део добра, и део себе је упропашћавала. Једне природе је део пропадљив и сасвим пропадљив: јер је немогуће да иста природа буде и пропадљива и непропадљива. Јер, ако кажемо да је човеково тело пропадљиви део постојећег човека, а да је душа непропадљиви, али нису од једне природе. Зато што душа, иако постоји у телу, није тело, већ је бестелесна: зато је од једне природе душа, а од друге је тело, и није део исте природе пропадљив, а да је она непропадљива, већ је једна природа човека пропадљива, а он је непропадљив. И нити је душа из безначелне суштине – јер је променљива – нити тело: јер је и оно променљиво и пропадљиво. Каже се да је човек једне природе, јер душа и тело нису иста природа, јер свако од свих људи има сличну душу и тело и свако има две природе.

43. Окрет из супротног у супротно (је) промена, из небића у биће или из постојећих у небиће или из врлине у зло, које јесте прелазак из поседовања природних у лишавање од истих. Врлина је испуњење Божијег закона, а Божији закон је његова воља – јер он ништа не заповеда што и не жели – а воља Божија је добро, непроменљиво, увек бивајућа на исти начин. Док добро јесте по-

ἔστιν, ὁμοίως καὶ ἡ ἀρετὴ– ἀγαθὸν γὰρ ἡ ἀρετὴ–, ἡ δὲ κακία οὐκ ὄν, ἀλλὰ τοῦ ὄντος, τουτέστι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ, ἐκούσιος παρακοῆ καὶ ἀναίρεσις κατὰ σύμβασιν ἐν τῷ πράττεσθαι παρυσταμένη καὶ ἅμα τῷ παύσασθαι τῆς πράξεως παυομένη.

44. Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι δεῖ, ὅτι ὁ θεὸς οὐ κολάζει τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν δεκτικὸν ποιεῖ τῆς μετοχῆς τοῦ θεοῦ, Ἔστι δὲ ἡ μὲν μετοχὴ τοῦ θεοῦ τρυφή, ἡ δὲ ἀμεθεξία αὐτοῦ κόλασις· ἐνταῦθα δὲ οὐ κολάζων ἐπιφέρει τοὺς πειρασμοὺς ὁ θεός, ἀλλὰ παιδεύων καὶ ἰώμενος τὴν κακίαν, ἵνα ἐπιγνώμεν αὐτὸν καὶ ἐπιστρέφωμεν καὶ τύχωμεν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. «Ἡ γὰρ παιδεία κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα.»

45. Μανιχαῖος· Εἰ ἀγαθός, διὰ τί ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κολάζει τὸν πονηρὸν καὶ οὐ μᾶλλον ἀναιρεῖ αὐτόν; Ὁρθόδοξος· Ὁ θεὸς ἀγαθός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ δίκαιος· ὡς ἀγαθὸς οὖν ἐποίησεν, ὅσα ἐποίησεν, ἀγαθά. Ὡσπεροῦν δίκαιον ἦν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἔσομένους ἀγαθοὺς καὶ μέλλοντας οὐ μόνον φυλάττειν τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ ἐπεργάζεσθαι αὐτό, γενέσθαι καὶ ἀξιωθῆναι τοῦ τελείου ἀγαθοῦ καὶ τῆς αἰωνίου τρυφῆς, οὕτως καὶ δίκαιον ἦν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἔσομένους ἀγαθοὺς καὶ μέλλοντας οὐ φυλάττειν τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἀγαθόν, ἀλλ' ἐκούσιως ἐκκλίνειν διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀγαθῶν ἐπὶ τὴν κακίαν καὶ γενέσθαι καὶ στερηθῆναι τῆς αἰδίου τρυφῆς.

стојеће, слична (је) и врлина – јер је врлина добро – а зло није постојеће, већ је од постојећег, то јест од закона Божијег, вољно непослушање и уништење, по договору, у парапостојећем делању и, истовремено, у престајању од дела бива прекинуто.

44. И то треба знати, јер Бог никога не кажњава у будућности, већ сваки себе чини пријемчивим за учешће у Богу, а док је учествовање у Богу раскош, неучествовање у њему је казна: а овде Бог додаје искушења – не кажњавајући, већ васпитава и третира зло, да га упознамо и вратимо (се) и стекнемо његову светост: „јер поука Божија отвара моје уши“.

45. Манихејац: Ако је добар, зашто у будућем веку кажњава лукавог и не уништи га више?

Православац: Бог је добар, али и праведан: стога су они које је добри створио добри. Као што беше праведан, она која ће од њега настати ће бити добра, и неће само чувати дато им добро, већ ће га и обрађивати, зачињати и размишљати о савршеном добру и савршеној раскоши, тако и праведан беше, тако и она добра која ће од њега настати неће само чувати дато им добро, већ ће вољно избежавати зло да не би изгубили добра и зачињање лишавача вечне раскоши.

46. Πλέον ἀπέχει τὰ σεραφίμ ἀπὸ θεοῦ ἢπερ ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῶν σεραφίμ. Εἰ οὖν μὴ ἐγένετο ὁ διάβολος, ὁ πρὸ αὐτοῦ ἀνεφαίνετο χείρων πάντων καὶ κακὸν ἐν συγκρίσει τῇ πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐλέγομεν· Διὰ τί προειδὼς ὁ θεός, ὅτι τοιοῦτος μέλλει ἔσσεσθαι, ἐποίησεν αὐτόν; Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸ ἐκείνου, ἕως ἂν ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σεραφίμ. Καὶ γὰρ πολλάκις θεωροῦμεν πρᾶγμα ἐλεεινότατον καὶ δοκοῦμεν μὴ εἶναι ἐλεεινότερον αὐτοῦ ἕτερον καὶ μετὰ ταῦτα ὀρῶμεν ἕτερον χεῖρον. Ὅπερ γὰρ ἂν ἔσχατον κακόν, ὧν εἶδομεν, λογιώμεθα, ὑπο νοοῦμεν μὴ εἶναι αὐτοῦ χεῖρον.

47. Ἐποίησεν οὖν ὁ θεὸς τὰ πάντα καλὰ λίαν ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, καθὼς ἠθέλησεν· οὐ γὰρ ὑπόκειται νόμῳ, ἀλλ', ὅπερ θέλει, τοῦτο ἐστὶν ἀγαθόν, οὐχ ὅπερ ἡμεῖς κρίνομεν. Οὐ γὰρ ἐσμεν ἡμεῖς κριταὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλ', ὡσπερ ἐκ τοῦ ἡλίου ἦτοι τοῦ πυρὸς πᾶν φῶς φωτίζεται, οὕτως ἐκ τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ πᾶν ἀγαθὸν ὀρίζεται. Εἰ γὰρ λέγεις, ὅτι καλῶς ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τούτῳ καὶ κακῶς ἐν τούτῳ καί, διὰ τί ἐποίησε τοῦτο καὶ διὰ τί οὐκ ἐποίησε τοῦτο, σὺ κριτὴς εἶ τοῦ θεοῦ καὶ μείζων αὐτοῦ καὶ σοφώτερος. Ἐξουσίαν οὖν ἔχει ὡς θεὸς ποιῆσαι, ὅπερ θέλει, καὶ τοῦτο ἐστὶν ἀγαθόν, καὶ ἐξουσίαν ἔχει, ὧν ποιεῖ, ἅς θέλει, αἰτίας ἀποκαλύψαι ἡμῖν καί, ἅς θέλει, ἀποκρύψαι. Ἐκαστον δὲ τῶν γενομένων λογικῶν ἀγαθῶν ἐκουσίως ἢ ἐνέμεινεν τῷ

46. Више је удаљен Серафим од Бога него лукави од Серафима. Ако не постаде ђаво, (ко) се пре њега се јавио као гори од свих и зло у поређењу са оним, пред којима и кажемо: Зашто га је предзнајући Бог створио, иако ће такав постати? Слично и у вези са тим који је пре онога, ако дођемо и у истог серафима. Јер често посматрамо дело најдостојније сажаљења и мислимо да не постоји ништа жалосније од њега и после тога видимо нешто горе. Док у вези са последњим злом које видесмо, сматрамо, да ћемо мислити да од њега нема ништа горе.

47. Дакле, Бог је створио све веома добрим, свако по својој природи, као што је зажелело, јер он није подређен закону, већ, чини што жели, то јест добро, а не као што ми судимо. Јер ми нећемо бити судије Бога, већ, као што заиста ватра из сунца све осветљава светлошћу, тако се из суштине Божије све добро разделяје. Јер ако говориш, да створи Бог добро у томе, и лоше у томе и, зашто учини то и зашто не учини то, ти си судија Бога и већи си од њега и мудрији. Дакле, има слободу да ствара као Бог, шта год жели, и то је добро, и има слободу да, створи шта жели, открива нам узроке, а ако жели – не открива. Свако од поставших разумних добара је слободно да или остане у до-

ἀγαθῶ, ὡς ἐκτίσθη, ἢ ἐκουσίως ἐτρέπη καὶ ἀπεφοίτησε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀπώλεσεν αὐτό. Ἀγαθὸν μὲν γὰρ ἐστὶ τάξις ἀρίστη ἐκάστῳ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον διασφίζουσα— ταυτὸν δὲ ἐστὶ καὶ ἀρετή—, κακία δὲ ἢ τῆς τάξεως λύσις εἶ τουν ἀταξία. Τὰ ὄντα πάντα, καθόσον ἐστὶ, καὶ ἀγαθὰ ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, καθόσον δὲ ἐστέρηται τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε ἀγαθὰ οὔτε ὄντα ἐστὶ. Τὰ μὲν γὰρ ἄζωα, καθ' ὅσον οὐκ ἔσχεν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ζωὴν, ἄζωά ἐστιν ὡς ἐστερημένα ζωῆς, ὁμοίως καὶ τὰ ἀναίσθητα καὶ τὰ ἄλογα, καθ' ὅσον ἔσχεν, ἀγαθὰ ἐστὶν.

48. Οἶδεν ὁ θεὸς τὸ κακὸν ὡς ἀγαθόν, ὥσπερ τὴν πορνείαν οἶδεν ὡς ἔφεσιν καὶ φιλίαν καὶ ἔνωσιν. Καὶ παρ' αὐτῶ καὶ αἱ αἰτίαι τῶν κακῶν δυνάμεις ἀγαθοποιῶν· πολλάκις ἐκ πορνείας γεγένηται σκευὴ ἐκλογῆς.

49. Εἰ κακὸν ἢ κακία, καλὸν ἢ κόλασις τοῦτο ἐξορίζουσα. Κακὸν γὰρ ἢ πορνεία, οὐχ ὁ σωφρονισμὸς· οὐ γὰρ ἢ κόλασις κακῆ, ἀλλὰ τὸ ἄξιον ἑαυτὸν ποιῆσαι κολάσεως.

50. Εἰ τὸ κακὸν αἰδίου καὶ δημιουργεῖ καὶ δύναται καὶ ἐστὶ καὶ δοῦν, πόθεν αὐτῶ ταῦτα; ἢ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῶ ἀγαθῶ ἐκ τοῦ κακοῦ ἢ ἀμφοῖν ἐξ ἄλλης αἰτίας, ὅτι καὶ τὸ κακὸν ἐν τῶ ἀγαθῶ παρυσίσταται καὶ ὅτι ἀγαθύνει καὶ τὰ κακὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ στέρησιν. ἢ γὰρ φιλία ἀγαθῆ οὔσα ἀγαθὸν ποιεῖ φανῆναι τὴν πορνείαν, ὅτι ἐν τῶ ἀγαθῶ φιλονεικεῖ πῶς καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι.

дру, као што је створено, или да се слободно промени и оде од добра и да се уништи. Добро је сачувати најбољи поредак у сваком по његовој природи – а то је и врлина, а зло је ослобађање поретка то јест безпоредак. Сва постојећа бића, у мери у којој јесу, и јесу добра и из доброга су, а у мери у којој су лишени добра, нити су добра, нити су постојећа. А нежива, у мери у којој немају живот из доброга, нежива су као лишена живота, слична су она лишена чула и ума, у мери у којој имају, јесу добра.

48. Бог је знао зло као добро, као што је блуд знао као жудњу и љубав и сједињење. И по њему су и узроци зала добротвореће силе: често је из блуда настао изабрани суд.

49. Ако је зло зло, добро је казна која то протерава. Јер је блуд зло, (а) не самоконтрола: јер је казна зла, али (је зло) и учинити себе достојним кажњавања.

50. Ако је зло вечно и ствара и може и јесте и чини, одакле му (све) то? Или из доброга или у доброме из злога или у обојци из другог узрока, јер и зло у добру упоредо постоји, и јер чини добрим и зла и лишавање себе. Јер љубав, бивајући добра, чини показивање блуда као добро, јер се у добру некако труди да небиће буде. Бог се назива

Μὴ εἶναι γὰρ λέγεται ὁ θεὸς κατὰ τὴν πάντων ὑπεροχικὴν ἀφάιρσιν.

51. Ὅτι δὲ ἡ φύσις αὐτὴ τὴν ἀρχὴν μίαν προβάλλεται, δηλοῖ αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς οὐκ ἀπὸ δύο ἀρχόμενος, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς. Εἰ οὖν ἀρχὴ ἀριθμοῦ μονάς, καὶ ἀρχὴ τῶν ὄντων μία.

52. Εἰ μὴ πάντα ἀκοινώνητον τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, τὸ δὲ ἀγαθὸν ὄν, τὸ κακόν οὐκ ὄν· δύο γὰρ ὄντα κατὰ τὸ εἶναι κοινωνοῦσιν. Εἰ οὐσία τὸ ἀγαθόν, ἀνούσιον τὸ κακόν· δύο γὰρ οὐσίαι κατὰ τὸ εἶναι οὐσίας κοινωνοῦσιν.

53. Εἰ ἀκίνητον ἐξ ἀρχῆς τὸ κακόν, καλὸν ἢ κίνησις καὶ ἡ ἀκίνησις κακόν. Πόθεν οὖν ἔσχε τὸ κακόν τὴν κίνησιν; Ἡ ζωὴ ἀγαθὸν καὶ κίνησις καὶ ἦν ἀεὶ καὶ ἔστιν ἐν τῷ ἀγαθῷ, καὶ ζῶν ἔστι καὶ ἦν ὁ ἀγαθός. Ὁ θάνατος, ὡς φατε, κακόν καὶ ἀκίνησις καὶ φθορὰ καὶ νέκρωσις καὶ οὐδὲν ἦττον ἀνυπαρξία. Θάνατος δὲ ἦν ἡ κακία, ὡς ὑμεῖς λέγετε. Ὡσπερ οὖν ζωὴ καὶ ζῶν ὁ ἀγαθός, θάνατος καὶ νέκρωσις καὶ νενεκρωμένον τὸ κακόν. Πόθεν οὖν ἀνέζησε καὶ ἐκινήθη; Εἰ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ, ἐκ τοῦ κακοῦ ζωῆ, ὅπερ ἀμήχανον· ἡ φθορὰ γὰρ οὐ ζωοποιεῖ. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀγαθὸν τῷ κακῷ ζωῆς καὶ κινήσεως γεγονός αἴτιον. Καὶ διὰ τί προειδώς τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐσόμενα κακὰ ἐζωοποίησεν αὐτόν;

небиће по свим преузвишеним одузимањима.

51. Јер иста природа истиче једно начело, очигледно да исти број није од двојке начелствован, већ од јединице. Дакле, ако је начело броја једно, и начело бића је јединица.

52. Ако није сасвим незаједничареће зло у добру, добро је биће, а зло је небиће: јер два постојећа заједничаре по бићу. Ако је добро суштина, зло је лишено суштине: јер две суштине по бићу заједничаре суштинама.

53. Ако је из почетка зло непомично, добро је кретање, а непокретљивост је зло. Одакле је, дакле, зло имало кретање? Живот је добро и кретање и увек беше и јесте у добру, и јесте живот и беше добро. Смрт, као што сте казали, је зло и непокретност и пропадљивост и умртвљеност и ниједно слабије непостојање. А смрт беше зло, као што ви говорите. Као што је живот, и оно које живи добро, а смрт и умртвљеност и оно што је било умртвљено – зло. Дакле, одакле оживе и би покренуто? Ако је из себе, из зла – живот, иако је беспомоћно: јер пропадљивост не ствара живот. А ако је из доброга, није добро да добро буде злу узрок живота и кретања. И зашто онај који унапред зна да ће из њега постасти зла, уопште њих створи?

54. Τὸ κακόν, καθό ἐστι κακόν, τῷ ἀγαθῷ καὶ ἀκοινωνήτον καὶ ἐναντίον καὶ ἐχθρόν, ἢ δὲ ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθόν. Πῶς οὖν τὸ ἄκρως κακόν ἐπεθύμησε τοῦ ἀγαθοῦ;

55. Ἡ κακία ἀκίνητος καὶ φθορὰ μᾶλλον καὶ οὐ γένεσις. Πῶς οὖν προεβάλετο τὰ ἑαυτῆς προβλήματα ἢ κακία ἄζωος καὶ ἀναίσθητος; Πῶς οὖν αἰσθάνεται τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῶν τοῦ ἀγαθοῦ προβλημάτων;

56. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνάρχου καὶ ἀκτίστου ἀναρχον καὶ ἀκτιστόν ἐστι. Πῶς οὖν τὰ πάντα ἐκ τῆς οὐσίας τῶν καθ' ὑμᾶς ἀρχῶν λέγετε; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰσι τὰ πάντα, ἀρχαὶ ἀναρχοὶ εἰσι καὶ οὐδέν. Εἰ δὲ κτίσματά εἰσιν, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰσι.

57. Τὸ κακόν φθορὰ καὶ θάνατος. Τὸ οὖν κακόν, εἰ μὲν ἄλλοις κακόν, ἑαυτῷ δὲ ἀγαθόν, συνιστᾷ μὲν ἑαυτό, οὐ παντελῶς δὲ κακόν· συνιστᾷ γὰρ ἑαυτό, καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἔστι κακόν. Εἰ δὲ παντελῶς κακόν, καὶ ἑαυτῷ κακόν καὶ ἑαυτοῦ ἀναιρετικόν καὶ ἀνύπαρκτον. Εἰ δὲ καὶ ἐν τῇ ἐτέρου φθορᾷ ἐτέρων γένεσις γίνεται, οὐχ ἢ φθορὰ γενέσεώς ἐστιν αἴτιον, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος καὶ ἐκ τῆς ἐτέρου φθορᾶς ἐτέρου κατεργάζεται γένεσιν. Ἡ γὰρ ὕλη ὑποχείριος τῷ ἀγαθῷ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη, ἀγαθή· καὶ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐν ἀρχῇ τὰ πάντα παρήγαγεν.

54. Зло је зло добру, и незајдничареће и супротстављено и непријатељско, а жудња за добрим је добро. Како је, дакле, потпуно зло зажелело добро?

55. Зло је више непокретност и пропадљивост и није постање. Дакле, како је зло, из себе, испред избацило проблеме, иако је лишено живота и чула? Дакле, како се то разуме од доброга, и од проблема доброга?

56. Оно што је из суштине безначаљног и непомичног је безначаљно и непомично. Како, дакле, називате сва бића која су из суштине ваших начела. Јер ако сва јесу из њихове суштине, безначаљна су начела и ништа друго. А ако су створења, јесу из њихове суштине.

57. Зло је пропадљивост и смрт. Зло, док је другима зло, себи је добро, зато што сапостоји себи није сасвим зло, јер сапостоји себи и по томе није зло: а ако је сасвим зло, и себи је зло и себи је уништење и непостојање. А ако пропадљивост у једном постаје постанак другог, није пропадљивост узрок постања, већ добро, због супериорности доброте, и из пропадања другог чини постање. Јер је материја приручна добру, и она је добро које од њега бива постајуће, јер из небића у биће, у почетку, произведе сва бића.

58. Οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ φθορὰ καὶ γένεσις, ἢ αὐτὴ κατὰ τὸ αὐτὸ δύναμις οὔτε αὐτοδύναμις ἢ αὐτοφθορὰ. Τὸ μὲν οὐναντοκακὸν οὔτε ὄνουτε ἀγαθὸν οὔτε γενεσιουργὸν οὔτε ὄντων ἢ ἀγαθῶν ποιητικόν· τὸ δὲ ἀγαθόν, ἐν οἷς μὲν ἂν τελέως ἐγγένηται, τέλεια ἀγαθὰ ἀποδείκνυσιν, ἐν οἷς δὲ μερικῶς, μερικὰ· ἐν οἷς δὲ μὴ δόλως, οὔτε εἰσὶ καὶ κακὰ λέγονται παντελῶς.

59. Ἡ πορνεία καθὸ μὲν ἔφεσις καὶ φιλία καὶ ἔνωσις ἀγαθόν, καθὸ δὲ τοῦ μὴ ὀφείλοντος καὶ τοῦ ἀπηγορευμένου ἔφεσις κακόν· τὸ γὰρ μὴ ἐντεταλμένον, ἀλλ' ἀπηγορευμένον οὐκ ὄν ὡς μὴ ὀφείλον. Διὸ καὶ ἡ τοῦ μὴ ὄντος μὴδὲ ὀφείλοντος γενέσθαι ἔφεσις κακόν.

60. Τὸ κακὸν διττόν. Τὸ μὲν τῆ ἀληθείᾳ κακὸν ὡς ἡ τῶν φυσικῶν ἕξεων ἀπόπτωσις. «Ὁ γὰρ θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ, αὐτοὶ δὲ ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλοὺς.» Ἔτερον δὲ κακὸν λέγεται τὸ κατ' αἰσθησιν ὡς αἱ θλίψεις αἱ κατὰ τοὺς πειρασμούς· τὸ γὰρ τῆς κακίας ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι. Δύο γὰρ σημαίνει· ποτὲ μὲν γὰρ σημαίνει τὴν τῆς ἀρετῆς στέρησιν, ποτὲ δὲ τὴν τῆς χαρᾶς, τουτέστι τοῦ ἐπιθυμουμένου. Ἡ μὲν γὰρ πορνεία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ σωφροσύνης στέρησις καὶ κακῆ χρῆσις· ἀντὶ γὰρ τοῦ ἀγαπήσαι καὶ μιγῆναι τὸ ἴδιον σκευός, τουτέστι

58. Није исто, по истом, и добро и зло, нити је од истога и пропадљивост и постање, исти је, по својој сили, нити самосталан, нити уништитељски. Само зло нити је биће, нити је добро, нити чини рођења, нити ствара бића или добра: а добро, ако је у неки-ма савршено урођено, савршена добра објављује, а у којима је делимично, делимична (добра): а у којима уопште није, нити јесу и називају се сасвим зла.

59. Блуд као наклоност и дружба и сједињење је добро, а наклоност за оним што није обавезујуће и јесте забрањено је зло: јер то није заповеђено, већ је забрањено за небиће, као нешто необавезно. Зато, од небића ниједно није обавезно да настане имајући наклоност ка злу.

60. Зло је двоструко. Зло је заиста отпадање од природног стања. „Јер Бог створи човека усправног, а они застранише многим помислима“. А друго зло се назива по чулу, као невоље по искушењима: јер је име зла хомонимно. Јер две (ствари) означава: јер некада означава лишавање врлине, а некада радости, то јест онога што је жељено. Јер блуд није ништа друго него лишеност владања собом и зле употребе, уместо да воли и да се меша са сопственим „судом“, то јест сопственом женом, љубави и мешања са другом. Неверје

τὴν ἰδίαν γυναικα, ἀγαπᾶ καὶ μίγνυται τῇ ἀλλοτρίᾳ. Ἡ ἀπιστία ἀντὶ τοῦ πιστεῦσαι καὶ ἀγαπῆσαι τὸν φύσει θεὸν πιστεύει τῷ μὴ ὄντι θεῷ. Τοῦτο οὖν ἐστὶ κακία τὸ τῷ μὴ ὄντι ὡς ὄντι χρῆσασθαι, τὸ μὴ παρέχειν ἐκάστῳ τὰ ἰδιαῖδια ἐκάστῳ τὰ ὑπὸ θεοῦ ὀριζόμενα. Ἰδιὸν μὲν θεοῦ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ ὡς δημιουργῶ πρόεπουσα, ἴδιον δὲ τῶν κτισμάτων τὸ μέτρον, ὃ ἐκάστῳ ὥρισεν ὃ τὸ εἶναι δούς. Ἐφ' ἡμῖν δὲ ἐστὶν ἢ χρῆσασθαι τοῖς δοθεῖσιν ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ, ἐφ' ᾧ δέδωκεν ἡμῖν αὐτά, καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ χρῆσασθαι οὐκ ἐφ' ᾧ δέδωκεν, οἷον ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ἐπιθυμητικόν, ἵνα ἐπιθυμῶμεν αὐτοῦ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ. Ἐὰν ἐπὶ τούτῳ χρῆσώμεθα τῇ ἐπιθυμίᾳ ἀρετῇ καὶ καλόν· εἰ δὲ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸν ἀγαπήσωμεν, οὐκ ἐστὶ χρῆσις, ἀλλὰ παράχρησις. Εἰς αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἐποίησεν ἡμᾶς, ἵνα μετέχωμεν αὐτοῦ ἐπιθυμοῦντες.

61. Ἦν, φησίν, ἡ ὕλη ἀναρχος, ἀγένητος, ἐν ἰδίοις ὅροις, ἀεὶ ἀτάκτως κινουμένη, ἀεὶ ἑαυτῇ μαχομένη καὶ ἑαυτὴν ἀναλίσκουσα. Ἦν δέ, φησί, καὶ ὁ θεὸς ἐν ἰδίοις ὅροις, ἀναρχος, ἀγένητος, αἰδῖος, ἀσώματος, ὅλος φῶς, ἀλλ' ἡ ὕλη, φησίν, ἀτάκτως καὶ ἀλόγως κινουμένη ἐπὶ τὰ τοῦ θεοῦ ὅρια ἦλθε. Καὶ θαυμάσασα τὸ τοῦ θεοῦ φῶς τῆς μὲν πρὸς ἑαυτὴν μάχης ἐπαύσατο, τῷ δὲ φωτὶ ἐπέθετο μαχομένη ὡς καὶ μέρος αὐτοῦ ἀρπάσαι εἰς ἑαυτήν· καὶ γὰρ ἄρχοντας ὡς ἐπὶ κεκρυμμένου βασιλείου τὴν ὕλην

уместо веровања и љубави према Богу, по природи је, веровати не-постојећем Богу. То заправо је-сте зло, објављивати небиће као биће, (и) не предавати сваком оно што је његово: што свакоме припада је одређено од Бога. Богу је сопствена слава и част, која му припада као творцу, сопственa створењима је мера, коју је свакоме одредио онај који му је дао биће: На нама је или да се користимо оним што нам је дато од Бога, како нам их је дао, или је на нама да се користимо не онако како нам је дато, као што нам је дао жудњу, да жудимо за њим, јединим добрим: а ако за то користимо врлину и добро: а ако нешто друго осим тога користи-мо, није употреба, већ злоупотреба: Јер за то нас он створи, да учествујемо (у животу) жуде-ћи њега.

61. Беше, рекао је он безначелна материја, нерођена, у својим границама, увек неуредно покретана, увек у себи завађена и себе уништавајућа. А беше, рекао је он, и Бог у својим границама, безначелан, нерођен, вечан, бестелесан, сав светлост, а рекао је да је материја неуређена и бесмислено покретана и да дође у Божије крајеве. И, задививши се светлошћу Божијом, престаше од борбе у себи, и бацише се ка светлости, борећи се да би уграбили њен део за себе: јер су нам они убедљиво потврђивали да

ἔχειν δια βεβαιῶνται, οὐς καὶ «κοσμοκράτορας τοῦ σκότους» καὶ «πνευματικὰ τῆς πονηρίας» εἶναι φάσκουσι. Συνεχώρησε δέ, φησί, ὁ ἀγαθὸς θεὸς μέρος ἑαυτοῦ ὑπ' αὐτῆς ἀρπασθὲν αἰχμάλωτον γενέσθαι, ὅπως αὐτὴν περιγράψῃ καὶ περιορίσῃ τοῦ μὴ περαιτέρω προβαίνειν εἰς τὰ ἑαυτοῦ ὅρια. Εἰ ἀναρχος, ἀγέννητος, ἀσώματος, ἄποιος, ἀόρατος ἢ ὕλη, ὁμοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς θεός, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὰ πάντα, πῶς ὀρῶνται τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα; Τὸ γὰρ ἐξ ἀσωμάτου καὶ ἀοράτου οὐσίας προερχόμενον ἀσώματον πάντως ἔσται καὶ ἀόρατον. Καὶ πρὸ τούτου, εἰ καὶ αἱ δύο οὐσίαι ἀναρχοὶ καὶ ἀγέννητοι καὶ αἰδίοι, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔσμεν ἡμεῖς οὐκ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ὑπ' αὐτῶν παραχθέντες, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἀναρχοὶ καὶ αἰδιοὶ ἔσμεν ἡμεῖς· ἐκάστης γὰρ οὐσίας γέννημα ὁμοούσιον τῇ γεννησάσῃ οὐσίᾳ· αἰδίου αἰδίων, ἀγεννήτου ἀγέννητον, ἀνάρχου ἀναρχον. Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ ἢ σύστασις ἡμῶν, οὐ κτίσματα, ἀλλὰ τέκνα ἔσμεν, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἐν κόσμῳ. Καὶ πάλιν· Εἰ ἀδύνατον τραπῆναι τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ εἰς πονηρὸν καὶ ὅλως λογίσασθαι ἢ πρᾶξαι πονηρὸν καὶ ἀδύνατον τὸν πονηρὸν τραπῆναι καὶ λογίσασθαι ἢ πρᾶξαι τι ἀγαθόν· – ἢ δὲ ψυχὴ ἡμῶν τοῦ ἀγαθοῦ–, ἀδύνατόν ἐστι τὴν ψυχὴν ἡμῶν λογίσασθαι φαῦλόν τι καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν πρᾶξαι

материја има архонте као скри-
веног цара, још говоре да су они
„косμοкратори таме“ и „духови
лукавства“. А допустио је, каже,
добри Бог да његов део буде од
њих уграбљен постајући заробљен,
како га описати и ограни-
чити кад више неће ићи у своје
крајеве. Ако је безначаљна, неро-
ђена, бестелесна, без квалитета,
невидљива материја, слично (је)
и добри Бог, из његове суштине
су сва (бића), како се они виде
као из њега постајући? Јер ће из
бестелесне и невидљиве суштине
произлазити сасвим бестелесне и
невидљиве. И пре тога, ако су две
суштине безначаљне и неурођене
и вечне, из њих ћемо и ми бити
не као из небића у биће, од њих,
преведени, већ из њихове сушти-
не, ми ћемо бити безначаљни и
вечни: јер је пород сваке сушти-
не једносуштан суштини у којој
је зачет: вечно од вечнога, неро-
ђено од нерођенога, безначаљно
од безначаљнога. И опет: ако је
наш састав из суштине доброга
и лукавога, нисмо створења, већ
ћемо бити деца, и није творевина
у космосу. И опет: ако (је) немо-
гуће да се мења суштина доброга
у лукаво и да засигурно разми-
шља или дела лукаво, и немогуће
је лукаво мењати и размишљати
или делати нешто добро: – а ду-
ша наша од доброга – немогуће
је да наша душа мисли о нечем
лошем, а да наше тело дела до-
бро. Али гледамо многе душе ка-
ко размишљају о лукавству, као

ἀγαθόν. Ἄλλ' ὁρῶμεν πολλὰς ψυχὰς λογιζομένας πονηρὰ ὡς τὰς τῶν Μανιχαίων καὶ πολλὰ σώματα ποιοῦντα ἀγαθὰ ὡς τὰ τῶν ἀγίων. Καὶ πάλιν· Εἰ καὶ ὁ πονηρὸς σύνθετός ἐστιν ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος καὶ ὁ ἀγαθὸς ὁμοίως καὶ ἡ μὲν ψυχὴ ἡμῶν τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ ἐστὶ, τὸ δὲ σῶμα τοῦ πονηροῦ, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν σύνθετος ἐστὶ ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν. Καὶ πάλιν· Εἰ ἀναρχος ἡ ὕλη, εἰ μὲν ἀσώματος, πῶς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας προῆλθε; Τὸ γὰρ ἀναρχον, πάντως ἀτρεπτον· τὰ φύσει ἀπλάου πέφυκεν ἐνοῦσθαι. Πῶς οὖν ἐγένετο σύγκρασις; Καὶ πάλιν· Εἰ σύνθετος ἡ ὕλη ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, τὸ δὲ σῶμα ἐναντίον τῷ ἀσωμάτῳ, τίς ὁ ἐνώσας τὰ ἐναντία; Οὐκ ἂν γὰρ τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὠμίλει φιλικῶς συναπτόμενα εἰς ἓν ὕφος καὶ μίαν ὑπόστασιν, εἰ μὴ ἡ τοῦ δημιουργοῦ δύναμις εἰς ἓν αὐτὰ συνεβίβασεν. Ἡ ὕλη ἄρα σύνθετος οὐσα ὑπὸ θεοῦ λόγου τὸ εἶναι εἴληφε. Καὶ πάλιν· Ἡ ὕλη φθορὰ ἐστὶν ἢ φθαρτή; Ἡ μὲν γὰρ φθορὰ φθείρει καὶ οὐ φθίρεται, τὸ δὲ φθαρτὸν φθίρεται ὑπὸ τῆς φθορᾶς· καὶ τὸ μὲν φθαρτόν, τουτέστιν τὸ φθειρόμενον, ἡ ὕλη.

62. Τί ἐστὶ φθειρόν ἢ φθορὰ ἢ φθαρτή; Φθορὰ μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ τῶν συντεθέντων διάλυσις. Φθείρει δὲ ὁ τὴν φθορὰν ἐπάγων, φθίρεται δὲ τὸ διαλυόμενον σύνθετον. Καὶ

што је случај код манихејаца, и многа тела која чине добро, као што је код светих. И опет: ако је лукави сложен из бестелесног и телесног и добри је сличан, и док је наша душа од добра, тело је од лукавога, и наша душа ће бити сложена од бестелесног и телесног, и наше тело. И опет: ако је материја безначелна, ако је бестелесна, како пређе из бестелесне суштине? Јер је безначелно сасвим непроменљиво: у природи простих није зачето јединство. Дакле, како настаде мешавина? И опет: ако је материја сложена из бестелесног и телесног, а тело је супротстављено бестелесном, ко је онај ко сједињује супротстављене? Јер не прича пријатељски супротно са супротним, бивајући спојено на један начин и једну ипостас, ако их творачка сила не сабира у једно исто. Материја је, бивајући сложена, примила биће од дожанског Логоса. И опет: да ли је материја пропадљивост, или је пропадљива? Јер пропадљивост чини да (нешто) пропада, а сам није томе подложна, а пропадљиво је подложно дејству пропадљивости: и пропадљиво, то јест оно које је у пропадању је материја.

62. Шта је оскрнављено или пропадљивост или пропадљиво? Јер је пропадљивост разлагање оних који су сложени. Скрнави оно које наводи пропадљивост, а скрнави се оно сложено које бива

τὸ μὲν φθειρόν καὶ φθειρόμενον οὐσίαι εἰσίν, ἢ δὲ φθορὰ συμβεβηκὸς ἐν τῷ λύεσθαι τὰ συντεθέντα θεωρουμένη καὶ οὔτε προὔπαρχουσα οὔτε μετὰ τὸ λυθῆναι διαμένουσα.

63. Τί οὖν ἐστὶν ἡ ὕλη, φθειρούσα ἢ φθορὰ ἢ φθαρτή; Καὶ εἰ μὲν εἶπητε, ὅτι φθειρούσα, εἶπατε, τί φθείρει εἰ μὴ τὸν ἀγαθόν; Οὐδὲν γὰρ λέγετε ἕτερον εἰ μὴ τὴν ὕλην καὶ τὸν ἀγαθόν. Εἰ οὖν δύο ἦσαν, φθείρει ἡ ὕλη, γενεσιουργεῖ δὲ ὁ ἀγαθός, ἢ ἡ μὲν ὕλη συνίσταται, φθείρεται δὲ καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀγαθός. Εἰ δὲ ἑαυτὴν φθείρει, γινώτε, ὡς οὐδὲν ἑαυτοῦ ἐστὶν φθαρτικόν· εἰ δὲ καὶ ἑαυτὸ ἐφθειρεν, ἀνάλωσεν ἂν ἑαυτὸ καὶ εἰς ἀνυπαρξίαν ἤλασε. Πῶς δὲ καὶ τὸ φθειρόμενον ἄναρχον; Εἰ δὲ φθαρτή, ὑπὸ τίνος φθείρεται εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἔσται ὁ ἀγαθός φθορεύς. Εἰ δὲ φθορὰ ἐστὶν, ὑπὸ τίνος ἐνεργεῖται καὶ ἔσται; Ἡ γὰρ φθορὰ διάλυσις ἐστὶν, ὡς εἶπομεν. Τίς οὖν ὁ διαλύων καὶ τί τὸ διαλυόμενον; Ὅτι δὲ οὐ δύναται ἡ ὕλη φθορὰ εἶναι καὶ φθαρτή οὐσία, ἐντεῦθεν γνωστόν· ἢ μὲν γὰρ φθαρτή οὐσία προηγεῖται καὶ προὔφίσταται ὡς συντεθείσα ὑπόστασις. Ἡ δὲ φθορὰ ἐπιγίνεται μετὰ τὴν σύνθεσιν λύουσα τὰ συντεθειμένα. Πῶς δὲ καὶ ἦν ἡ οὐσία τῆς ὕλης

разлагано. И док скрнављеност, и оно које бива скрнављено, јесу суштине, а пропадљивост је акцидент који се сагледава у разлагању онога што је сложено и нити препостоји, нити остаје после разлагања.

63. Дакле, шта је материја, оно које скрнави или пропадљивост, или (нешто) пропадљиво? И ако кажете да је оно које скрнави, реците, шта скрнави осим доброг? Јер не говорите да је ишта друго осим материје и добра. А ако беху два, материја скрнави, а добри чини да се дешава рађање, или док материја сапостоји, добро се скрнави и уништава. А ако скрнави себе, знате, да ништа није за себе пропадљиво: а ако и себе оскрнави, уништило је себе и ушло у непостојање. А како је оно које је скрнављено безначелно? А ако је пропадљиво, од кога се скрнави ако не од доброга, и биће добро онај који чини да нешто пропадне. А ако је пропадљивост, од кога бива покретана и јесте? Јер је пропадљивост разлагање, као што смо казали: дакле, ко је онај који разлаже и шта је оно што је разлучено? Јер не може материја бити пропадљивост и пропадљива суштина, одавде је познато: јер се пропадљива суштина производи и ипостазира као сложена ипостас. Јер пропадљивост после долази са синтезом, разлучујући оно што је сложено. А како беше суштина материје сапутничка и сасушта-

σύνδρομον καὶ συνουσιωμένην ἔχουσα τὴν φθοράν; Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε, ὅτι ἦν ποτε οὐκ ἐνεργεῖα φθορά, ἀλλὰ δυνάμει, ὁμοίως καὶ φθαρόν. Ἀλλὰ γινῶτε, ὅτι τὸ μὲν εἶναι φθαρτικὸν ἢ δημιουργικόν, μήπω δὲ ἐνεργεῖν τὴν φθοράν ἢ τὴν δημιουργίαν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ φθειρόμενα ἢ δημιουργούμενα συναΐδια εἶναι τῷ φθείροντι ἢ δημιουργοῦντι ἀληθές. Ἀλλ' ὑμεῖς οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθῆναι λέγετε, ἀλλ' αὐτὴν ἑαυτῆς εἶναι τὴν κακίαν φθαρτικὴν καὶ ἀναλωτικὴν, ὥστε αὕτη δυνάμει ἔχουσα τὸ τε φθεῖρειν καὶ φθειρεσθαι, καὶ οὐκ ἐνεργεῖα ἀτελῆς ἦν. Τὸ δὲ ἐξ ἀτελοῦς προκόπτον εἰς τελειότητα οὐκ ἄναρχον· εἰ γὰρ τὸ ἀτρέπτον ἄναρχον, τὸ τρεπόμενον οὐκ ἄναρχον. Καὶ πάλιν· Τί πρῶτον τῆς ὕλης, ἢ οὐσία αὐτῆς ἢ ἡ φθορά; Καὶ εἰ μὲν ἡ φθορά, ἀδύνατον αὐτὴν ὑπάρξαι πρὸ τοῦ εἶναι ἀναλισκομένην. Εἰ δὲ ἡ οὐσία αὐτῆς προὑπῆρξε τῆς φθορᾶς, οὐσία μᾶλλον καὶ ὑπαρξίς ἐστι καὶ οὐ φθορὰ καὶ ἦν ἀφθαρσία ποτὲ μὴ ἔχουσα ἐναντίαν τὴν φθοράν καὶ οὐκ ἄναρχος ἢ φθορὰ. Εἰ δὲ αἰεὶ ἦν ἡ οὐσία αὐτῆς ἀναλίσκουσα ἑαυτήν, πῶς προήγαγε τοὺς καρπούς; Εἰ μερικῶς ἀνήλυσκεν, οὐ παντελῶς φθαρτικὴ οὐδὲ παντελῶς φθαρτὴ καὶ οὐ τελέως κακὴ. Εἰ δὲ φθαρτικὴ οὐσα ἐπαύσατο τοῦ ἑαυτὴν φθεῖρειν, ἢ

σθενά, иако је имала пропадљивост? Али једнако ћете рећи, да не беше некада у енергији пропадљивост, већ у сили, слично и пропадљиво. Али знајте, да је биће или пропадљиво или стваралачко, још увек не енергише пропадљивост или стварање због немогућности да буде подложно скрнављену, или су она која стварају савечна у оскрнављености, или стварају истините. Али ви кажете да ниједно из небиха у биће није било преведно, већ оног из себе пропадљивога и ништећег зла, тако да исто може имати пропадање и бити пропадљиво, и не беше у бескрајној енергији. А (оно које) бескрајно напредује у савршенство није безначелно: јер је безначелно непроменљиво, а оно које бива мењано није безначелно. И опет: шта је прво од материје, суштина или пропадљивост? И ако је пропадљивост, немогуће је да иста постоји пре него је биће обузето. А ако иста суштина предпостоји пропадљивости, више је суштина и јесте постојање и није пропадљивост и беше непропадљивост, не бивајући супротстављена пропадљивости и није безначелна пропадљивост. А ако беше иста суштина самоуништавајућа, како је произвела плодове? Ако је делимично уништена, није сасвим пропадљива, нити сасвим пропадљивост и није савршено зло. А ако бивајући пропадљива престане од уништавања себе, или зло упропашава и из

κακὸν τὸ φθείρειν καὶ ἐκ κακοῦ εἰς ἀγαθὸν ἐτρέπη ἢ ἀγαθὸν τὸ φθείρειν καὶ ἐξ ἀγαθοῦ γέγονε κακῆ. Εἰ ἡ ὕλη κακία, ἑαυτὴν δὲ ἔφθειρεν, ἀγαθή· τὸ γὰρ φθεῖρον τὸ κακὸν ἀγαθόν. Καὶ πάλιν εἶπατε· Ἡ ὕλη φῶς ἦν ἢ σκότος; Καὶ εἰ μὲν φῶς, τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἰδοὺ μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο. Εἰ δὲ σκότος, πῶς τὸ σκότος θεωρεῖ; Εἰ γὰρ θεωρεῖ, φῶς ἔχει. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει φῶς, τυφλὸν ἐστι, καὶ πῶς εἶδε τὸ φῶς; Πῶς δὲ καὶ σκότος ἔσται ἐν τῷ φωτεινῷ καὶ οὐ λυθήσεται; Ἡ «ποία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;» Καὶ πάλιν· Ἡ ὕλη ἔζη ἢ οὐ; Καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔζη, πῶς ἐκινήθη; Πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἔχον ζῶην ἀκίνητον. Εἰ δὲ ἔζη, ἢ ἐξ αὐτῆς ἔχει τὴν ζῶην ἢ ἀλλαχόθεν. Καὶ εἰ μὲν ἐξ ἑαυτῆς, ζῶη ἦν καὶ οὐ θάνατος. Εἰ δὲ ἀλλαχόθεν ἔσχε τὴν ζῶην, ἢ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ πῶς ἀγαθὸς ὁ ζῶσας τὴν κακίαν; Εἰ δὲ ἐξ ἄλλου, οὐκ ἔσονται δύο, ἀλλὰ τρεῖς. Καὶ πάλιν· Ἡ ὕλη ἀφ' ἑαυτῆς ἦν ἀναρχος ἢ ἐξ ἄλλου ἐγένετο. Καὶ εἰ μὲν ἐξ ἄλλου ἐγένετο, οὐκ ἀναρχος. Εἰ δὲ ἀναρχος ἦν, πάντοτε εἶχε τὸ εἶναι καὶ οὐδέποτε ἔσχε τὸ μὴ εἶναι. Πῶς δὲ λέγετε αὐτὴν φθορὰν καὶ θάνατον; Ἡ γὰρ φθορὰ τὸ μὴ εἶναι παρέχει, ἢ δὲ ὕλη οὐκ ἔσχε ποτὲ τὸ μὴ εἶναι· αἰεὶ γὰρ ἦν, ὡς λέγετε. Πῶς οὖν, ὁ οὐκ ἔχει, δύναται δοῦναι; Καὶ πάλιν· Ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ ἐναντία. Ἡ μὲν γὰρ γένεσις

зла се у добро промени, или добро упропашћавање, и из доброга је постало зло. Ако је материја зло, себе уништава, добро (је): јер је добро што је зло пропадљиво. И опет реците: материја беше светлост или тама? И ако (је) светлост, од суштине (је) доброга: и гле, једно (је) начело, а не два. А ако је тама, како тама сагледава? Јер ако сагледава, има светлост. А ако нема светлост, слепа је, и како виде светлост? А како ће тама бити у светлом и неће бити различена? И „каква је заједница светлости са тамом?“ И опет: да ли је материја оживела или није? И ако није оживела, како је била покрећута? Јер је све што нема живот непомично. А ако је оживело, или од њега има живот или од нечег другог. И ако је из себе, беше живот, а не смрт. А ако је из другог места имало живот, или из доброга, и како је добар онај који оживљава зло? А ако је из другог, неће бити два, већ три. И опет: да ли материја од себе беше безначелна или то постаде због неког другог. И ако постаде из другог, није безначелна. А ако беше безначелна, увек је имала биће и никада није имала небиће. Како кажете да је оно пропадљивост и смрт? Јер пропадљивост снабдева небиће, док материја није имала небиће: јер увек беше, као што говорите. Дакле, како може давати онај који нема? И опет: Да ли су постање и пропадљивост супротстављени. Јер је постање превођење из не-

ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή, ἢ δὲ φθορὰ ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι διάλυσις. Εἰ οὖν ἡ ὕλη καθ' ὑμᾶς φθορὰ, πῶς ποιεῖ καρπούς καὶ γεννᾶ; Καὶ πάλιν· Ἡ φθορὰ ἡ παντελής καὶ ἑαυτὴν φθείρει· εἰ γὰρ ἑαυτὴν συνιστᾶ, οὐ παντελής φθορὰ. Εἰ δὲ καὶ ἑαυτὴν φθείρει, οὐκ ἔσται.

64. Ἀγαθὸν λέγεται παρὰ τὸ ἄγαν θεῖν πάντα πρὸς αὐτό, ὃ καὶ φύσει ἐστὶν ἐραστὸν καὶ ἐφετόν, οὗ φυσικῶς πάντα ἐφίεται. Κακὸν δὲ ἐστὶν ἢ παρὰ φύσιν ἔφεσις, τουτέστιν ὅταν ἑτέρου τινὸς παρὰ τὸ φύσει ἐφετόν ἐφιέμεθα. «Πάντων οὖν καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶ τὸ ἀγαθόν· τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ ἕνεκα πάντα, καὶ ὅσα ἀγαθὰ καὶ ὅσα ἐναντία· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα πράττομεν τὸ ἀγαθὸν ποθοῦντες. Οὐδεὶς γὰρ εἰς τὸ κακὸν ἀποβλέπων ποιεῖ, ἄπερ ποιεῖ. Διὸ οὐδὲ ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν, ἀλλὰ παρῦπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον» πᾶν γὰρ γινόμενον ἢ δι' ἀγαθὸν γίνεται ἢ διὰ νομιζόμενον ἀγαθόν.

65. Πλανᾶται ὑπὸ θεοῦ προφήτης ἢ τοῦ θεοῦ παραχωροῦντος αὐτὸν πλανηθῆναι κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ἢ προλέγων καὶ τοῦ θεοῦ ἄλλα ποιοῦντος, παρ' ἃ προεῖπε, πεπλανῆσθαι λέγεται ὑπὸ θεοῦ, τουτέστι πλάνος ἀποδεδειχθαι.

бића у биће, а пропадљивост је разлагање постојећег у небиће. Дакле, ако је материја, по вама, пропадљива, како чини плодове и настајања? И опет: ако је пропадљивост потпуна и себе уништава: јер ако у себи сапостоји, није сасвим пропадљиво. Јер ако себе квари, неће бити.

64. Добро се назива оно које по узвишености помера све пред собом, које јесте у природи пожељно и љубавно, кога по природи све салеће. А зло је наклоност која је против природе, то јест кад, ка неком другом, имамо противприродну наклоност. „Дакле, од свих, и од добрих и од злих, начело и крај јесте добро: јер добро је ради свега, и која су добра и супротстављена: јер и те чинимо које желе добро. Ниједан, пак, посматрајући у зло не ствара (оно) што ствара. Зато, никакву ипостас нема зло, већ параипостас, због доброга и од себе не бива започета“: јер свако од постојећег или кроз добро постаје или зарад умишљеног добра.

65. Да ли се вара Божији пророк или од Бог, који му даје да греша, (бива варан) по значају његове жеље, или унапред говорећи, или од Бога друге ствари чинећи, поред оних о којима је унапред рекао, бивајући преварен да говор о Богу, то јест доказујући превару.

66. Εἶπατε οὖν ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι· Ἡ ὕλη, ἣν λέγετε κακίαν καὶ σκοτός καὶ φθορὰν καὶ θάνατον, ἀναρχὸν καὶ αἰδίον, οὐσία ἦν ἢ συμβεβηκός; Καὶ εἰ μὲν οὐσία, ἢ σῶμα ἦν, οἶον γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ, ἢ ἀσώματος, οἶον θεός, ἄγγελος, ψυχὴ, ἢ ἐκ σώματος καὶ ἀσώματος σύνθετος. Καὶ εἰ μὲν σῶμα, ἀκίνητος ἦν· πᾶν γὰρ σῶμα ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. Καὶ πῶς μὴ κινουμένη ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτός; Ἡ πῶς ἔσχε κίνησιν; Ἡ ἀγαθὸς καὶ οὐκ ἀγαθὸς ὁ δεδωκώς τῇ κακίᾳ κίνησιν ἢ ἄλλος ἔδωκεν αὐτῇ τὴν κίνησιν παρὰ τὸν ἀγαθόν, καὶ ἔσσονται τρεῖς ἀρχαὶ καὶ οὐ δύο. Εἰ δὲ λέγετε, ὅτι ἀσώματος ἦν ἢ ὕλη, πόθεν τὸ σῶμα; Ἡ γὰρ ἀσώματος καὶ ἀναρχος οὐσία οὐ δύναται εἰς σῶμα τραπήναι. Πόθεν οὖν ἢ ἀναριθμητος τῶν σωμάτων πληθύς; Εἰ δὲ σύνθετον εἶπητε τὴν ὕλην ἐξ ἀσώματος καὶ σώματος, γινώτε, ὅτι ἀδύνατον σύνθετον γενέσθαι εἰ μὴ ἐξ ἀπλῶν, ὥσπερ ἀδύνατον γενέσθαι δύο εἰ μὴ ἐκ μιᾶς καὶ μιᾶς καὶ ἀδύνατον γενέσθαι ἄνθρωπον εἰ μὴ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ ἀδύνατον γενέσθαι σῶμα εἰ μὴ ἐκ τῶν ἀπλῶν στοιχείων, τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ πυρός. Χρὴ οὖν πρῶτον εἶναι τὰ ἀπλᾶ καὶ τότε γενέσθαι ἐκ τῶν ἀπλῶν σύνθετον. Ἔσσονται οὖν οὐ δύο ἀρχαί, ἀλλὰ τρεῖς. Οὕτως ἀδύνατον ἀναρχὸν εἶναι τὴν ὕλην. Καὶ εἰ σύνθετος ἐξ ἀσώματος καὶ σώματος, διὰ τί οὐκ ἐποίησε τὸν

66. Реците нам, о манихејци: да ли материја, за коју кажете да је зла и тамна и пропадљива и смртна, безначелна и вечна, беше суштина или акцидент? И ако суштина, или беше тело, (или) само земља, вода, ваздух, ватра, или бестелесна, сами Бог, анђеο, душа, или је сложено из телесног и бестелесног. Ако је тело, беше непомично, јер је свако тело без душе и непомично је. И како, не бивајући покретан, дође у крајеве светлости? И како је имао кретање? И добро је и није добро оно које злу даје кретање или му друго даде кретање без добра, и биће три начела, а не два. А ако кажете, да материја беше бестелесна, одакле је тело? Јер бестелесна и безначелна суштина се не може мењати у тело. Дакле, одакле је неизбројиво мноштво тела? А ако је сложено реците да ли је материја из бестелесног и телесног, знајте, да је немогуће бити сложен, осим из простих, као што је немогуће бити двојка ако није из јединице и јединице, и немогуће је да човек буде ако није из душе и тела, и немогуће је да тело настане ако није из простих стихија, земље, воде и ваздуха и ватре. Треба, дакле, да прво буду проста, па ће тада настади сложена из простих. Дакле, биће два начела, а не три. Тако да је немогуће да материја буде безначелна. И ако је сложено из бестелесног и телесног, за-

ἄνθρωπον ἐκτῆς ἀσωμάτου αὐτοῦ φύσεως καὶ τοῦ σώματος;

67. «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ.» «Πρόσεχε, οὐρανέ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκούέ τω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου.» Λαλήσω γὰρ ῥήματα οὐκ ἐμῆς καρδίας, ἀλλὰ τῶν ἐσκοτισμένων καὶ μεμιαμμένων Μανιχαίων. Ἀκούσατε, λαοί, φυλαί, γλῶσσαι, ἀκούσατε. Ἐν θέατρον γενέσθω σήμερον ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Ἀκούσατε, τί λέγουσιν οἱ ἐπικατάρτοι Μανιχαῖοι, οἱ ἐσκοτισμένοι περὶ τὸ φῶς, τὸ στόμα τοῦ διαβόλου. Λέγουσιν, ὅτι ἡ ὕλη ἐπολέμησε μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπέσπασε μέρος ἀπ’ αὐτοῦ. Περιγραπτὸν λέγουσι τὸν θεόν, πολεμοῦντα καὶ πολεμούμενον καὶ λυπούμενον καὶ ἀποτεμνόμενον. Πολεμεῖται ὁ θεός; Ἀποκόπτεται ὁ θεός; Οἴμοι, οἴμοι, οὐκ ἀποκτενοῦμεν αὐτούς; Οὐ πυρὶ καταναλώσομεν; Τούτοις ὁμιλήσομεν; Τούτους εἰς κοινωνίαν δεξόμεθα; Ὁ κοινωνῶν αὐτοῖς ὅμοιος αὐτοῖς ἐστὶ καὶ τῆς μερίδος αὐτῶν ἔσται καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ἀδελφοί, κοινωνία λέγεται ἀποθάνωμεν καὶ μὴ δεξώμεθα εἰς κοινωνίαν τοὺς Μανιχαίους. Ἀποθάνωμεν, ἵνα ζήσωμεν ὁ δεχόμενος αὐτούς εἰς κοινωνίαν Μανιχαῖός ἐστιν, ὅμοιος αὐτοῖς. Κρεῖπτόν ἐστιν ἰουδαῖσαι καὶ Ἰουδαῖον ἀποθανεῖν ἢ περὶ κοινωνῆσαι τοῖς Μανιχαίοις. Ὡ ἀπὸ τῶν Μανιχαίων. Ἀκούσατε δὴ πρὸς θεοῦ, ὧ ἄνδρες, ἀκούσατε, τί φησὶν ὁ θεώλεστος Μάνης. Οὐκ ἔστι, φησὶν, ὁ κόσμος τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου.

што створи човека из своје бес-телесне природе, и од тела?

67. „Слушај небо, и пази, зем-љо.“ Пази, небо, и говорићу, и чуће земља речи из мојих уста. „Јер нећу говорити речи из мог срца, већ од потамњених и за-гађених манихејаца. Слушајте народи, племена, језици, слу-шајте.“ На позорници је данас настало небо и земља. Слушајте шта говоре проклети манихеји, они који су потамњени око све-тлости, уста ђавоља. Говоре да је материја заратила са Богом и да је испао део од њега. Говоре да је Бог омеђен, онај који рату-је и против кога се ратује и онај који се растужује и бива одсе-чен. Бог ратује? Бог је одсечен? Авај, авај, нећемо ли их осуђи-вати? Нити у ватри сажести? У томе ћемо се сложити? Те ћемо примити у заједницу? Ко зајед-ничари са њима им је сличан и биће њихов део и у садашњем, и у будућем еону. Браћа се на-зивају заједница: да кад умре-мо не будемо примљени у за-једницу манихејаца. Умресмо, да бисмо живели: онај ко је од њих приман у заједницу мани-хејаца јесте њима сличан. Боље је јудејствујући, и као Јудејин умрети, него заједничарити са манихејцима. О, од манихеја-ца. Баш слушајте пред Богом, о људи, шта говори богопротивни Манес. Није, говори он, космос од Бога, него од ђавола. Он хоће

Απαλλοτριῶσαι ἡμᾶς βούλονται τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ἐλυπήθη, φησὶν, ὁ θεός, ὅτι ἀπεκόπη μέρος ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπόνησεν. Ἐὰν ἀπεκόπη μέρος ἐξ αὐτοῦ, φθαρτός ἐστι πᾶν γὰρ τὸ τεμνόμενον φθαρτόν ἐστιν. Ἐσύλησε καὶ ἤρπαξε, φησὶν, ἡ κακία μέρος ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο πέμπει ὁ θεός καὶ συλᾶ καὶ ἀρπάζει τὸ μέρος τὸ συληθὲν ἀπ' αὐτοῦ. Ληστὰς θεοῦ εἰσάγεις, ὦ θεώλεστε; Ἀλλὰ καὶ μηχανάς, φησὶν, ἐποίησεν ὁ θεός, δώδεκα κάδους καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ἵνα λάβῃ τὸ ἴδιον. Εἶτα τί, ἵνα τι τελευταῖον γένηται, ἵνα πέμψῃ πῦρ ὁ ἀγαθός καὶ καύσῃ τὸν κόσμον καὶ ἀναλώσῃ πάντα καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν ὕλην κάτω εἰς τὸν τόπον αὐτῆς καὶ τὰς ψυχὰς τὰς μὴ δεξαμένας τὸν Μάνεντα; Ἀκούσατε, οἷα λέγει ὁ ἀντίδικος τοῦ θεοῦ, πόσῃν δύναμιν δίδωσι τῇ ὕλῃ; Καταβάλλει τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου τὴν δύναμιν. Πρῶτον μὲν φησιν, ὅτι ἐσυλήθη καὶ ἐκλάπη. Ὁ ἀδυναμίας. Τὸν θεόν μου λέγεις ἀδύνατον; Ἀλλ' ἐκὼν παρεχώρησε. Πῶς οὖν ἐλυπήθη, εἰ μὴ ἐβιάσθη; Οὐδεὶς προδίδωσι τὰ ἑαυτοῦ ἐκουσίως καὶ λυπεῖται. Εἰ δέ, ἵνα μὴ κατακυριευθῇ ὁ τόπος αὐτοῦ, μὴ δυνηθεὶς ἄλλως περιγενέσθαι τῆς ὕλης, ἐλυπήθη, πῶς οὐκ ἀδύναμος; Εἶτα λυπεῖται, καὶ κολάζεται τὸ μέρος τὸ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τεχνάζεται καὶ μηχανὰς ποιεῖ, ἵνα λάβῃ τὸ ἴδιον, καὶ οὐδὲ ὅλον ἀπολαμβάνει τὸ ἴδιον· αἱ γὰρ ψυχαὶ αἱ μὴ ἀκολουθήσασαι τῷ Μάνεντι εἰς αἰῶνα κολάζονται· καὶ τελευταῖον ἡ ὕλη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις στασιάζουσα τὸν ἀγαθὸν

да нам нашег Бога учини странним. И би растужен, он рече, Бог, јер се одсече део од њега, и помучи се. Ако се откинуо део од њега, пропадљив је. Свуче и уграби, рече, зли део од Бога и зато Бог шаље и свлачи и граби део који је свучен од њега. Крађу од Бога уводиш, о хулитељу? Али и справе, рече, створи Бог, дванаест посуда и сунце и месец, да узме своје. Онда шта, да би се последње десило, да пошаље ватру добри и спали космос и уништи све и поново успостави материју ниже, у своме месту, и душе које нису прихватле Манеса. Слушајте шта говори противник Божији, колику силу је дао материји: А унижује силу вишег Бога, Прво је рекао да је он био свучен и покраден. О слабости. Говориш да је мој Бог немоћан? Али вољно је устукнуо. Како се, дакле, растужио, ако се није помучио? Нико не предаје од себе вољно и тугује. А ако (то учини), да не буде узето његово место, не могавши да другачије буде супериоран у односу на материју, би растужен, како није немоћан? Затим, тужан је, и кажњава свој део, и вешто смишља и ствара справе, да узме своје, и није све његово одузето: јер душе које неће пратити Манеса кроз еоне, ће бити кажњене: и на крају ће материја опет у њеним местима успоставити добро и оно које изазива невоље, а једнако их неће

καὶ θλίψασα, αὐτὴ δὲ μὴ θλιβεῖσα, ἀλλὰ τὸ ἔσχατον πρὸς τὸ ἴδιον παλινδρομήσασα μετὰ καὶ τῶν ψυχῶν τῶν μὴ πιστευσασῶν τῷ Μάνεντι. Ἀλλὰ τυχὸν καὶ πάλιν ἀναστήσεται.

68. Εἶπατε ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι· Ἡ ὕλη ἠσυχάζουσα τὸ πρότερον καλὴ ἦν ἢ κακὴ; Εἰ μὲν κακὴ, ὕστερον στασιάσασα καλὴ ἐγένετο. Εἰ δὲ πρῶτον καλὴ, ὕστερον κακὴ. Εἶτα στασιάσασα πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀτάκτως κινηθεῖσα καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὰ τοῦ φωτὸς ὄρια, εἰ μὲν ἐθεάσατο τὸ ἄυλον φῶς, πῶς τυφλή; Πῶς δὲ καὶ ὕλη ἄυλον φῶς θεάσεται; Εἰ δὲ ἐνόησε, πῶς ἄλογος καὶ ἄνους; Εἰ δὲ καὶ ἠράσθη καθ' ὑμᾶς, πῶς ἄψυχος; Πῶς δὲ κακὴ; Τὸ γὰρ ἐρῶν τοῦ ἀγαθοῦ οὐ κακόν. Πῶς δὲ ἄνους καὶ ἄσοφος ἢ ἐκβᾶσα ἐκ τῶν αὐτῆς, ὥσπερ ζῶον οὐκ ἄλογον, ἀλλ' ὥσπερ ἄριστος στρατηγὸς καὶ εὐτακτος, καὶ λαβοῦσα ἀξιόλογον λάφυρον τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὰ ἑαυτῆς ὑποστρέψασα; Πῶς δὲ καὶ φαύλην λέγετε τὴν τὸ ἀγαθὸν δεξαμένην καὶ χωρήσασαν; Τὰ γὰρ δεκτικὰ ἀγαθοῦ οὐκ ἐναντία οὐδὲ πολέμια. Καὶ πάλιν· Εἰ ἡ ὕλη ἀφήρπασε μέρος τοῦ θεοῦ, δραστήριος μὲν καὶ ποιητικὴ ἢ ὕλη, παθητὴ δὲ καὶ ῥευστὴ ἢ φύσις τοῦ ἀγαθοῦ. Εἰ δὲ ἐκείνη μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἐπεθύμησεν, ὁ δὲ ἀγαθὸς μέρος αὐτοῦ ἔδωκε τῷ κακῷ, ἀμφότερα ἐτράπησαν· καὶ τὸ κακὸν γὰρ ἐπεθύμησε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀγαθὸν ἐγένετο, καὶ τὸ ἀγαθὸν δεξάμενον μιγῆναι τῷ κακῷ κακὸν ἐγένετο. Καὶ πάλιν· Ἐβλάβητὸ ἀγαθὸν ὑπὸ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς

подносити, већ ће се последње према себи окренути са душма које нису веровале Манесу. Али ће случајно и опет бити обновљене.

68. Реците ми, о манихејци: да ли мирујућа материја прво беше добра или зла? Ако је, пак, зла, потом уставши је постала добра. Ако (је) прво лепа, потом зла. Онда је устајући пред собом и, у нереду крећући се, дошла у крајеве светлости, а ако је сагледала бестелесну светлост, како је слепа? А како је материја сагледала бестелесну светлост? А ако је умом спознала, како је безлогосна и безумна? А ако је заволела, по вама, како је бездушна? А како зла? Јер оно које је у љубави за добрим, није зло. А како је безумно и немудро оно које излази из себе, управо као што живо биће није безлогосно, већ као најбољи и уређени заповедник, и узимајући значајну награду од светлости и у своје се враћајући? И како лоше говорите о онима који добро примају и дају му место? Јер она која примају добра нису супротстављена, нити зараћена. И опет: ако материја уграби део од Бога, активна је и стваралачка, а подложна патњи и текућа је природа добра. А ако је она зажелена од доброга, (онда) је добро свој део дало злу, и оба се променише: и зло је постало добро, јер је зажелело (део) доброга, и оно које прима добро, мешају-

μίξεως ἢ ἐβλαψεν, ἢ ὠφέλησεν ἢ ὠφελήθη; Εἰ μὲν ὠφελήθη, ἐνεργὸν καὶ ἀγαθὸν τὸ ὠφελήσαν καὶ ἦττον τὸ ὠφεληθὲν καὶ παθητόν. Εἰ δὲ ἐβλάβη, καὶ οὕτω παθητόν τὸ βλαβὲν καὶ ἐπικρατέστερον τὸ βλάβαν. Εἰ δὲ ἐβλάψε, κακὸν ἐστὶ. Εἰ δὲ ὠφέλησε, φθονερός ὁ ἀγαθός, λυπηθεὶς καὶ μνησικάκος, πυρὶ παραδοὺς τὴν ὕλην καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς μνησικακίας καὶ ἐξ ἑαυτοῦ μέρος σὺν αὐτῇ. Εἰ δὲ οὐδὲ ἐβλάψεν οὐδὲ ἐβλάβη οὐδὲ ὠφέλησεν οὐδὲ ὠφελήθη, πρῶτον μὲν ἀνερέργητον· τὸ γὰρ ἀγαθόν, ἔνθα ἂν γένηται, ὠφελεῖ, ἐὰν ἔχη ἀγαθὴν ἐνέργειαν· δεύτερον δὲ ἄδικον, ὅτι μὴδὲ ὠφεληθεὶς μὴδὲ βλαβεὶς κολάσει τὴν μὴδὲν ἀδικήσασαν ὕλην. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐρασθῆναι αὐτοῦ τὴν ὕλην καὶ μετασχεῖν αὐτοῦ ὀργίζεται ὁ θεὸς καὶ λυπεῖται καθ' ὑμᾶς, μὴδεις ἐρασθῆ αὐτοῦ. Εἰ δὲ, ὡς φατε, γνοὺς ὁ θεὸς τὴν ὕλην ἐπερχομένην αὐτῶ ἐκὼν συνεχώρησεν ἀρπαγῆναι μέρος αὐτοῦ ὑπ' αὐτῆς, ἵνα αὐτῆς τὴν κίνησιν περιγράψας τιμωρήσῃται ὡσπερ βόλον ἐντήξας τῇ γεέννῃ, πρῶτον μὲν, τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως ἔτηξε καὶ παρέδωκεν αὐτὴν τῇ γεέννῃ; Εἰ δὲ οὐκ ἐδύνατο εἰ μὴ τρόπῳ τοιούτῳ, ἡμῖν τί μέμφεται μὴ ἀνθισταμένοις τῷ πονηρῷ, αὐτὸς προδοὺς τὰς ψυχὰς ἡμῶν διὰ ἀδυναμίαν; Εἴτα γέενναν λέγοντες ἢ ὁμοούσιον τοῦ ἀγαθοῦ ταύτην ἐρεῖτε ἢ ὁμοούσιον τοῦ πονηροῦ ἢ ἄλλην οὐσίαν, καὶ οὐκέτι δύο, ἀλλὰ τρεῖς. Εἰ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ, πῶς κολάζει; Οὐκ ἀγαθὴ

ἢи у злу, постаде зло. И опет: да ли се оштети добро од грабљења и мешања, или не, или стече корист, или се неко њим окористи? Ако би предмет користи, делатно и добро је користити се и слабије је бити коришћен и напаћен. А ако се оштети, и тако је напаћен онај који је оштећен, а супериорнији је онај који штети. А ако оштети, зло је. А ако се окористи, завидљиво (је) добро, тужно и огорчено, предајући ватри материју и, у претераној огорчености, и из себе део са њом. А ако нити оштети, нити би оштећено нити окористи, нити би за туђу корист, прво (би) безделатно: јер добро, онда кад је постало, се окористило, ако има добру енергију: а потом неправедно, јер нити који се користи, нити штетећи кажњава неправедну материју. А ако због љубави према материји и свог суделовања бесни Бог и тугује, по вама, нико га (не) воли. А ако, као што кажете, знајући Бог материју, која му долази, слободно уступио место грабљењу дела од њега, да се опише кретање исте, и казниће је управо као бацањем у геену (пакао), прво, због кога је није одмах бацио и предао у геену? А ако није могло, осим на такав начин, зашто нам је крив због несупротстављања лукавом, оном који због немоћи предаје наше душе? Затим, о геени ће се говорити или као о једносушном са тим добром, или једносушном са лукавим, или другој суштини,

γὰρ ἡ γέεννα. Εἰ δὲ τοῦ πονηροῦ, οὐ κολάζει τὸ πονηρόν· οὐδὲν γὰρ ἑαυτὸ κολάζει. Εἰ δὲ ἕτερόν τι παρὰ τὰ δύο, τρεῖς ἀρχαὶ καὶ οὐ δύο, ἢ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. Καὶ εἰ τοῦτο, διὰ τί μὴ πρὸς τὴν εὐθειᾶν ἐρχόμενοι εἴπομεν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθαι τὰ πάντα; Τὸ ἄναρχον ἄτρεπτον· τροπὴ γὰρ ἐστὶ τὸ μὴ πρότερον ὄντα ὕστερον γενέσθαι. Ὡν δὲ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς, τρεπτὰ εἰσι φύσει ὧν δὲ εἶναι οὐκ ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ἀλλ' ἄναρχον, ἄτρεπτα φύσει. Πῶς οὖν ἐκ τῶν ἀνάρχων οὐσιῶν ἐγενόμεθα; Εἰ μὴ γὰρ καὶ αὐταὶ τοιαῦταί εἰσιν, οἷοι ἡμεῖς, ἄνθρωποι καὶ αὐτοί. Εἰ δὲ τοιαῦτα, πῶς ἐτρέπησαν; Οὐκ ἐκ τῶν ἀνάρχων τοίνυν οὐσιῶν ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος. Εἰ ἄναρχος ἀρχὴ καὶ ἀίδιος ἡ ὕλη καὶ ἡ κακία ἐξ ἑαυτῆς ἔχουσα τὸ εἶναι καὶ ὅσα ἔχει, τουτέστι τὴν τυραννίδα καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κακίαν, ἄτρεπτα ταῦτα ἔξει. Πῶς οὖν ὁ τοσοῦτον αὐτὴν φοβηθεῖς, ὥστε παραχωρῆσαι μέρος ἑαυτοῦ αἰχμάλωτον ὑπ' αὐτῆς γενέσθαι, ἐσχάτως αὐτῆς περὶ γενέσθαι δυνήσεται;

69. Μανιχαῖος· Διὰ τί προεγίνωσκων ὁ θεὸς τὸν διάβολον, ὅτι ἔμελλε τρέπεσθαι ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ κακὸν καὶ ἀποβάλλεσθαι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐν ἀνυπαρξίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι, ὅπερ ἐστὶ κακόν, ἐποίησεν αὐτόν;

Ὁρθόδοξος· Εἰ προεγίνωσκεν αὐτόν, ὡς πάντως ἐσόμενον προεγίνωσκεν αὐτόν· ἢ γὰρ μὴ πάντως ἐσομένου πρόγνωσις οὐ

и нису више две, него три. Јер ако је од доброга, како кажњава? А ако је нешто друго поред та два, три су начела, а не два, или би преведно из небића у биће. И ако (је) то, зашто пред онима који долазе не кажемо право, све би преведно из небића у биће? Безначелно је непроменљиво: промена је кад оно што раније није постојало касније постаје. А она, чије је биће од промене, јесу променљива у природи: а она чије биће није од промене начелствују, али безначелно, у природи непроменљива (бића). Дакле, како смо настали од безначелних суштина? А ако нису исти такви, као ми, људи и они. А ако су такви, како су се променили? Стога, ми нисмо из безначелних суштина, већ из небића. Ако је начело безначелно и материја вечна и зло из себе има биће и шта (год да) има, то јест тиранију и снагу и зло, и та ће бити непроменљива. Дакле, како да се такво (биће) плаши да пре- да део себе заробљенику, од њега насталом, да би, на крају, могао да преживи?

69. Манихејац: Зашто је предзнајући Бог створио ђавола, иако се он спремао да се промени из добра у зло, и да одбаци добро и да буде у бићу без добра, које јесте зло?

Православац: Ако га је унапред упознао, познао га је као оног који ће у потпуност поста- ти: јер предзнање онога што неће

πρόγνωσις ἐστίν, ἀλλ' ἀγνώσια καὶ πλάνη.

Μανιχαῖος· Θέλων ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεός;

Ὁρθόδοξος· Ναί, θέλων.

Μανιχαῖος· Καὶ διὰ τί ἠθέλησε ποιῆσαι αὐτὸν ἀγαθὸς ὢν, τὸν κακὸν ἐσόμενον;

Ὁρθόδοξος· Ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεὸς καλόν· αὐτὸς δὲ ἐκουσίως ἐτράπη καὶ ἀπεβάλετο τὸ ἀγαθόν.

Μανιχαῖος· Διὰ τί ἀπεβάλετο τὸ ἀγαθόν;

Ὁρθόδοξος· Ὅτι αὐτεξούσιος ἐγένετο.

Μανιχαῖος· Καὶ διὰ τί ἐποίησεν αὐτὸν αὐτεξούσιον καὶ τρεπτόν;

Ὁρθόδοξος· Τρεπτόν μὲν ἅπαν κτίσμα κατὰ φύσιν ὢν γὰρ ἡ γένεσις ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ταῦτα ἀνάγκη κατὰ φύσιν τρεπτὰ εἶναι. Ἡ οὐ τροπή ἢ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή; Μόνον οὖν φύσει ἄτρεπτον τὸ θεῖον ὡς ἄκτιστον καὶ ἀεὶ ὄν. Τὰ δὲ κτίσματα, ὅσα μὲν λογικά, ἐθελότρεπτα, τῷ θελήματι τρεπόμενα, τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ σῶμα. Αὐτεξούσιον δέ, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης πᾶν γὰρ λογικὸν αὐτεξούσιον. Εἰς τί γὰρ τῷ λογικῷ χρήσεται μὴ ὢν αὐτεξούσιος; Ἡ πῶς ἐν ἀρετῇ γενήσεται ἢ ἀγαθὸς ἔσται μὴ ὢν αὐτεξούσιος; Τὸ γὰρ βίᾳ γινόμενον ἢ ἀνάγκη φύσεως οὐκ ἀρετῆ· ὅθεν οὐδὲ ἔχει ἀρετὴν τὰ ἄλογα. Τὸ δὲ διὰ τινα ῥαθυμίαν ἀνελεῖν τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀρετὴν, οὐ δίκαιον.

у потпуности постати није предзнање, већ незнање и заблуда.

Манихејац: Бог га је желећи створио?

Православац: Да, желећи.

Манихејац: И зашто је зажеleo да га створи, будући добар, иако ће он постати зао?

Православац: Бог га је створио као доброг: а он се слободно променио и одбацио добро.

Манихејац: Зашто је одбацио добро?

Православац: Зато што је постао слободан.

Манихејац: И зашто га учини слободним и променљивим?

Православац: Променљива је свака творевина по природи: јер од њих и постање има почетак од преокрета, те су, по нужности, променљивог бића. И зар није преокрет из небића у биће превођење? Само је у божанској природи непроменљивост, јер је нестворена и увек постојећа. А створења која су разумна, су се вољно променила, бивајући вољом мењана, а остала по телу. А слободан, јер није по нужности: јер је свако разумно (биће) слободно. Јер шта ће у разуму користити, ако није слободан? Како ће се у врлини родити или бити добар онај који није слободан? Јер оно што на силу постаје, или по нужности природе, није врлина: одакле немају врлину чак ни неразумна. А зато због лакоумности некога бива уздигнута врлина доброга, а не праведнога.

Μανιχαῖος· Ὁφειλεν οὖν τοὺς μέλλοντας ἐναρέτους ἔσεσθαι μόνους ποιῆσαι, ἵνα μόνον ἢ τὸ ἀγαθὸν καὶ μόνῃ ἢ ἀρετῇ πολιτευῆται.

Ὁρθόδοξος· Τέλειον ἀγαθὸν ὁ θεὸς μόνος, τῇ δὲ πρὸς αὐτὸν συγκρίσει πάντα ἀτελῆ, κατὰ τοῦτο ὄντα καὶ λεγόμενα ἀγαθά, καθ' ὅσον αὐτοῦ μετέχουσι, καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα συγκρίσει. Ὅπερ γὰρ πλέον μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ, πλέον ἀγαθὸν ἔστι τε καὶ λέγεται· ὁ περ δὲ ἔλαττον, ἔλαττον· ὅπερ δὲ οὐ δ' ὅλως, ἀγαθὸν οὐδ' ὅλως. Τὸ δὲ οὐδ' ὅλως ἀγαθόν, παντελῶς κακόν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι, ἀγαθόν· ἐκ θεοῦ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ εἶναι, ὥστε ὦν ὁ διάβολος κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι ἀγαθός ἔστι.

70. Μανιχαῖος· Διὰ τί λέγει ὁ κύριος· «Καλὸν ἦν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος;»

Ὁρθόδοξος· Ἐπειδὴ τῷ μὲν ἀγαθῷ πρέπει τὸ δίδοναι τὰ ἀγαθά, τῷ δὲ λαμβάνοντι αἰσχύνῃ καὶ ὄνειδος τὸ μὴ φυλάξαι, ἃ ἔλαβεν ἀγαθά, οὐ διὰ τὸν διδοῦντα, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥαθυμίαν. Καὶ ὁ θεὸς οὐ δύναται μὴ παρέχειν τὰ ἀγαθὰ ἀγαθός ὦν, τουτέστιν οὐ θέλει· ὁ δὲ μὴ θέλων λαβεῖν αὐτὸς ἑαυτοῦ αἴτιος, ἑαυτῷ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον ποιῶν τοῦ λαβεῖν. Οὐ δίκαιον οὖν οὐδὲ καλόν, διὰ τὸ μὴ θέλειν τοῦτον λαβεῖν κωλυθῆναι τὸν ἀγαθὸν τοῦ εὔποιεῖν καὶ δίδοναι τὰ ἀγαθά. Οὕτω γὰρ ἂν ἢ κακία ἐνίκα τὸ ἀγαθόν, εἰ ὁ θεὸς ἀγαθότητι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει,

Μанихејац: Дакле, дужан је да будућа (бића) створи само као врлинска, да само постоји добро и (да) само врлина живи.

Православац: Савршено добро је једини Бог, а сви који се са њим упоређују су несавршени, и ти се називају постојећим и добрим онолико колико у њему учествују, и једни са другима спајају. Јер које више учествује учествује у добру, јесте више добро и тако се назива: а које мање (учествује) мање (је): то које није цело, није цело добро. А које није цело добро је сасвим зло. А исто биће је добро: јер је из доброга Бога биће, зато је и постојећи ђаво по свом бићу добар.

70. Манихејац: Зашто говори Господ: „Добро беше оном човеку, да се није родио човек онај?“

Православац: Док добром приличи давање добара, а оном који их прима стид и срамота зато што није сачувао добра која је узео, не због онога који му их је давао, већ због себе и због своје лакомислености. И Бог не може не давати добра, будући да је добар, то јест не жели: а онај који не жели узимати је себи крив, јер у себи сматра да је неузимање боље од узимања. Дакле, нити је праведно, нити је добро, јер се, због немања жеље да то узме, раздељује од доброг, који добро чини и дарује добра. Јер тако, ако је зло победило добро, ако

τὸ δὲ κακὸν ἔσεσθαι ἐξ ἀγαθοῦ ἐκουσίως τρεπόμενον ἐκώλυσε τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργίαν. Διὸ οὐκ εἶπεν ὁ κύριος· Συνέφερεν, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἀλλὰ· «Συνέφερε τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ.» Καλὸν μὲν καὶ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τὸν ἀγαθὸν εὖ ποιεῖν καὶ διδόναι τὰ ἀγαθὰ, ὁ δὲ λαβῶν καὶ μὴ φυλάξας ἐπονειδίστον ἑαυτῷ τὸ λαβεῖν ἐποίησεν· αὐτὸς γὰρ ὁ μὴ θέλων τὸ ἀγαθὸν καί, ὃ ἔχει ἀγαθόν, οὐ θέλει οὐδὲ ἦδεται. Τὸ μὲν γὰρ εἶναι οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ θεοῦ μόνου, τὸ δὲ ἀγαθὸν εἶναι ἐκ θεοῦ καὶ ἐξ ἡμῶν. Ὁ θεὸς οὖν, ὅπερ αὐτοῦ ἐστὶ, δίδωσι τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι, ἡμεῖς δέ, ὅπερ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ, τὸ φυλάξαι τὰ δοθέντα ἀγαθὰ, ἢ ποιῶμεν ἢ οὐ. Ὅπερ δὲ μόνου θεοῦ ἐστὶ, καὶ θελόντων καὶ μὴ θελόντων ἡμῶν αὐτὸς δίδωσιν ὡς ἀγαθός, ἵνα καὶ ποσῶς ἢ ἐν ἡμῖν τὸ ἀγαθόν.

71. Ὁ θεὸς καὶ τῷ διαβόλῳ αἰεὶ παρέχει τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' ἐκεῖνος οὐ θέλει λαβεῖν. Καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πᾶσι δίδωσιν ὁ θεὸς τὰ ἀγαθὰ· πηγὴ γὰρ ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν πᾶσι βρούουσα τὴν ἀγαθότητα, ἕκαστος δέ, καθὼς ἑαυτὸν κατεσκεύασε δεκτικόν, μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐνταῦθα μὲν οὖν περὶ ἄλλα τὴν ὀρεξίν ἔχοντες καὶ ἐπι τυγχάνοντες καὶ ποσῶς ἡδόμεθα, ἐκεῖσε δέ, ὅταν «ὁ θεὸς εἴῃ τὰ πάντα ἐν πᾶσι», μὴ βρώσεως οὔσης, μὴ πόσεως μηδέ τινος σαρκικῆς ἡδονῆς μηδέ τινος ἀδικίας οἱ μὴδὲ τὰς συνήθεις ἡδονὰς ἔχοντες μὴδὲ τῶν ἐκ θεοῦ δεκτικοὶ ὄντες ὀδυνῶνται ἀνηκέστως, οὐ

Бог доброте преводи из небића у биће, зло ће бити вољно мењано из доброга, спречивши добро од доброга творца. Јер није Господ рекао: корисно је ако се не роди онај човек, већ „корисно је оном човеку“. Добро је, и по природи, и по правди, да добро добро чини и даје добра, а да оно које узима и не чува учини себи узимање срамним: исти је онај који не жели добро, и онај који има добро, а не жели га, нити ужива у њему. Јер бити није на нама, већ једино од Бога, а добро бити је од Бога и од нас. Бог, колико је до њега, даје биће и добро биће, а ми, колико је до нас, или се бавимо или се не бавимо чувањем предатих добара. Док једини Бог даје и онима који желе, и онима који не желе, као добар, да бар нешто добра у нама буде.

71. Бог и ђаволу стално предаје добра, али их он не жели узети. И у будућем веку ће Бог свима давати добра: јер је он извор добара, свима изливајући доброту, а сваки, колико је себе припремио за примање, учествује у добру. Овде, око других који жељу имају и стичу је и уживамо, а онамо, кад (буде) „Бог све у свему“, нити (ће бити) постојеће хране, нити пића, нити неког телесног уживања, нити неке неправде, нити оних који имају уобичајена уживања, нити оних, који из Бога примају постојећа бића која фатално уживају, јер

τοῦ θεοῦ κόλασιν ποιήσαντος, ἀλλὰ ἡμῶν ἑαυτοῖς τὴν κόλασιν εὐτρεπισάντων, ἐπεὶ οὐδὲ θάνατον ὁ θεὸς ἐποίησε, ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτοῖς τοῦτον ἐπεσπασάμεθα. Φύσει μὲν γὰρ πᾶν σύνθετον διαλύεται, ἀλλ' ὅσον θεῶ διὰ θεωρίας ἦνωτο ὁ Ἀδάμ, ἐν ἑαυτῷ εἶχε τὴν ζωὴν ὑπὲρ φύσιν ζωοποιούσαν τὴν θνητὴν αὐτοῦ φύσιν. Ὅτε δὲ ἀπέστη τῆς πρὸς τὴν ζωὴν ἡγουν τὸν θεὸν ἐνώσεως, ἦλθεν ἐκ τῆς ὑπὲρ φύσιν ἀφθαρσίας εἰς τὴν κατὰ φύσιν τοῦ συνθέτου διάλυσιν, ὅπερ ἐστὶ θάνατος.

72. Ἐπειδὴ δὲ τινὲς φασιν, ὡς ἔδει τὸν θεὸν προειδότα τοὺς ἀμαρτήσοντας καὶ μὴ μετανοήσοντας καὶ κριθησομένους μὴ παραγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι— οὐ γὰρ ἀγαθοῦ ποιῆσαι καὶ κολάσαι—, φαμέν πρὸς αὐτοὺς πρῶτον μὲν τὸ τοῦ ἀποστόλου «Μενοῦν γε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; Τῷ γὰρ θελήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν;» Ὁ γὰρ θέλει, τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν· «Καὶ ἐξουσίαν ἔχει ὁ κεραμεὺς ποιῆσαι ὁ μὲν εἰς τιμὴν σκευῶς, ὁ δὲ εἰς ἀτιμίαν.» Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ ποιῶν τοὺς τε δικαίους καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς—ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ποιεῖ αὐτοὺς δικαίους ἢ ἀμαρτωλοὺς—ἢ τιμίους ἢ ἀτίμους· φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ, προαριθμήσας τὰς κακίας, ἐπάγει λέγων· «Ὅστις οὖν ἐκκαθάρη ἑαυτὸν ἐκ τούτων, γέγονε σκευὸς ἐκλογῆς.» Αὐτεξούσιοι γὰρ γενόμενοι ἐξουσίαν ἔχομεν καθᾶραι ἑαυτοὺς ἐκ τῶν αἰσχίστων παθῶν

Бог није творац казне, већ ми сами себи спремамо казну, јер Бог ни смрт није створио, већ ми себи то изазивамо. У природи сваког сложеног је да се може разлучити, али колико се сјединио Адам Богу, кроз сагледавање, толико је у себи имао живот изнад природе, животворећи своју смртну природу. А кад беше одсутан од јединства пред животом, то јест Богом, уђе из натприродне непропадљивости у природно разлагање сложеног, а то је смрт.

72. А пошто неки говоре, како Бог, који је унапред зна оне који ће сагрешити и који се неће покајати и бити осуђени, није требало да их преведе из небића у биће— јер није од доброга стварање и кажњавање— пред њима прво говоримо оно од Апостола: „Па ипак, о човече, ко си ти да одговараш Богу? Јер ко ће се супротставити његовој вољи?“ Јер оно које жели, то је добро: „И као што керамичар има власт да начини или суд части, или безчасни суд.“ Јер је исти који чини и праведнике и грешнике— али их он исти не чини праведним и грешним— или часним или безчасним— или достојним поштовања или непоштовања: јер исти апостол каже у посланици Тимотеју, прво набрајајући зла, наводи говорећи: „Дакле, који год чисти себе из тих, постаје изабрани суд“. Јер постајући слободни имамо власт очистити се-

καὶ μολῦναι ἑαυτοῦς. Ὅμως πάντα ὁ θεὸς ἀγαθοὺς ἐποίησεν. Αὐτὸς μὲν οὖν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι πᾶσι παρέχει ὡσπερ ἥλιος ἐφαπλῶν τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν εἶναι οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν λαβεῖν, τὸ δὲ εὖ εἶναι ἐφ' ἡμῖν ἔστιν. Ἄν τοῖσιν θελήσωμεν καὶ ποθήσωμεν, μετέχομεν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ ἐν φωτὶ εἰς αἰῶνας ἐσόμεθα. Ἐὰν δὲ ῥαθυμήσωμεν καὶ ἑαυτοὺς τυφλώσωμεν καὶ μὴ ποθήσωμεν αὐτόν, ἀμέτοχοι αὐτοῦ ἐσόμεθα. Οὐκ ἔδει οὖν διὰ τὴν ἡμετέραν ῥαθυμίαν αὐτὸν ἀμετάδοτον γενέσθαι τῶν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὧν πρώτη ἐστὶ τὸ εἶναι, οὐδὲ ἔδει τὴν ἡμετέραν κακίαν νικῆσαι καὶ ἀνενεργητὸν ποιῆσαι τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐδὲν ἂν τῶν ὄντων ἐγένετο· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων ἀξίως πολιτεύεται τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Δικαίως γὰρ πρὸς αὐτὸν συγκρινόμενα τὰ πάντα ἀνάξια τοῦ εἶναι εἰσιν.

73. Ὅμως οὐ μόνον ἀγαθὸς ἔστιν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος καὶ ὄρων τὰ πάντα μήπω γενόμενα ὡς ὄντα. Ὁ καλῶν γὰρ, φησί, «τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα.» Εἰ μὲν ὤφειλε δι' ἀγαθότητα μὴ ποιῆσαι τοὺς κολαζομένους, μᾶλλον δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα ὤφειλε καὶ ποιῆσαι αὐτοὺς καὶ μὴ κολάσαι, ἀλλὰ συγχωρῆσαι αὐτοῖς ἀμαρτάνουσιν· αὐτὸς γὰρ κύριος ἀμφοτέρων ἐστί, καὶ τοῦ ποιῆσαι καὶ τοῦ συγχωρῆσαι. Εἰ δὲ δίκαιόν ἐστι τὸ κολάζεσθαι τοὺς ἀμαρτάνοντας, δίκαιον ἦν καὶ

бе из срамотних патњи и својих прљања. Ипак је Бог сва (бића) учинио као добра. Дакле, он свима даје и биће и добро биће, као што сунце распростире зраке своје доброте на сва дела своја. И док бити није на нама да стекнемо, а бити добар јесте. Потом ако зажелимо и зажудимо да учествујемо у његовој доброту, и бићемо у светлости у векове. А ако постанемо лакомислени и учинимо се слепим и не зажелимо га, нећемо бити његови судеоници. Не зна да због наше лакомислености престане са давањем од дарова своје доброте, од којих прво јесте биће, нити зна да побеђује наше зло и да безделатним чини своју доброту. Јер ако то беше, нико од постојећих не би настао: јер нико од постојећих није достојан доживети његову доброту. Праведно је пред њим објављивати да су сва бића недостојна.

73. Ипак Бог није само добар, већ и праведан и који гледа сва (бића) која још нису постала као постојећа. Јер он зове, рече, „непостојеће као постојеће“. А ако је он обавезан да због доброте не створи оне који су кажњени, више ће због превазилазеће доброте бити обавезан да их ствара и не кажњава, али опрашта онима који греше: јер је он двојак Господ, и ствара и опрашта. А ако је праведно казнити оне који греше, праведно беше и створити их.

γενέσθαι αὐτούς. Ὁρᾷ γὰρ «τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα» ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν πραγμάτων κρίνει, ἀλλ' ἐκ τῆς προγνώσεως τῶν ἐσομένων. Ἐπεὶ οὐδὲ ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν γινομένων γινώσκει, ἀλλὰ προγινώσκει τὰ ἐσόμενα καὶ κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ προορίζει. Πῶς δὲ καὶ προγινώσκει τὸ μὴ ἐσόμενον; Εἰ γὰρ προέγνω τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ μὴ ἐποίησεν αὐτόν, οὐ πρόγνωσις ἦν, ἀλλὰ πλάνη· ὡσπερ γὰρ ἡ γνῶσις τῶν ὄντων ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν πάντως ἐσομένων ἐστὶ.

74. Μὴ οὖν κρίνωμεν τὸν θεόν· οὐ γὰρ οἶδαμεν τὴν βουλὴν αὐτοῦ. «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» Οὐ γὰρ πᾶσαν τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν, ἀλλ' ὅπερ συνέφερεν ἡμῖν γινῶναι· ὅπερ δὲ οὐ συνέφερεν ἡμῖν γινῶναι, ἀπέκρυψε. Μὴ οὖν εὐθύνωμεν τὸν θεόν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ κριτὴς καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, καὶ οὐκ ἐστὶν ἀγαθόν, εἰμὴ ὁ αὐτὸς βούλεται, ὡσπερ οὐκ ἐστι φῶς εἰμὴ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου πηγαζόμενον.

75. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ θεὸς φύσει ἀγαθὸς καὶ συμπαθὴς ὧν οὐ θέλει τὴν ἁμαρτίαν, οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὐδὲ τέρεπται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων οὐδὲ πάθει ὀργῆς κατέχεται ἢ κολάζει, ἀλλὰ πᾶσι βρῦει τὰ ἀγαθὰ. Ὁ ποθῶν λαμβάνει καὶ ὁ ἀγαθὸς ἀγαθῶν τυγχάνει· καὶ ἐν μὲν τῷ βίῳ τούτῳ οἰκονομία τίς ἐστι καὶ κυβέρνησις καὶ πρόνοια ἄρρητος πρὸς ἐπιστροφήν καὶ μετάνοιαν καλοῦσα

Јер Бог гледа „непостојеће као постојеће“ и не суди на основу излазећих дела, већ из предзнања о онима који ће тек постати. Пошто, нити из излазака постајућих он познаје, већ унапред познаје оне који ће постати и по свом предзнању предодређује. А како и да унапред зна оне који неће постати? Јер ако унапред позна оне који ће грешити и не створи их, не беше предзнање, већ заблуда: јер као што је знање постојећих, тако и предзнање је о онима који ће потпуно бити.

74. Дакле, не судимо Богу: јер знамо његову вољу: „Јер ко спозна ум Господњи? Ко постаде његов саветник?“ Јер није сва његова воља нама откривена, већ колико нам користи да сазнамо: а оно што нам није корисно да знамо је сакривено. Дакле, не исправљамо Бога: јер је он судија и он је извор добара, и није добро, ако није оно које он хоће, као што није светлост ако не излази од сунца.

75. Дакле, исти Бог је у природи добар и будући да гаји симпатије не жели грех, не жели смрт грешника, нити да се жива бића мењају ка уништењу, нити задржава муку беса или кажњава, већ свима излива добра. Онај који жуди узима и добри се дотиче добара: и ко је у том животу економија и управљање и неизрецива промисао, (која)

τοὺς ἁμαρτάνοντας, μετὰ δὲ θάνατον οὐκέτι τροπή, οὐκέτι μετάνοια, οὐχί τοῦ θεοῦ μὴ δεχομένου μετάνοιαν—αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀρνήσασθαι οὐ δύναται οὐδὲ ἀποβάλλεται τὴν συμπάθειαν—, ἀλλ' ἡ ψυχὴ οὐκέτι τρέπεται. Διὸ κἄν τις ποιήσῃ πάσας τὰς δικαιοσύνας καὶ ἐπιστρέψῃς ἁμαρτήσῃ καὶ ἐξέλθῃ ποθῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ βίου, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται. Ὁμοίως καὶ ὁ ἁμαρτωλός, ἐὰν μετανοήσῃ καὶ ἐν τῇ μετανοίᾳ αὐτοῦ ἀποθάνῃ, οὐ μὴ μνησθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ. Ὡς γὰρ οἱ δαίμονες μετὰ τὴν ἔκπτωσιν οὐ μετανοοῦσιν οὐδὲ οἱ ἄγγελοι νῦν οὐχ ἁμαρτάνουσι, ἀλλ' ἀμφότεροι ἔσχον τὸ ἄτρεπτον, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι μετὰ θάνατον τὸ ἄτρεπτον ἔχουσι, καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ποθοῦντες τὸν θεὸν καὶ ἔχοντες αὐτὸν αἰεὶ ἐν αὐτῷ εὐφραίνονται, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ποθοῦντες τὴν ἁμαρτίαν καὶ μὴ ἔχοντες τὰς ὕλας τῆς ἁμαρτίας, ὡς ὑπὸ πυρὸς καὶ σκώληκος κατεσθιόμενοι, κολάζονται μηδεμίαν παρηγορίαν ἔχοντες. Τί γάρ ἐστι κόλασις εἰ μὴ τοῦ ποθουμένου στέρησις; Κατὰ τὴν ἀναλογίαν οὖν τοῦ πόθου οἱ τε τὸν θεὸν ποθοῦντες εὐφραίνονται καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ποθοῦντες κολάζονται καὶ γὰρ οἱ ἐπιτυγχάνοντες τοῦ ποθουμένου κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πόθου εὐφραίνονται καὶ οἱ ἀποτυγχάνοντες κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πόθου ὀδυνῶνται.

76. Ὑμεῖς δὲ εἶπατε ἡμῖν· Τί ἐστι παντοκράτωρ; Πάντως ὁ πάντων κρατῶν· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· «Ὁ δὲ πάντα κατασκευάσας θεός.» Καὶ πῶς παντοκράτωρ ὁ θεὸς μὴ κρατῶν τῆς ὕλης καὶ τῆς κακίας; Ἡ πῶς

на повратак и покајање зове грешнике, а после смрти нема више промене, нема више покајања, не (као) да Бог више не прима покајање – јер се он себе не може одрећи, нити може да одбаци симпатију – али душа више не може да се мења. И ако неко чини сваку праведност и враћа се ка чињењу греха и излажењу греха из живота, у свом греху ће да умре. Ипак и грешник, ако се каје, и у покајању свом умре, неће се сећати његових грехова. Јер, као што се и демони после изгона не кају, као што ни ангели сада не греше, већ и једни и други имају непроменљивост, тако и људи после смрти имају непроменљивост, и док праведни жуде за Богом и имајући га увек у себи, радују се, а грешници жуде за грехом и немајући материју греха, као од ватре и греха бивају једени, и они су кажњени немајући ни једну утеху. Јер шта је казна ако не лишавање жељеног? Дакле, по аналогiji чежње, они који за Богом жуде се радују, а они који за грехом жуде се кажњавају: јер они који се дотичу жељеног по мери жеље се радују, а они који се дотичу по мери жеље тугују.

76. А ви нам реците: Шта је пандократор? Онај који сасвим влада над свима: јер рече апостол: „а Бог је све припремио. „И како Бог сведржитељ не влада материјом и злом? Како онај

δημιουργός μὴ αὐτὸς δημιουργήσας τὴν ὕλην; Ἦ πῶς θεὸς ἀτελής ὢν καὶ ἐλλιπὴ ἔχων τὴν δύναμιν; Διὰ τί γὰρ οὐκ ἀνείλε καὶ ὑπέταξε τὴν ὕλην, ἀλλ' εἴασεν αὐτὴν στασιάζουσαν καὶ μέχρι ῥοπῆς καιροῦ; Εἰ μὲν μὴ βουληθεῖς, οὐκ ἀγαθός· οὐκ ἀγαθοῦ γὰρ οὐδὲ δικαίου τὸ ἐφυσυχάζειν τοῖς ἀμαρτάνουσιν. Εἰ δὲ μὴ δυνηθεῖς, θεὸς ἀδύνατος μὴ εἶη θεός· οὐ γὰρ δύνασθε εἰπεῖν, καθὼς ἡμεῖς ἐφημεν περὶ τοῦ γενέσθαι καὶ εἶναι τὸν διάβολον, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀγαθόν ἐστιν. Ἡμεῖς γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόντες αὐτῷ τὸ εἶναι ἀγαθὸν τὸ εἶναι αὐτὸν δικαίως εἰπομεν· τὸ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόμενον ἀγαθόν ἐστιν. Ἦμεῖς δὲ οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόντες τῇ ὕλῃ ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ κακὴν ταύτην λέγοντες καὶ φύσει κακὴν καὶ παντελῶς ἀμέτοχον ἀγαθοῦ κακὰ γὰρ οὐκ οὐκ ἀγαθὸς ἢ οὐκ δυνατὸς ὁ θεὸς καθ' ὑμᾶς μὴ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν ἀνελών. Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς οὐσίας τοῦ κακοῦ τὰ πάντα, οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς καὶ δημιουργὸς οὐδὲ ὁ πονηρὸς, ἀλλὰ πατέρες τῶν ὄντων. Καὶ πάλιν· Εἰ ἡ κακία ἐναντία τῷ ἀγαθῷ ὡς ὄν ὄντι καὶ ἀρχὴ ἀρχῆ καὶ οὐσία οὐσία καί, καθ' ὑμᾶς εἰπεῖν, θεὸς θεῶ, ἐν ἡμῖν δέ ἐστι ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν, ἐν ἡμῖν ἐστι δοῦναι τὰ νικητήρια τῷ ἀγαθῷ ἢ τῷ πονηρῷ, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αἴτιοι τῆς ἐπικρατείας ἐκατέρου.

77. Ἡμεῖς γὰρ ἓνα θεόν φάμεν ἀγαθόν, δίκαιον, πάντων

који ствара све не ствара и материју? Како је Бог бескрајан, а има дефектну силу? Зашто, пак, није уништио и подредио материју, већ узвикну на њу да стоји до кризног времена? Ако није хтео није добар: јер није добро, ни праведно ћутати над оним који греше. А ако није могао, Бог који не може није Бог: јер не можете говорити, као што ми говорисмо у вези са постанком и бићем ђаволовим, да је његово биће добро. Јер ми, дајући му из доброга добро биће, да буде његово, праведно говорисмо: да је оно што се даје из доброга добро. А ви не дајете материји постојање из доброга, већ њу и злом називате и (то) у природи злом, и сасвим незаједничарећом у добрима, јер не говорите да њено биће може бити добро. Стога, или није добар или Бог није могао, по вама, да их уништи из почетка. И опет: ако је све из суштине доброга и суштине злога, нити је добар и творац, нити је лукави, већ су оци постојећих бића. И опет: ако је зло супротстављено добру као биће бићу и начело начелу и суштина суштини и, као што ви говорите, Бог Богу, у нама је да чинимо добро и зло, у нама је давање пољупца добру или лукавом, и ми смо узроци господарења сваког од њих.

77. А ми кажемо да је један Бог добар, праведан, да је све

δημιουργόν, πάντων κρατοῦντα,
παντοδύναμον, ὅσα θέλει
δυνάμενον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτίσθαι
τὰ πάντα, τὰ τε ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα,
οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι— »πάντα
γὰρ, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν ὁ
κύριος»—, καὶ τοῦτο ἀγαθὸν φαμεν,
ὁ θέλει οὐ γὰρ τὰ ποιήματα κρίνει
τὸν ποιήσαντα. Ἀλλ' οὐδὲ ἴσμεν τὸν
λόγον τῆς προνοίας αὐτοῦ· «τίς γὰρ
ἔγνω νοῦν κυρίου ἢ τίς σύμβουλος
αὐτοῦ ἐγένετο;» Εἰ ἔγνωστο ἡ βουλή
αὐτοῦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὐκ
ἦν θεὸς οὐδὲ θαυμαστός. Ὡσπερ
γὰρ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἀκατάληπτος,
οὕτω καὶ ἡθέλησις καὶ ἡ πρόνοια
αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τὰ τῶν ἀνθρώπων
οὐδεὶς ἐπίσταται εἰ μὴ τὸ πνεῦμα
ἐκάστου τὸ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ
πάντα τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος τῶν
ἀνθρώπων ἐπίσταται—οὐ γὰρ τὸ
μέλλον γινώσκει οὐδέ, τί βούλεται
ἢ τί θελήσει καὶ βουληθῆ αὐριον,
ἐπίσταται—, πῶς οὖν τὸ τοῦ θεοῦ
θέλημα καὶ τὴν αὐτοῦ βουλήν
γνώσεται, ὃς πολλάκις καί, ὧν
ἐβουλεύσατο, εἰς λήθην ἔρχεται;

78. Προνοεῖται ὁ θεὸς κατὰ τὴν
αὐτοῦ πρόγνωσιν τῶν ἀπάντων. Καὶ
δοκεῖ μὲν ἡμῖν τοῖς μὴ εἰδόσι μηδὲ
τὰ μέλλοντα μηδὲ τὰ προγεγονότα
μηδὲ πάντα τὰ ἐνεστῶτα ἀνώμαλος
ἢ κυβερνήσις αὐτοῦ, ὁμαλή δὲ
ἔστι καὶ ἀγαθὴ καὶ δικαία τῷ ὄντι.
Προγινώσκων γὰρ τὰ ἐφ' ἡμῖν ὡς
ὄντα τὰ ἐσόμενα δικαίως, ὡς αὐτὸς
θέλει καὶ βούλεται, κρίνει οὐ γὰρ,
ὡς ὄρα ἄνθρωπος, ὄψεται ὁ θεός.
«Ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον

створио, да свима влада, да је
свемоћан, да може шта год по-
жели, и да је од њега све створе-
но, видљиво и невидљиво, не из
његове суштине, већ из небића у
биће — „јер све што је зажелео,
Господ је створио“ — и кажемо
да је добро, оно које он жели: јер
створења не суде творцу. Али,
нити смо знали реч промисла
његовог: „Јер ко позна ум Го-
сподњи или ко му поста савет-
ник?“ Ако спозна мисао његову
и његову вољу, не беше Бог нити
чудесан. Јер баш као што је ње-
гова суштина несхватљива, тако
(је) и његова воља и промисао
његова. Јер ако нико од људи
не остане осим духа сваког (од
њих) у њему, али ни све у све-
му од сваког од људи не остаје —
јер не познаје будуће, нити шта
хоће, или шта ће штети и шта
ће сутра бити прохтето, опста-
је — дакле, како се воља Божија
и његова мисао бити позната (од
онога), који често и, ако се њима
прохте, у заборав улази?

78. Бог унапред размишља,
по свом предзнању, о свему. И
мисли о нама који нисмо знали
нити будућа, нити она која су већ
постала, нити сваку поставље-
ну ненормалну управу нашу, а
једнако је и добро и праведно у
постојећем. Јер унапред знајући
оно што од нас зависи као оне ко-
ји ће постати праведни, као што
он жели и хоће, суди: зато што
неће гледати Бог, као што гледа

ὁρᾷ, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν.» Ἡμεῖς καὶ τὸ ὑπὸ πάντων κρινόμενον δίκαιον πολλάκις ἄδικον ὁρῶμεν διὰ πρόληψιν κακίας καὶ διὰ τὸ μὴ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἀρεστὸν εἶναι· οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἀρεστόν, ἀλλ' ἕτερον ἕτέρῳ. Κρίνει δὲ ὁ θεὸς οὐκ ἐκ μεταμελείας ἢ ἐπιγνώσεως, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. Προεγνῶκώς γὰρ ὁ θεὸς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν προώρισεν ἐκάστῳ δικαίως καὶ προνοητικῶς καὶ συμφερόντως κατάλληλα τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ γνῶσις καὶ ἄλλο πρόγνωσις καὶ ἄλλο ἐπίγνωσις καὶ ἄλλο ὄρισμός καὶ ἄλλο προορισμός. Γνῶσις μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ εἰδέναι τὰ ὄντα ἢ τὰ γινόμενα, πρόγνωσις δὲ τὸ εἰδέναι τὰ ἐσόμενα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἐπίγνωσις δὲ ἐστὶν ἢ μετὰ ψευδῆ γνῶσιν ἐπιγινομένη ἀληθῆς γνῶσις· καὶ ὄρισμός μὲν ἐστὶ κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, προορισμός δὲ κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις.

79. Προειδῶς οὖν ὁ θεὸς τὰ ἐσόμενα ὑφ' ἡμῶν ἐκουσίως ἤγουν τὰ ἐφ' ἡμῖν, ἀρετὴν φημι καὶ κακίαν, προορίζει τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Καὶ ἢ μὲν προγνωστικὴ δύναμις τοῦ θεοῦ οὐκ ἐξ ἡμῶν ἔχει τὴν αἰτίαν, τὸ δὲ προγνῶναι, ἃ μέλλομεν ποιεῖν, ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ μὴ ἐμέλλομεν ποιεῖν, οὐδὲ αὐτὸς προεγίνωσκε τὸ μὴ ἐσόμενον. Καὶ ἢ μὲν πρόγνωσις τοῦ θεοῦ ἀληθῆς ἐστὶ καὶ ἀπαράβατος, ἀλλ' οὐκ αὐτὴ ἐστιν αἰτία τοῦ γενέσθαι πάντως τὸ ἐσόμενον, ἀλλ', ὅτι μέλλομεν ποιεῖν τότε ἢ τότε, προεγίνωσκει. Προεγίνωσκει δὲ

човек: „Јер човек гледа у лице, а Бог у срце“. И ми (који) смо од свих праведно суђени, често неправедно гледамо због перцепције зла, и због тога што није свима најбоље биће: јер није исто свима најбоље, већ друго другоме. А Бог суди не из кајања или упознавања, већ из предзнања. Унапред знајући Бог све, пре њиховог постања, предодреди сваком праведно и промислитељски и на одговарајуће корисно, и ономе што зависи од нас, и онима која не зависе од нас. Друго је знање, а друго је предзнање, и друго је упознавање, и друго је одређење и друго је предодређење. Јер је знање знати постојећа или постајућа, а предзнање је знати оне који ће тек настати, пре њиховог настанка, а упознавање је знање које после лажног знања постаје истинито знање: и одређење је суд и одрицање над будућима.

79. Дакле, предзнајући Бог оне који ће настати вољно независно од нас, то јест оно што је у нашој моћи, говорим о врлини и злу, и не предодређује те који од нас зависе. И док предзнајућа Божија сила нема узрок из нас, а предзнање, (оних) које намеравамо чинити, јесте из нас: јер, ако не намеравамо чинити, он није унапред познао оно што неће постати. И док је Божије предзнање истинито и непроменљиво, али оно није узрок настанка свега што ће бити, него,

πολλά, ἃ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἀρεστά, καὶ οὐκ αὐτὸς αἴτιος τούτων. Ὡς οὐδὲ ἰατρὸς αἴτιος τῆς νόσου, εἰ προγνῶ, ὅτι μέλλει τις νοσεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν νοσῆσαι ἄλλης αἰτίας τῆς ποιούσης τὴν νόσον, ἢ δὲ πρόγνωσις τοῦ ἰατροῦ τῆς ἐν αὐτῷ τέχνης· οὕτω καὶ τὸ ἐσόμενον ὑφ' ἡμῶν οὐκ ἐκ τοῦ θεοῦ τὴν αἰτίαν ἔχει, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν θέλημα· οὐ κακὸν δὲ τὸ αὐτεξούσιον, εἰ, ὡς ἐδόθη ἡμῖν καὶ ἐφ' ᾧ ἐδόθη, χρησόμεθα αὐτῷ. Τὸ δὲ προγνῶναι τὸν θεὸν τῆς προγνωστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἀλλ' οὐδὲ αἱ τιμωρίαι ἡμῶν τὸν θεὸν ἔχουσιν αἴτιον. Οὐ γὰρ ὁ κριτὴς ἐστὶ τῆς τιμωρίας τοῦ πονηροῦ αἴτιος, εἰ καὶ αὐτὸς θέλων κρίνει, ἀλλ' αἴτιος μὲν ἐστὶν ὁ πταίσας τῆς ἑαυτοῦ τιμωρίας, ὁ δὲ κριτὴς τῆς δικαιοσύνης αἴτιος· ἀγαθὸν δὲ ἢ δικαιοσύνη. Εἰ γὰρ θέλων κρίνει, ἀλλ' οὐ κατὰ προηγούμενον θέλημα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπόμενον. Προηγούμενον οὖν ἐστὶ θέλημα, ὅπερ τις ἀφ' ἑαυτοῦ θέλει, ἐπόμενον δέ, ὅπερ ἐκ τῆς τῶν γινομένων αἰτίας προηγούμενως γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ «θέλει ὁ θεὸς πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Ἀμαρτανόντων δὲ ἡμῶν θέλει παιδεύεσθαι ἡμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον. Καὶ τὸ μὲν προηγούμενον θέλημα τοῦ θεοῦ τῆς ἀγαθότητός ἐστι, τὸ δὲ ἐπόμενον τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.

80. Ὅτι δὲ προώρισεν ὁ θεὸς τὰ πάντα κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ, οὕτως γνωσόμεθα. Ἄτρεπτον τὸ θεῖον καὶ οὐκ ἐξ ἐπιγνώσεως

јер намеравамо чинити ово или оно, (то он) унапред зна. Унапред зна мноштво, које му није пријатно, и он није узрок од тога. Као што ни један лекар није узрок болести, ако унапред зна да се спрема нечије боловање, већ је боловање другог узрок квалификовања болести, а прогноза лекара је вештина која је у њему: тако и оно што ће бити нама нема узрок из Бога, већ из наше слободне воље: а слобода није зло, ако је користимо као што нам је дата и за шта нам је дата. А Божије предзнање је од његове силе предзнања. Али ни наше казне немају Бога као свој узрок. Јер судија (који) казни лукавога није кривац, и ако са жељом суди, него је узрок онај који се спотиче у казну, а судија је узрок праведности: а праведност је добро. Јер ако са жељом суди, али не по предводећој, већ по следујућој вољи. Дакле, предводећа воља је кад неко сам од себе жели, а пратећа је кад неко (суди) из узрока који настају: предводеће, јер из себе „жели Бог да се сви људи спасу и дођу у познање истине“. А нас, који грешимо, жели да васпита на корист. И док је предводећа воља Божија из његове доброте, а последујућа је од његове праведности.

80. Јер је Бог све предодредио по свом предзнању, тако разумемо. Божанство је непроменљиво и не суди на основу

κρίνον, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. Εἰ οὖν καθ' ἡμέραν κρίνει καὶ ὀρίζει, καθ' ἡμέραν γινώσκει τὸ γινόμενον καί, ὡς τινές φασι, καὶ μεταμελεῖται καὶ προστίθησιν ἔτη ζωῆς, μὴ εἰδότες, τί φασιν. Εἰ γὰρ μεταμελεῖται καὶ προστίθησι, τρεπτὸν ἔχει καὶ τὸ θέλημα καὶ τὴν γνώσιν, καὶ τοῦτο ἀνάξιον τοῦ θεοῦ. Εἰ δὲ λέγεται προστεθεικέναι τῷ Ἐζεκία κατὰ τὴν γραφήν, ἀλλ' οὐκ ἀγνοῶν οὐδὲ μὴ προορίσας προσέθηκεν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν καὶ προέγνω καὶ προώρισε τὰ κατὰ τὸν Ἐζεκιάν· προνοητικῶς δὲ ἐσχηματίσατο οἰκονομῶν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἵνα δείξῃ, πόσον δύναται ἡ μετάνοια. Μεταμελεῖσθαι δὲ λέγεται ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἡ γὰρ γραφή ἀνθρωπικώτερον περὶ θεοῦ διαλέγεται πρὸς τὴν νηπιότητα τῶν ἀκουόντων. Ὡσπερ γὰρ λέγεται: «Ἴνα τί ὑπνοῖς, κύριε;» – οὐχ ὑπνοῖ δὲ ὁ θεός, ἀλλὰ τὴν ἀνοχήν καὶ τὴν μακροθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπέρθειν τῆς βοηθείας αὐτοῦ ὑπνον ἐκάλεσε· παρ' ἡμῖν γὰρ οἱ ὑπνοῦντες οὐ βοηθοῦσιν, οὕτω καὶ μεταμελείαν ἡμεῖς γάρ, ὅταν δῶμέν τινι πλοῦτον καὶ κακῶς ἐκεῖνος χρήσῃται αὐτῷ, μεταμελοῦμεθα. Οὕτως τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντος καὶ τὸν Σαοὺλ χρίσαντος εἰς βασιλέα καὶ ἁμαρτησάντων αὐτῶν μεταμελεῖσθαι λέγεται, οὐ τοῦ θεοῦ μεταμεληθέντος – προήδει γὰρ τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ τούτων ἄξια μεταμελείας πρᾶξάντων. Ἀγωνισώμεθα οὖν ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀγαθοὶ γενέσθαι,

сазнавања, већ из предзнања. Дакле, ако свакодневно суди и одређује, свакодневно упознаје оно које настаје и, стога неки говоре, да се каје и да предаје године живота, не знајући шта говоре. Јер, ако се каје и поставља, има променљиву и вољу и знање, и то је недостојно Бога. А ако се, по Писму, говори о предавању (службе) Језекиљу, али му то (Бог) није предао незнајући и не предодревиши, већ је он и унапред знао и предодредио оно у вези са Језекиљем: да промислитељски буде у обличју представљен онај који уређује наше спасење, да покаже, да је покајање врло могуће. О кајању се говори на основу онога што је наше. Јер писмо говори о Богу на начин веома приличан говору о човеку због детињастости оних који слушају. Као што се каже: „За што спаваш, Господе?“ – а Бог не спава, већ се уздржавање и његово стрпљење и преузвишеност његове помоћи називају сном: зато што, по нама, они који спавају не помажу – тако и кајање: јер, кад год ми некоме дамо богатство, а онај се лоше служи њиме, кајемо се. Тако се и Бог, који је створио човека и Саула помазао за цара и покајао због њих, назива оним који се каје, не од Бога који се каје – јер он унапред зна оно што ће настати – већ због тих делајућих којима приличи кајање. Дакле, боримо се чинећи добро да би били до-

ἵνα ᾧ μεν τῶν προεγνωσμένων ἀγαθῶν καὶ προωρισμένων εἰς ζωὴν αἰώνιον.

81. Ἰστέον δέ, ὡς ἀγαθὸν μέν ἐστι τάξις ἀρίστη ἐκάστῳ τὸ κατὰ φύσιν οἰκείον διασφύζουσα—ταυτὸν δέ ἐστι καὶ ἀρετὴ—, κακία δὲ ἢ τῆς τάξεως λύσις ἢ γοῦν ἀταξία. Δισσῶς δὲ τὸ ἀγαθὸν λέγεται ἢ τὸ ὄντως ἀγαθὸν ὡς ἢ ῥηθεῖσα τάξις ἢ καὶ τὸ δοκοῦν ἀγαθόν, ἢ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴ παρὰ τὴν προειρημένην τάξιν, ὅπερ οὐκ ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον κακόν. Καὶ ἡ κακία δὲ δισσῶς λέγεται ἢ τὸ ὄντως κακόν, τουτέστι τὸ παρὰ τὴν φυσικὴν τάξιν γινόμενον καὶ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος κατ' οἰκείαν γνώμην— φυσικὴ γὰρ τάξις ἢ ὑπακοή τοῦ κτίσαντος, ἀταξία δὲ ἢ παρακοή—ἢ τὸ δοκοῦν κακόν, τὸ κατ' αἴσθησιν λυπηρὸν καὶ ἡμῖν ἐπίπονον ὡς ἢ παιδεία, ἢ τις μᾶλλον ἀγαθὸν ἐστι καὶ συμφέρον πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἐπανάγουσα τάξιν. Καὶ λέγονται τὰ μὲν ἐκούσια κακά, τὰ ὄντως κακά, τὰ εἶδη τῆς ἀμαρτίας, τὰ δὲ ἀκούσια, τὰ ἐπίπονα.

82. Οὐτε τούτων οὖν οὐτε ἐκείνων αἴτιος ὁ θεός, ὡς ἐδείξαμεν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ ἀκούσια λεγόμενα κακὰ διὰ τὸ ἡμῖν δοκεῖν κακὰ εἶναι, διὰ τὸ ἀηδὲς καὶ διὰ τὸ παρὰ βούλον ἡμῶν καὶ διὰ τὸ ἀμαρτάνειν ἡμᾶς, τουτέστιν ἀποτυγχάνειν τοῦ δέοντος σκοποῦ,

δρι, да и ми будемо од унапред познатих добрих и предодређених за вечни живот.

81. А мора се знати да, као што је добро одржавање најбољега поретка у сваком, по његовој природи, а то је и врлина – а зло је разрешење поретка, то јест, безпоредак. А добро се назива на двострук начин: или стварно добро као што је поредак о ком се говори, или оно које сматрамо за добро, по чулном уживању против унапред уговореног поретка, које није добро, већ је више зло. И зло се назива на двострук начин: или стварно зло, то јест оно које настаје против природног поретка и против закона онога који их је створио, по сопственој вољи – јер је природни поредак послушање онога који нас је створио, а безпоредак је непослушање – или оно за које мислимо да је зло, по чулном узроку туге и оном што је нама болно, као што је васпитање, које је више добро и корисно пред оним што нас враћа на природни поредак. И говори се да су вољна зла стварна зла, обличја греха, а (да су) невољна (зла) болна.

82. Дакле, нити од тих, нити од оних је Бог узрок, како смо показали. Јер ако се и невољна називају као зла, зато што је у нама мисао да су зла, због непријатног укуса и због нашег размишљања о злу и због нашег грешења, то јест промашивања

τῷ πρὸς τὴν ἡδονὴν λίχνῳ δικαίῳ λόγῳ ὁ θεὸς ἐπάγει παιδεύων πρὸς τὸ συμφέρον, ἀλλὰ τῶν ἐκουσίων κακῶν ἤρτηται τὰ ἀκούσια λεγόμενα κακά· ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς ἐκουσίοις κακοῖς τὰ ἀκούσια. Τιμωρίαι γὰρ καὶ παιδεῖαι ὡς τὰ πολλὰ πρὸς διόρθωσιν αἱ συμφοραὶ γίνονται, καὶ ἡ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος κόλασις τελεία τῆς κακίας καὶ ἁμαρτίας ἀναίρεσις ἢ τὸ ἐναντίον εἰπεῖν τοῖς ἐπιποθοῦσι τὰς σωματικὰς παρὰ τὸν φυσικὸν νόμον ἡδονὰς καὶ τὰς διὰ ταύτας ἁμαρτίας ἢ κόλασις καὶ ἀπορία τῆς τούτων χρήσεως ἔσται αἰωνία κόλασις. Κόλασις γὰρ ἡ τοῦ ποθουμένου ἀποτυχία. Ἄχρι γὰρ ἁμαρτίας ἡδονὴ παρὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως· αὕτη δὲ διττή, ἢ ψυχικὴ ἢ σωματικὴ· καὶ ψυχικὴ μὲν ἢ τῆς δόξης ἔφεσις, σωματικὴ δὲ βρῶσις, πόσις, ἄνεσις σώματος, ὕπνος, συνουσία γυναικῶν. Ταῦτα πάντα φυσικὰ καὶ καλὰ κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενα, κακὰ δὲ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος καὶ τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ χρῆσιν.

83. Φυσικὴ δὲ τάξις τὸ ἐφίεσθαι τῆς παρὰ θεοῦ δόξης, τὸ δὲ τῆς παρ' ἀλλήλων δόξης ἐφίεσθαι παρὰ φύσιν· θεῷ γὰρ μόνῳ τῷ φύσει δοξαστῷ πρέπει ἢ παρὰ πάντων τῶν κτισμάτων αὐτοῦ δόξα, ἡμῖν δὲ τὸ ταπεινοῦσθαι θεῷ ὡς δημιουργῷ καὶ ἀλλήλοις διὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος. Τοῦτο γὰρ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον τεκμήριον,

дужног циља, пред уживањем у прождрљивости, праведном речју Бог наводи васпитање пред обоје, али из вољних зала се ве зују такозвана невољна зла: зато што невољна зла прате вољна зла. Јер су многе казне и васпитања сабране пред исправљањем, и коначна казна будућег века и уништење зла и грехова, или говорити да су супротстављени они који жуде за телесним уживањима, против природног закона, и због таквих грехова казна и апорија коришћења тих ће бити вечна казна. Јер је казна неуспех стицања жељеног. Јер је до сада (доказано да је) уживање греха против природног закона: а он је двострук, или душевни или телесни: и док је душевни тежња за славом, а телесни за храном, пићем, одмарањем тела, сном, спавањем са женама. Све те природне (појаве) и добра су настала по природном поретку и закону који је од творца, а зла нису по закону творца и природном поретку и употреби.

83. А природни поредак је предат од Божије славе, а оно што је предато зарад међусобне славе је против природе: јер само Богу, у природи узвишеном, приличи његова слава, независно од свих створења, а нама да се смиравамо пред Богом творцем и једни пред другима, због закона онога који нас је створио. Јер то је љубав пред Богом,

ὅς νόμος θεοῦ ἐστίν· «Ἀγαπήσεις γὰρ κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν», καὶ «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Ὡστε τὸ ἀγαπᾶν τὴν παρ' ἀλλήλων δόξαν ἀπιστίαν συνίστησιν. «Οὐ δύνασθε» γὰρ, φησί, «πιστεῦειν εἰς ἐμὲ δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τοῦμόν ου θεοῦ οὐζ ἠτοῦντες.»

84. Πάλιν· Ἡ σωματικὴ ἡδονή, βρώσις καὶ πόσις καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν φυσικὴν χρῆσιν καὶ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος λαμβανόμενα καλά, παρὰ δὲ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ καθ' ἡμετέραν γνώμην καὶ παράχρησιν γινόμενα κακά· οἷον βρώσις καὶ πόσις, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν καὶ σύστασιν τοῦ σώματος, καλά, ὁμοίως καὶ ὁ ὕπνος καὶ ἡ τῆς γυναικὸς χρῆσις, τὸ εἰδέναί τὸ ἴδιον σκεῦος, καλόν, τὸ δὲ πρὸς ἡδονὰς ἀλόγους κεχρησθαι βρώσει καὶ πόσει καὶ γυναιξὶν ἀδιαφόρως ἀλόγων δίκην πονηρόν.

85. Διὰ οὖν τὴν κενὴν δόξαν καὶ διὰ τὴν ἄμετρον βρώσιν καὶ πόσιν καὶ τὰς πορνείας ἢ φιλαργυρία, τὸ τούτων ἔρεισμα, φθόνοι τε καὶ ἔριδες καὶ πονηρίαὶ καὶ ψεῦδος καὶ συκοφανταίαι καὶ ἀρπαγαὶ καὶ φόνοι καὶ τὸ πρὸς τὸν πλησίον μῖσος. «Διὰ γὰρ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.» Πολλοὺς δὲ ἔφη τοὺς κεχρημένους

и пред ближњим знак, који је Божији закон: „Јер ћеш љубити Господа Бога свога из свег срца свога и ближњег свога као самог себе“, и „свако ко себе узвишава ће бити понижен, а онај који себе смирава ће бити узвишен“. Тако да онај који воли међусобну славу сабира безверје. Јер рече: „Не можете веровати у мене (и) узимати славу једни од других, не тражећи славу јединога Бога.“

84. Опет: телесно уживање, храна и пиће и остала, ако су узимана по природној употреби и закону оног који нас је створио – добра (су), а она која злоупотребом настају независно од Божијег закона, по нашем мишљењу, и злоупотреби (су) зла: таква храна и пиће, колико је (потребно) за живот и одржавање тела, добра (су) слично и сан и употреба жене, познавање свог суда, добро (је), а користити храну и пиће и жене за бесмислена уживања – без разлике бесмислена, је лукава употреба.

85. Дакле, због празне славе и због неизмерне хране и пића и блуда среброљубља, основа од тих, зависти и свађе и лукавства и лаж и малтретирања и грабљење и убиства и мржња према ближњем. „Зато што су се испунило безакоње, охладила је љубав многих.“ А говорио је о многима који уживају у бе-

τῆ ἀνομία. Ἐκ τῶν φυσικῶν οὖν ἔρχονται τὰ παρὰ φύσιν τοῦ διαβόλου προσβάλλοντος.

86. Πρὸς πάντα ταῦτα δύο δὲ ἡμῖν τρόποι μέγιστοι πρὸς βοήθειαν, τὸ βιάζεσθαι ἑαυτοῦς—ἐνδειγμα γὰρ ἀγάπης πρὸς τὸν θεὸν ἢ βία— καὶ ἡ προσευχή—ἐνδειγμα γὰρ ταπεινώσεως ἢ προσευχή. Ἐπιγινώσκοντες γὰρ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν τὴν τοῦ θεοῦ ἐπικαλούμεθα δύναμιν. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ τὸ μὴ κρίνειν λυτροῦται ἀπὸ ἀμαρτίας· τὸ γὰρ μὴ κρίνειν ταπεινώσεως σημεῖον. Οὐδὲν οὕτως προσκαλεῖται τὴν τοῦ θεοῦ βοήθειαν ὡς ἡ ταπεινώσις. «Ἴδε» γάρ, φησί, «τὴν ταπεινώσιν μου καὶ τὸν κόπον τῆς βίας μου καὶ ἄφες πάσας τὰς ἀμαρτίας μου,» καὶ «ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου καὶ ἐξελοῦ με,» δηλονότι ἐκ τοῦ πολεμοῦντός με ἐχθροῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀφροσύνης μου. Συμβάλλεται δὲ πρὸς ἀρετὴν καὶ ἡ μετὰ ἐναρέτων διαγωγή—μμητικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος—καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αἰσθησιν ὀμιλίας τῶν ἐρεθιζόντων ὅσον γὰρ ἀπὸ ὀφθαλμῶν, τοσοῦτον καὶ ἀπὸ καρδίας. Δι' αὐτῶν γὰρ ἡ μνήμη τῶν αἰσθητῶν τῆ ψυχῆ γίνεται. Πρόκειται δὲ ἡμῖν, χωρίσαι τὸν νοῦν τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν, ἵνα κούφῳ πτερῶ πρὸς τὸν νοητὸν ἀναπτῆ ἢλιον καὶ τῷ ἀπροσίτῳ καὶ ἀμηχάνῳ αὐτοῦ κάλλει καταυγασθῆ. Παχύνεται γὰρ νοῦς ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν καὶ πρὸς αὐτὰ καθέλκεται καὶ ἀφίσταται τῆς κατανοήσεως καὶ ἀπολαύσεως τοῦ νοητοῦ κάλλους· «οὐδεὶς γὰρ

закоњу. Дакле, из природних су дошли противприродни ђавољи наговори.

86. Пред свим тим, нама су два начина највећа помоћ, ограничавање нас самих – јер је сила доказ љубави према Богу – и молитва: јер је молитва доказ смирености. Они који упознају сопствену слабост призивају силу од Бога. А треба знати да је неосуђивање ослобађање од греха: јер је неосуђивање знак смирености. Нико тако не призива Божију помоћ као смире-ни. „Погледај“, каже, „смиреност моју и муку моје снаге и опрости све грехе моје“, и „погледај моју смиреност и издрави ме“, свакако од непријатеља који ратују против мене и од греха и лудости моје. А приноси се пред врлину са врлинским понашањем – јер је човек живо биће које имитира – и суздржавање од чулног друштва које провоцира: колико, пак, од очигу, толико и од срца. Кроз њих и настаје и сећање о чулном у души. А нама предстоји, да поделимо ум од чулних сећања, да светлу птицу пожуримо према умном сунцу и да у неприступачној и неодрживој његовој лепоти буде обасјана. Јер је ум одебљао од сећања на чулне и пред истим је принуђен и одсутан је од размишљања и уживања умних лепота: „јер нико не може служити двојици госпо-

δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.»
Ἔθει κατορθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι
πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιμονὴν καὶ βίαν.

87. Διὰ βίας οὖν τῆς ἐξ ἀγάπης
γινομένης καὶ προσευχῆς τῆς ἐκ
ταπεινώσεως καὶ ἀποφυγῆς τῶν
αἰσθητῶν καὶ τοῦ φυγεῖν τὴν τῶν
ἀμελεστέρων συνοίκησιν καὶ τοῦ
μὴ κρίνειν καὶ ταπεινώσεως καὶ
τῆς τῶν ἐναρέτων συναναστροφῆς
καὶ ὑπακοῆς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν
κατεργασώμεθα, μὴ κρύπτοντες
τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ ἐν ἡμῖν πάθη.
Πᾶν γὰρ κρυπτόν φαῦλον, τὸ δὲ
φανερούμενον φῶς ἐστίν. Οὐ γὰρ
γεννᾷ ὄφιν ἐν ἡλίῳ, ἀλλ' ἐν φωλεοῖς,
οὐδὲ σπόρον ἀυξάνει ὑπὲρ γῆς
κείμενος, ἀλλ' ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος.
Οὕτω καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ μὴ
δημοσιευόμενοι καρποφοροῦσιν
εἰς φθορὰν καὶ οἱ ἀγαθοὶ εἰς ζωὴν
αἰώνιον. Ἦς γένοιτο πάντας ἡμᾶς
ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἢ
δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ
καὶ ζωοποιῷ καὶ ὁμοουσίῳ πνεύματι
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων. Ἀμήν.

дара“. У обичају је људима који
усправно ходају сва вештина и у
истрајности и у сили.

87. Дакле, кроз снагу, по-
стајући из љубави и молитве из
смирења и бега од чулних (ужи-
вања) и бежања од суживота са
најнемарнијима, и од неосуђи-
вања и смирености и врлинских
дружења и послушности, себи
изграђујемо спасење, не скрива-
јући помисли и страсти које су
у нама. Јер је све сакривено ло-
ше, а оно што бива показивано
је светло. Јер се не рађа змија у
сунцу, него у јамама, нити у сев-
расте положен изнад земље, већ
лежи скривен испод земље. Та-
ко и лукаве помисли, које ни-
су објављене, доносе плодове у
пропадљивост, а добре у вечни
живот. Који нека сви стекнемо
благодању Господа нашега Ису-
са Христа коме, са Оцем, слава
заједно са свесветим и добрим
и животворним и једносушним
Духом, сада и увек и у векове ве-
кова. Амин.

*Превод са старосрпског:
Александар Врбљанац*

Примљено: 30. 9. 2013.
Одобрено: 25. 11. 2013.